CETERIS

PARIBUS MANUÁL

Úvod: Prepojenie ekonomickej problematiky s naším každodenným životom 4

Úvod 5

Kapitola 1: Nezamestnanosť 20

Kapitola 2: Inflácia a Deflácia 32

Kapitola 3: Dane, ekonomický rast, verejný dlh a verejné statky 42

Kapitola 4: Centrálne banky a meny 59

Kapitola 5: Spoločná mena 89

Kapitola 6: Monopoly, Oligopoly, Kartely 113

Kapitola 7: Podnikanie, neziskové organizácie a verejná ekonomika 132

Kapitola 8: Politická ekonómia a hospodárska politika 147

Kapitola 9: Ponorte sa hlbšie do CETERIS Paribus 162

OBSAH

CETERIS PARIBUS

O manuále

Príručka CETERIS Paribus je produktom projektu CETERIS Paribus financovaného z programu Erasmus+ KA2 určeného pracovníkom s mládežou a mladým ľuďom.

Nadväzuje na výskum a prácu vykonanú v rámci projektu CETERIS Paribus, ktorého cieľom je:

- ísť hlbšie do ekonomickej gramotnosti a stavať na materiáloch, ktoré už boli vyrobené prostredníctvom iných projektových aktivít,
- ukazuje základy logiky videohry vytvorenej v rámci projektu,
- obsahuje zoznam dodatočných zdrojov, ktoré by čitateľom umožnili viac sa zamerať na ekonomické otázky, ktoré ovplyvňujú každodenný život mladých ľudí.

Úvod: Prepojenie ekonomickej problematiky s naším každodenným životom

Úvod
Štúdium ekonómie je často považované za zložitý a tajomný predmet, ktorý je ťažké pochopiť a je oddelený od nášho každodenného života. Realita je však úplne opačná. Ekonomické otázky sú nielen významné, ale aj životne dôležité pre náš každodenný život a ovplyvňujú všetko od cien tovarov a služieb až po trh práce a našu životnú úroveň. V tejto kapitole sa budeme zaoberať súvislosťami ekonomických problémov s naším každodenným životom a tým, ako nás to ako jednotlivcov ovplyvňuje.

Mladí ľudia sú často vykresľovaní ako ľudia, ktorí sa neangažujú a nezaujímajú o ekonomické otázky. To však nie je celkom presné. V skutočnosti si mnohí mladí ľudia uvedomujú vplyv ekonomických problémov na ich každodenný život a obávajú sa o svoje budúce finančné zabezpečenie.

V celej kapitole poskytneme mladým ľuďom rôzne aktivity určené na podnecovanie aktívneho učenia a kritického myslenia. Naším cieľom je vybaviť pracovníkov s mládežou vedomosťami a zdrojmi potrebnými na prijímanie informovaných rozhodnutí o ich finančnej budúcnosti, čo im pomôže prosperovať v rýchlo sa meniacej globálnej ekonomike.

Hlavné ekonomické problémy

1.Životné náklady

Životné náklady sú pre mladých ľudí veľkým problémom, pretože majú vplyv na ich schopnosť vyžiť a dosiahnuť finančnú nezávislosť. Vysoké náklady na bývanie, rastúce výdavky na zdravotnú starostlivosť a náklady na veci dennej potreby, ako je jedlo a doprava, môžu mladým ľuďom sťažiť slušnú životnú úroveň. Okrem toho je mnoho mladých ľudí zaťažených značným dlhom zo študentských pôžičiek, čo môže sťažiť sporenie peňazí, kúpu domu alebo založenie rodiny.

Úvod

Životné náklady môžu mať aj dlhodobé dôsledky na finančný blahobyt mladých ľudí. Vysoké náklady na bývanie môžu spôsobiť, že sporenie na zálohu na dom je náročné, čo je rozhodujúce aktívum pre budovanie bohatstva. Okrem toho môžu vysoké náklady na zdravotnú starostlivosť predstavovať značnú záťaž, najmä pre tých, ktorí nemajú poistenie.

Je nevyhnutné, aby sa tvorcovia politík zaoberali životnými nákladmi a podnikli kroky na to, aby boli nevyhnutné veci, akými sú bývanie, zdravotná starostlivosť a vzdelanie, pre mladých ľudí dostupnejšie. Znížením finančného zaťaženia mladých ľudí môžu tvorcovia politík pomôcť podporiť finančnú stabilitu a vytvoriť spravodlivejšiu spoločnosť pre všetkých.

2.Pracovné príležitosti

Pracovné príležitosti sú kľúčové pre jednotlivcov ako aj celé hospodárstvo. Poskytujú jednotlivcom prostriedky na získanie príjmu, ako dosiahnuť finančnú stabilitu a prispieť k hospodárskemu rastu ich komunít.

Prístup k pracovným príležitostiam je nevyhnutný na znižovanie chudoby a sociálnej nerovnosti, keďže jednotlivcom umožňuje dosiahnuť finančnú nezávislosť a zlepšiť si životnú úroveň. Okrem toho pracovné príležitosti prispievajú k rastu a rozvoju priemyselných odvetví, vytvárajúc viac tovarov a služieb, ktoré si spotrebitelia môžu kúpiť, čím zvyšujú hospodársku aktivitu.

Dostupnosť pracovných príležitostí však nie je vždy konzistentná alebo rovnomerne rozdelená. Niektoré odvetvia môžu zaznamenať rast pracovných miest, zatiaľ čo iné môžu čeliť strate pracovných miest. Okrem toho môžu byť pracovné príležitosti v niektorých regiónoch dostupnejšie ako v iných, čo vytvára ekonomické rozdiely medzi rôznymi komunitami. Meniaci sa trh práce, vrátane technologického pokroku a vplyvu globálnych udalostí, môže tiež vytvárať neistotu pre uchádzačov o zamestnanie. Preto je nevyhnutné, aby jednotlivci, podniky a vlády spolupracovali na vytváraní a udržiavaní pracovných príležitostí pre každého, bez ohľadu na jeho pôvod alebo miesto.

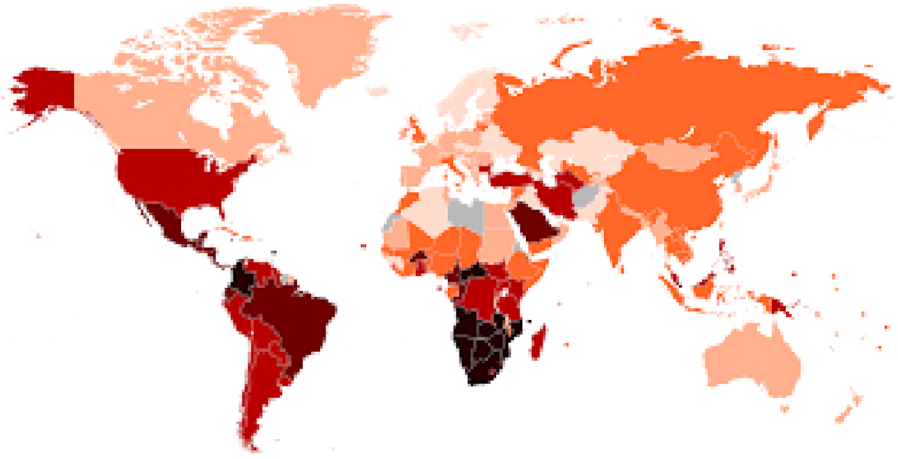

3. Príjmová nerovnosť

Nerovnosť príjmu je v mnohých krajinách čoraz väčším problémom a mladí ľudia sú ňou často neúmerne postihnutí. V mnohých prípadoch mladí ľudia čelia nižším mzdám, vyššej miere nezamestnanosti a menším možnostiam kariérneho postupu. To môže pre mladých ľudí sťažiť dosiahnutie finančnej nezávislosti a slušnej životnej úrovne. Nerovnosť príjmu môže tiež vytvárať prekážky v prístupe k základným zdrojom, ako je zdravotná starostlivosť, vzdelanie a bývanie, čo sťažuje mladým ľuďom vybudovať si bezpečnú budúcnosť.

Vplyv nerovnosti príjmu na mladých ľudí môže mať dlhodobé dôsledky pre jednotlivcov aj pre spoločnosť ako celok. Jednotlivci, ktorí čelia obmedzeným príležitostiam v rámci ekonomického rastu, môžu s väčšou pravdepodobnosťou zažiť chudobu a sociálne vylúčenie, čo vedie k zvýšenému stresu a zlým zdravotným výsledkom. Navyše nerovnosť príjmu môže prispieť k sociálnym nepokojom, keďže ľudia sú čoraz viac nespokojnejší so svojou ekonomickou situáciou a vnímaným nedostatkom príležitostí. Riešenie nerovnosti príjmov je nevyhnutné na podporu hospodárskeho rastu a stability, vytváranie príležitostí pre všetkých a budovanie spravodlivejšej spoločnosti pre budúce generácie.

4. Klimatické zmeny a trvalá udržateľnosť

Klimatické zmeny a udržateľnosť sú kritické problémy, ktoré dnes ovplyvňujú mladých ľudí a budú aj naďalej ovplyvňovať budúce generácie. Klimatické zmeny sa týkajú dlhodobých zmien vzorcov počasia spôsobených zvýšenými emisiami skleníkových plynov z ľudských činností, ako je spaľovanie fosílnych palív a odlesňovanie. Udržateľnosť sa na druhej strane vzťahuje na schopnosť uspokojovať potreby súčasnej generácie bez toho, aby bola ohrozená schopnosť budúcich generácií uspokojovať svoje vlastné potreby. Oba tieto problémy sú vzájomne prepojené, keďže zmena klímy predstavuje významnú hrozbu pre udržateľnosť tým, že ovplyvňuje dostupnosť zdrojov a ekosystémov.

Mladí ľudia zohrávajú kľúčovú úlohu pri riešení zmeny klímy a podpore udržateľnosti. Prijatím udržateľných postupov, ako je znižovanie odpadu, šetrenie energiou a používanie verejnej dopravy, môžu mladí ľudia pomôcť znížiť emisie skleníkových plynov a zmierniť dopady zmeny klímy.

Okrem toho môžu mladí ľudia obhajovať politiky, ktoré podporujú udržateľnosť, ako je obnoviteľná energia, zelená doprava a udržateľné poľnohospodárstvo. Prijatím opatrení v oblasti zmeny klímy a udržateľnosti môžu mladí ľudia prispieť k udržateľnejšej a spravodlivejšej budúcnosti pre seba a budúce generácie.

5.Prerozdeľovanie bohatstva

Redistribúcia bohatstva je spornou otázkou, ale s pokračujúcim rastom príjmovej nerovnosti sa stáva čoraz aktuálnejšou. Mladí ľudia patria k tým, ktorí sú najviac postihnutí príjmovou nerovnosťou, keďže čelia rastúcim životným nákladom a obmedzeným príležitostiam na ekonomický rast. Redistribúcia zdrojov je spôsob, ako riešiť tieto problémy prerozdelením bohatstva od najbohatších jednotlivcov a korporácií k tým, ktorí to najviac potrebujú. Môže to mať podobu vyšších daní pre bohatých, zvýšených výdavkov na sociálne programy a politík, ktoré podporujú väčšiu hospodársku rovnosť.

Jednou z najvýznamnejších výhod prerozdeľovania bohatstva pre mladých ľudí je, že môže pomôcť znížiť chudobu a podporiť sociálnu mobilitu. Keď sa bohatstvo koncentruje v rukách niekoľkých, môže to vytvoriť kruh chudoby, ktorý je ťažké prelomiť. Prerozdeľovaním bohatstva môžu mladí ľudia získať prístup k lepšiemu vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti a ďalším základným zdrojom, ktoré sú potrebné na dosiahnutie ekonomickej stability. Redistribúcia bohatstva môže tiež pomôcť vyrovnať podmienky a znížiť systémové nerovnosti, ktoré bránia mladým ľuďom dosiahnuť ich plný potenciál.

Prerozdeľovanie bohatstva však nie je bez problémov. Niektorí tvrdia, že redistribučné politiky môžu udusiť hospodársky rast znížením stimulov pre inovácie a investície. Iní tvrdia, že úlohou vlády nie je prerozdeľovať bohatstvo a že jednotlivci by mali byť zodpovední za svoj vlastný úspech.

Napriek tomu je nevyhnutné zvážiť dlhodobé dôsledky príjmovej nerovnosti na mladých ľudí a širšiu ekonomiku. Redistribúcia bohatstva môže podporiť väčšiu sociálnu mobilitu, znížiť chudobu a vytvoriť spravodlivejšiu spoločnosť pre budúce generácie.

6.Technologický pokrok

Technologický pokrok mal významný vplyv na mladých ľudí, pretože formoval spôsob ich života, práce a interakcie s okolitým svetom. Od smartfónov a sociálnych médií po umelú inteligenciu a robotiku, technológia zmenila spôsob, akým mladí ľudia komunikujú, učia sa a pristupujú informáciám. Keďže technológie sa neustále vyvíjajú, je nevyhnutné, aby sa mladí ľudia prispôsobili a naučili sa nové zručnosti, aby mohli prosperovať v čoraz viac digitálnom svete.

Jednou z najvýznamnejších výhod technologického pokroku pre mladých ľudí je lepší prístup k informáciám a príležitostiam. Internet otvoril svet vedomostí a zdrojov a poskytol mladým ľuďom prístup k vzdelávacím materiálom, pracovným príležitostiam a spojeniam s ľuďmi z celého sveta. Technologický pokrok navyše vytvoril nové odvetvia a pracovné príležitosti, ako je vývoj softvéru, digitálny marketing a analýza údajov. Mladí ľudia, ktorí sú technicky zdatní a prispôsobiví, môžu využiť tieto príležitosti a vybudovať si úspešnú kariéru v týchto oblastiach.

Technologický pokrok však vytvoril pre mladých ľudí aj nové výzvy, ako je riziko závislosti, kyberšikana a obavy o súkromie. Vzostup sociálnych médií uľahčil mladým ľuďom nadviazať kontakt s ostatnými ako kedykoľvek predtým, no zároveň vytvoril nové formy sociálneho tlaku a úzkosti. Prevaha falošných správ a dezinformácií môže navyše sťažiť mladým ľuďom rozoznať pravdu od fikcie. Keďže technológie neustále napredujú, je nevyhnutné, aby si mladí ľudia uvedomovali možné riziká a podnikli kroky, aby zostali v digitálnom veku v bezpečí a zdraví.

Spojenie s praktickými problémami

Existuje niekoľko dôvodov, prečo je dôležité mať základné znalosti z ekonómie v našom každodennom živote. Tu je niekoľko:

1.Náklady príležitostí

Náklady príležitosti je pojem, ktorý je založený na kompromisoch. Za každým Vašim rozhodnutím sú náklady príležitosti. To znamená, že keď sa rozhodnete niečo urobiť, zároveň sa rozhodnete nerobiť niečo iné.

Príklad: Príkladom nákladov príležitosti pre mladých ľudí je rozhodnutie ísť na vysokú školu alebo začať pracovať hneď po strednej škole. Ak sa mladý človek rozhodne študovať na vysokej škole, znáša náklady na školné, ubytovanie a stravu a ďalšie výdavky, ako aj alternatívne náklady na to, že počas týchto rokov nebude pracovať na plný úväzok. Náklady príležitosti sú potenciálny príjem, ktorý by osoba mohla zarobiť počas týchto rokov, ak by sa namiesto toho rozhodla pracovať. Napríklad, ak mladý človek zarába 25 000 USD ročne prácou na plný úväzok po strednej škole a rozhodne sa štyri roky navštevovať vysokú školu, náklady príležitosti by boli 100 000 USD (4 roky x 25 000 USD/rok). To znamená, že osoba sa vzdáva potenciálneho príjmu 100 000 dolárov, aby mohla študovať na vysokej škole. Rozhodnutie ísť na vysokú školu má však aj potenciálne výhody, ako je vyšší potenciál zárobku a lepšie pracovné príležitosti v budúcnosti. Náklady príležitosti na štúdium na vysokej škole musia byť porovnané s potenciálnymi výhodami, aby sa zistilo, či to stojí za to. Stručne povedané, rozhodnutie ísť na vysokú školu alebo začať pracovať po strednej škole je príkladom toho, ako môžu náklady príležitosti ovplyvniť rozhodovanie mladých ľudí. Pochopenie nákladov príležitosti je dôležité pre prijímanie informovaných rozhodnutí o tom, ako prideliť čas a zdroje a pre hodnotenie potenciálnych výhod a nevýhod rôznych možností.

2.Ponuka a dopyt

Zákon ponuky a dopytu je základným pojmom v ekonomicke, ktorý ovplyvňuje ceny, ktoré platíme za tovary a služby.

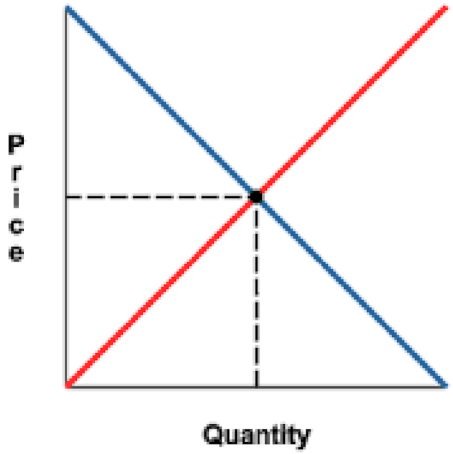

Príklad: Príkladom ponuky a dopytu je trh s teniskami. Povedzme, že populárna značka vydáva novú limitovanú edíciu tenisiek, ktorú si chce kúpiť veľa mladých ľudí. Dopyt po týchto teniskách sa môže zvýšiť, čo spôsobí zvýšenie ceny kvôli obmedzenej dostupnosti. To môže viesť k situácii, keď je viac kupujúcich ako dostupných tenisiek, čo má za následok nedostatok. Keď cena tenisiek stúpa v dôsledku zvýšeného dopytu, môže sa zvýšiť aj ponuka, pretože výrobcovia sa snažia využiť vyššie ceny. Na trh môže vstúpiť viac výrobcov a pokúsiť sa vyrobiť podobné tenisky, aby ich predávali za vyššiu cenu.

To môže v konečnom dôsledku viesť k situácii, keď ponuka tenisiek prevyšuje dopyt, výsledkom čoho je prebytok. Na druhej strane, ak dopyt po teniskách klesne, cena môže klesnúť v dôsledku zníženia konkurencie medzi kupujúcimi. To môže viesť k situácii, keď je k dispozícii viac tenisiek ako kupujúcich, čo vedie k prebytku. Stručne povedané, trh s teniskami je príkladom toho, ako môžu zmeny v ponuke a dopyte ovplyvniť ceny a dostupnosť. Pochopenie ponuky a dopytu je dôležité pre mladých ľudí, ktorí sa chcú informovane rozhodovať o tom, čo a kedy kúpiť, a pre podniky, ktoré chcú prijímať informované rozhodnutia o cenách, marketingu a iných hospodárskych politikách.

3.Inflácia

Inflácia je miera, ktorou v priebehu času rastú ceny tovarov a služieb. Keď je inflácia vysoká, životné náklady stúpajú a vaše peniaze nejdú tak ďaleko.

Príklad: Príkladom inflácie pre mladých ľudí sú náklady na nákup jedla v reštaurácii. Ak sa v dôsledku inflácie zvýši celková cenová hladina v ekonomike, môžu sa zvýšiť aj náklady na výrobu a poskytovanie jedál zákazníkom. V dôsledku toho sa môžu zvýšiť ceny jedálneho lístka, čo môže mladým ľuďom predražiť stravovanie vonku. Povedzme napríklad, že jedlo s hamburgerom a hranolkami v reštaurácii stojí 10 USD.

Ak je miera inflácie 10 %, cena jedla sa môže zvýšiť na 11 USD v dôsledku zvýšených výrobných nákladov a iných výdavkov. To znamená, že mladí ľudia budú musieť minúť viac peňazí, aby si kúpili rovnaké jedlo, aké si mohli kúpiť za 10 USD pred infláciou. Inflácia môže ovplyvniť aj celkovú kúpnu silu peňazí, čo môže mať dopad na schopnosť mladých ľudí šetriť a plánovať si budúcnosť. Ak je miera inflácie vyššia ako miera návratnosti úspor, reálna hodnota úspor môže časom klesať.

4.Elasticita

Elasticita je mierou toho, ako spotrebitelia alebo výrobcovia reagujú na zmeny cien alebo iných faktorov. Pochopenie elasticity môže pomôcť podnikom a tvorcom politík predvídať, ako zmeny cien, daní alebo iných faktorov ovplyvnia dopyt alebo ponuku tovarov a služieb.

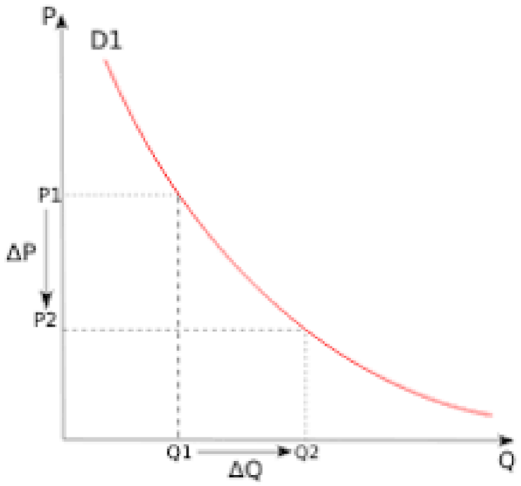

Príklad: Zamyslite sa nad cenovou elasticitou dopytu po lístkoch na koncerty. Keď cena lístkov na koncerty stúpne, množstvo, ktoré mladí ľudia požadujú, sa môže znížiť. To znamená, že dopyt po lístkoch na koncerty je medzi mladými ľuďmi pomerne elastický. Ak sa napríklad cena lístka na koncert zvýši z 50 USD na 75 USD, niektorí mladí ľudia sa môžu rozhodnúť koncert úplne vynechať, zatiaľ čo iní môžu hľadať lacnejšie alternatívy, ako je návšteva miestneho hudobného festivalu alebo streamovanie koncertu online.

V dôsledku toho sa môžu celkové príjmy z predaja lístkov na koncerty v skutočnosti znížiť, a to aj napriek vyšším cenám lístkov. Na druhej strane, ak sa cena lístkov na koncerty zníži, množstvo dopytované mladými ľuďmi sa môže zvýšiť, čo naznačuje relatívne elastický dopyt. Ak napríklad cena lístka na koncert klesne zo 75 USD na 50 USD, viac mladých ľudí môže byť ochotných navštíviť koncert, čo povedie k vyšším celkovým príjmom pre organizátorov koncertov.

5.Rozpočtovanie

Vytvorenie rozpočtu je základnou zručnosťou pri správe osobných financií. Pochopenie toho, koľko peňazí nám každý mesiac prichádza a koľko peňazí odchádza, vám môže pomôcť lepšie sa rozhodnúť, ako svoje peniaze minúť.

Príklad: Príkladom rozpočtovania pre mladých je tvorba rozpočtu na mesačné výdavky. To zahŕňa vytvorenie plánu, koľko peňazí sa vynaloží na nevyhnutné výdavky, ako je nájomné, jedlo, služby a doprava, ako aj na dobrovoľné výdavky, ako je zábava a voľnočasové aktivity. Povedzme napríklad, že mladý človek má zo svojej práce mesačný príjem 2000 dolárov.

Rozhodne sa vytvoriť rozpočet pre svoje mesačné výdavky, ktorý zahŕňa tieto položky:

Nájom: 800 USD
Jedlo: 200 USD
Energie: 100 USD
Doprava: 150 USD
Zábava/Voľný čas: 150 USD
Úspora: 600 USD

Rozpočet zahŕňa nevyhnutné výdavky, ako je nájomné, jedlo, energie a doprava, ako aj dobrovoľné výdavky na zábavu a voľnočasové aktivity. Mladý človek zahŕňa aj kategóriu sporenia, ktorá mu umožňuje odkladať si peniaze na núdzové situácie alebo budúce ciele. Vytvorením rozpočtu môže mladý človek sledovať svoje výdavky a uistiť sa, že nemíňa viac, ako zarobí.

To im môže pomôcť vyhnúť sa dlhu a ušetriť peniaze na budúce ciele, ako je kúpa auta, dovolenka alebo investícia do vzdelania.

6.Štruktúra trhu

Štruktúra trhu sa vzťahuje na konkurenčné prostredie, v ktorom firmy pôsobia.

Príklad: Príkladom trhovej štruktúry pre mladých ľudí je trh so smartfónmi. Na tomto trhu existuje niekoľko významných hráčov ako Apple, Samsung a Google, ktorí vyrábajú a predávajú smartfóny.

Trh možno považovať za oligopol, čo je štruktúra trhu, kde v odvetví dominuje malý počet veľkých firiem. Na oligopolnom trhu existujú vysoké prekážky vstupu, čo znamená, že pre nové firmy môže byť ťažké vstúpiť na trh a konkurovať etablovaným hráčom.

Je to preto, že veľké firmy majú úspory z rozsahu a významné uznanie značky, čo môže menším firmám sťažiť konkurencieschopnosť v oblasti ceny a kvality. V prípade smartfónov veľké firmy ako Apple a Samsung investujú veľa do výskumu a vývoja na výrobu nových a inovatívnych produktov, ako aj do marketingu a reklamy na propagáciu svojich značiek. To môže viesť k vysokému stupňu diferenciácie produktov, kde každá firma ponúka jedinečné vlastnosti a dizajn, aby sa odlíšila od svojich konkurentov. Výsledkom je, že spotrebitelia môžu byť ochotní zaplatiť prémiu za smartfóny od týchto zavedených značiek, aj keď môžu byť k dispozícii lacnejšie alternatívy od menších firiem.

To môže viesť k cenovej stratégii známej ako cenová diskriminácia, kde firmy účtujú rôzne ceny za podobné produkty na základe ochoty spotrebiteľov platiť. Stručne povedané, trh so smartfónmi je príkladom oligopolnej trhovej štruktúry, kde v odvetví dominuje malý počet veľkých firiem a majú významnú trhovú silu. Pochopenie trhových štruktúr je dôležité, aby sa mladí ľudia mohli informovane rozhodovať o svojich nákupoch a aby pochopili konkurenčné prostredie v odvetviach, o ktoré sa zaujímajú.

7.Externality

Externality označujú nezamýšľané dôsledky ekonomickej aktivity.

Príklad: Keď ľudia jazdia na autách, vypúšťajú do ovzdušia znečisťujúce látky, ako je oxid uhoľnatý a oxidy dusíka. Tieto znečisťujúce látky môžu mať negatívny vplyv na životné prostredie a zdravie ľudí, ktorí v danej oblasti žijú.

Toto je príklad negatívnej externality, čo sú náklady, ktoré neznáša osoba, ktorá ju vytvára. V tomto prípade vodič auta nemusí platiť za plné náklady na znečistenie, ktoré vytvára, ale namiesto toho tieto náklady znášajú iní, ktorí sú znečistením ovplyvnení, ako sú ľudia, ktorí žijú v blízkosti diaľnic alebo v mestách s vysokou úrovňou znečistenia ovzdušia.

Na riešenie tejto negatívnej externality môžu vlády uvaliť na autá nariadenia a vyžadovať, aby spĺňali určité emisné normy. To môže pomôcť znížiť množstvo znečistenia, ktoré autá produkujú, a zmierniť negatívne účinky na životné prostredie a verejné zdravie.

Na druhej strane existujú aj pozitívne externality, ako napríklad vzdelanie. Keď niekto získa vzdelanie, môže získať vedomosti a zručnosti, ktoré môžu byť prínosom pre spoločnosť ako celok. Napríklad vzdelaný človek môže byť produktívnejší vo svojej práci, čo môže viesť k ekonomickému rastu a vyššej životnej úrovni pre všetkých. Stručne povedané, znečistenie z automobilov je príkladom negatívnej externality, kde náklady na znečistenie znáša spoločnosť ako celok a nie jednotlivec, ktorý ho vytvára.

Ekonómia, ekonomika a financie

Ekonomika sa vzťahuje na celkový systém výroby, distribúcie a spotreby tovarov a služieb v rámci spoločnosti alebo krajiny. Zahŕňa všetky činnosti a interakcie medzi jednotlivcami, podnikmi a vládou, ktoré prispievajú k vytváraniu a výmene bohatstva. Ekonomika zahŕňa rôzne sektory, ako je poľnohospodárstvo, priemysel a služby. Zvyčajne sa meria rôznymi ekonomickými ukazovateľmi, ako je hrubý domáci produkt (HDP), miera nezamestnanosti a miera inflácie.

Ekonómia je veda o tom, ako sa jednotlivci, podniky a vlády rozhodujú o tom, ako prideliť vzácne zdroje na uspokojenie ich potrieb a želaní. Zahŕňa analýzu stimulov, kompromisov a nákladov rôznych možností a ich vplyv na celkovú ekonomiku. Ekonómia sa delí na dve hlavné odvetvia: mikroekonómiu a makroekonómiu. Mikroekonómia sa zameriava na správanie jednotlivých spotrebiteľov, firiem a odvetví, zatiaľ čo makroekonómia študuje výkonnosť ekonomiky ako celku, vrátane tém ako ekonomický rast, inflácia a nezamestnanosť.
Financie sa týkajú správy peňazí a iných finančných aktív. Zahŕňa rozhodovanie o tom, ako investovať, požičiavať si, požičiavať a spravovať peniaze s cieľom dosiahnuť finančné ciele.

Financie sú dôležitou súčasťou ekonomiky, pretože pomáhajú podnikom a jednotlivcom rozhodovať sa o tom, ako alokovať svoje zdroje. Financie sú tiež samostatným študijným odborom, ktorý zahŕňa témy ako investičný manažment, finančné trhy a podnikové financie.

Stručne povedané, zatiaľ čo všetky tri koncepty súvisia s riadením a alokáciou zdrojov, zameriavajú sa na rôzne aspekty ekonomického systému. Ekonomika sa vzťahuje na celkový systém výroby, distribúcie a spotreby tovarov a služieb, ekonómia je veda o tom, ako jednotlivci a organizácie rozhodujú o prideľovaní zdrojov, a financie sa konkrétne zaoberajú hospodárením s peniazmi a inými finančnými aktívami. Tieto koncepty spolu poskytujú komplexné pochopenie toho, ako funguje ekonomický systém a ako môžu jednotlivci a organizácie robiť optimálne rozhodnutia na dosiahnutie svojich cieľov.

Kľúčové poznatky

★ Ekonomika nie je len o číslach a peniazoch – ide o pochopenie toho, ako sa ľudia rozhodujú a ako tieto rozhodnutia ovplyvňujú svet okolo nás.

★ Ekonomické problémy môžu mať hlboký vplyv na náš každodenný život, od cien, ktoré platíme za tovary a služby až po pracovné miesta, ktoré máme, a príležitosti, ktoré máme k dispozícii.

★ Je dôležité pochopiť, ako sa robí hospodárska politika a rozhodnutia, a byť informovaným občanom, ktorý sa môže zúčastniť na demokratickom procese.

★ Spotrebiteľské voľby majú ekonomické dôsledky, a ak budeme dbať na naše vzorce spotreby, môžeme pomôcť vytvoriť udržateľnejšie a spravodlivejšie hospodárstvo.

★ Ekonomické otázky sú prepojené s inými sociálnymi a environmentálnymi problémami a je dôležité zaujať holistický prístup k pochopeniu a riešeniu týchto výziev.

★ Ekonomické problémy nie sú len národné alebo globálne, môžu byť aj veľmi lokálne. Napríklad životné náklady vo vašom meste alebo štvrti môžu výrazne ovplyvniť váš každodenný život a finančnú pohodu.

★ Ekonomické problémy môžu byť zložité a ťažko pochopiteľné, ale je dôležité zostať informovaný a klásť otázky. Keď sa dozvieme viac o ekonomike, môžeme robiť lepšie rozhodnutia pre seba a naše komunity.

Ďalšie materiály & čítanie

- "Freakonomics" od Stevena D. Levitta a Stephena J. Dubnera – Táto kniha skúma, ako možno ekonomické princípy aplikovať na každodenné situácie, od rodičovstva cez zločin až po politiku. Je to zábavné a pútavé čítanie, ktoré vám pomôže pochopiť skryté sily, ktoré formujú náš svet. https://freakonomics.com/

- Podcast „Planet Money“ – Tento podcast od NPR pokrýva širokú škálu ekonomických tém, od najnovších správ vo financiách až po príbehy o tom, ako hospodárska politika ovplyvňuje bežných ľudí. Je to skvelý spôsob, ako zostať informovaný o ekonomických problémoch a dozvedieť sa, ako ovplyvňujú naše životy. https://www.npr.org/

- Dokument „Ekonomika šťastia“ – Tento dokument skúma súvislosti medzi ekonomickým rastom, konzumom a blahobytom. Ponúka podnetný pohľad na to, ako naše ekonomické rozhodnutia ovplyvňujú naše šťastie a svet okolo nás. https://www.theeconomicsofhappiness.org/

- „Bohatstvo národov“ od Adama Smitha – tejto klasickej knihe sa často pripisuje založenie oblasti ekonómie. Ponúka hlboký ponor do princípov ekonomickej teórie a ich uplatňovania v spoločnosti ako celku. Aj keď to môže byť náročné čítanie, je to nevyhnutný zdroj pre každého, kto chce pochopiť korene moderného ekonomického myslenia. http://www.rrojasdatabank.info/Wealth-Nations.pdf

- Kanál YouTube „Economics Explained“ – Tento kanál ponúka jasné a stručné vysvetlenia ekonomických pojmov a aktuálnych udalostí. Je to skvelý zdroj pre každého, kto sa chce dozvedieť viac o tom, ako ekonomika ovplyvňuje náš každodenný život. https://www.youtube.com/c/EconomicsExplained

- Kanál YouTube „Prehľad ekonomiky zložitosti“ – Tento kanál ponúka jasné vysvetlenia zložitosti nášho ekonomického systému. Je to skvelý zdroj pre každého, kto sa chce dozvedieť viac o tom, ako ekonomika ovplyvňuje náš každodenný život. https://www.youtube.com/watch?v=dRz3WWbTUew

Kapitola 1: Nezamestnanosť

Táto kapitola poskytuje prehľad o nezamestnanosti, jej základné definície a ďalšie informácie o tom, ako sa nezamestnanosť meria alebo vypočítava, aké sú jej hlavné prvky ovplyvňujúce mieru nezamestnanosti v jednotlivých krajinách.

Kapitola sa bude zaoberať aj tým, aké sú hlavné kategórie nezamestnanosti a ak ich rozdeľujú ekonómovia. Taktiež poskytne čitateľovi pohľad na to, ako politika ovplyvňuje nezamestnanosť, a navyše aj to, čo môžu politici urobiť pre zníženie nezamestnanosti, a ktoré politiky možno zaviesť alebo čo zlepšiť, aby sa nezamestnanosť znížila.

V druhej teoretickej časti bude dôraz kladený na nezamestnanosť v eurozóne. Ak vezmeme do úvahy, že miera nezamestnanosti v EÚ sa vypočíta ako stredná hodnota všetkých 27 členských štátov, je férové spomenúť, že niektoré členské štáty sú v priaznivejšej situácii ako iné, vyjadrené štatisticky.

Mali by sme si uvedomiť, že skúsenosť s dlhodobou nezamestnanosťou je strašná pre tých, ktorí si ňou na nešťastie museli prejsť.

Hlavné body problému

Nezamestnaná osoba je definovaná Eurostatom podľa smerníc Medzinárodnej organizácie práce ako:

- niekto vo veku 15 až 74 rokov (16 až 74 rokov v niektorých členských štátoch EÚ);
- nezamestnaný počas referenčného týždňa podľa definície zamestnania;
- aktuálne je k dispozícii na prácu t.j. k dispozícii na platené zamestnanie alebo samostatnú zárobkovú činnosť pred koncom 2 týždňov nasledujúcich po referenčnom týždni;

- štvortýždňového obdobia končiaceho sa referenčným týždňom s cieľom nájsť si platené zamestnanie alebo samostatnú zárobkovú činnosť, alebo si našiel prácu, aby mohol začať pracovať v období najviac 3 mesiacov od skončenia referenčného týždňa.

Miera nezamestnanosti je podiel počtu nezamestnaných vyjadrený v vzťahu k pracovnej sile / ekonomicky aktívnemu obyvateľstvu (súčet pracujúcich a nezamestnaných osôb (Eurostat, 2023).

Miera nezamestnanosti je najčastejšie používaným ukazovateľom na pochopenie podmienok na trhu práce. Trh práce je termín používaný ekonómami, keď hovoria o ponuke práce (z domácností) a dopyte po práci (podnikmi a inými organizáciami). Miera nezamestnanosti môže tiež poskytnúť pohľad na to, ako vo všeobecnosti ekonomika funguje a čo z nej robí dôležitý faktor pri uvažovaní o menovej politike (Reserve Bank of Australia, 2022).

Nezamestnanosť je kľúčovým ekonomickým ukazovateľom, pretože signalizuje schopnosť (alebo neschopnosť) pracovníkov získať platenú prácu a prispievať k produktívnemu výkonu ekonomiky. Viac nezamestnaných pracovníkov znamená nižšiu celkovú ekonomickú produkciu (Reserve Bank of Australia, 2022).

Definícia nezamestnanosti nezahŕňa ľudí, ktorí opúšťajú pracovný trh z dôvodov, ako sú odchod do dôchodku, vyššie vzdelanie a zdravotné postihnutie (Reserve Bank of Australia, 2022).

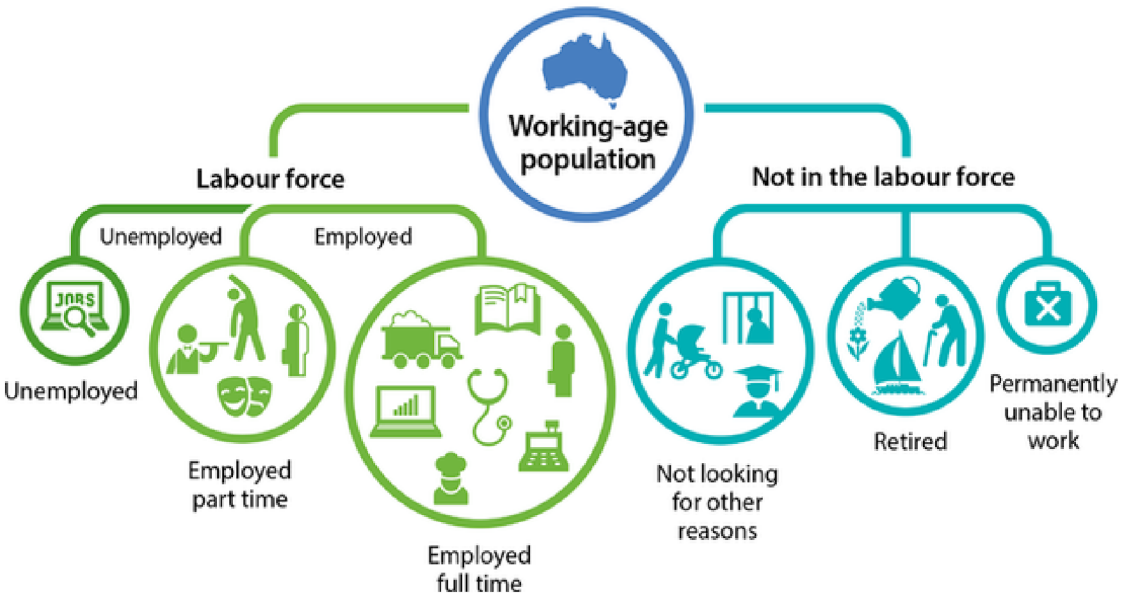

Zatiaľ, čo definícia nezamestnanosti je jasná, ekonómovia rozdeľujú nezamestnanosť do viacerých kategórií. Dve najširšie kategórie sú dobrovoľná a nedobrovoľná nezamestnanosť. Keď je zamestnanosť dobrovoľná, znamená to, že osoba opustila svoje zamestnanie dobrovoľne a hľadala si iné zamestnanie. Keď je opustenie zamestnania nedobrovoľné, znamená to, že človek bol prepustený alebo jeho pracovné miesto bolo zrušené a teraz si musí hľadať novú prácu (Reserve Bank of Australia, 2022).

Dnešní ekonómovia poukazujú na tri hlavné typy nezamestnanosti: frikčnú, štrukturálnu a cyklickú. Frikčná nezamestnanosť je výsledkom dobrovoľných pracovných zmien v rámci ekonomiky. Frikčná nezamestnanosť sa prirodzene vyskytuje aj v rastúcej stabilnej ekonomike, keď pracovníci menia zamestnanie. Štrukturálna nezamestnanosť môže spôsobiť trvalé poruchy dôsledku zásadných a trvalých zmien, ku ktorým dochádza v štruktúre hospodárstva. Tieto zmeny môžu marginalizovať skupinu pracovníkov. Zahŕňajú technologické zmeny, nedostatok relevantných zručností a presun pracovných miest zo zámoria do inej krajiny. Cyklická nezamestnanosť súvisí so stratou pracovných miest, ku ktorej dochádza počas zmien hospodárskych cyklov (Reserve Bank of Australia, 2022).

Ako sa meria miera nezamestnanosti?

Nezamestnanosť vzniká, keď je niekto ochotný a schopný pracovať, ale nemá platenú prácu. Miera nezamestnanosti je percento ľudí z celkovej pracovnej sily, ktorí sú nezamestnaní. Miera nezamestnanosti si vyžaduje definovanie pracovnej sily. Pracovná sila zahŕňa ľudí, ktorí sú buď zamestnaní alebo nezamestnaní. Zistenie, kto je zamestnaní alebo nezamestnaní si vyžaduje praktické úsudky, napríklad koľko platenej práce musí niekto vykonať, aby sa považoval za zamestnaného, ako aj zistenie skutočného počtu ľudí, ktorí majú alebo nemajú prácu (Reserve Bank of Australia, 2022).

Oficiálne nezamestnaní

Väčšina vyspelých ekonomík používa štandardizovanú a medzinárodne uznávaný spôsob určovania miery nezamestnanosti, ktorý je založený na prieskume („Labor Foce Survey“ – Prieskum pracovnej sily) a ktorý preberá svoju definíciu nezamestnanosti of Medzinárodnej organizácie práce (MOP) so sídlom v Ženeve. Od všetkých členov EÚ sa vyžaduje, aby používali túto štandardnú definíciu a väčšina krajín ju buď prijala alebo si ju len mierne upravila (Measuring unemployment, 2023).

Pre Prieskum pracovnej sily je nezamestnanosť definovaná nasledovne:

Jednotlivci, ktorí nemajú prácu, ale aktívne si ju hľadali počas štyroch týždňov pred dátumom merania a sú pripravení pracovať do dvoch týždňov od dátumu merania.

Miera nezamestnanosti vyjadrená v percentách je:

“Podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré je bez práce – teda tých ktorí sú v práci, su k dispozícii na prácu a aktívne si prácu hľadajú. Miera nezamestnanosti NIE JE podiel celej populácie alebo populácie v produktívnom veku, ktorí sú nezamestnaní” (Measuring unemployment, 2023).

Čo môžu politici urobiť pre zníženie cyklickej nezamestnanosti?

Cyklická nezamestnanosť je výsledkom všeobecného poklesu makroekonomickej aktivity, ku ktorému dochádza počas poklesu hospodárskeho cyklu. Existujú dva hlavné prístupy k znižovaniu nezamestnanosti: politiky na strane dopytu a politiky na strane ponuky. Keď dôjde k nárastu cyklickej nezamestnanosti spôsobenej recesiou, považuje sa to za nezamestnanosť s nedostatkom dopytu a riešia sa politikami na strane dopytu (Investopedia, 2023).

CYKLICKÁ: Jedným z primárnych politických cieľov makroekonómie je znížiť alebo odstrániť cyklickú nezamestnanosť. Aby sa predišlo cyklickej nezamestnanosti, politici by sa mali zamerať na rozširovanie produkcie, čo sa najúčinnejšie dosahuje stimuláciou dopytu. Cieľom expanzívnej menovej a fiškálnej politiky je podporiť agregátny dopyt znížením úrokových sadzieb a daní. Politici môžu navyše devalvovať výmenný kurz, aby podporili exportný dopyt alebo zaviedli špecifickú legislatívu a iniciatívy, ktoré sa zameriavajú na konkrétne oblasti ekonomiky (Investopedia, 2023).

FIŠKÁLNA: Cieľom expanzívnej fiškálnej politiky je riadiť produkciu a zamestnanosť prostredníctvom zvyšovania vládnych výdavkov a znižovania daní. Nižšie úrovne zdanenia vedú k vyšším úrovniam disponibilného príjmu a zvýšeniu spotreby. Nárast spotreby má za následok vyšší agregátny dopyt a vyšší hrubý domáci produkt (HDP). Na zvýšenie dopytu a vyššieho HDP budú firmy reagovať zvýšením produkcie, ktorá si vyžaduje viac pracovníkov. Preto bude menej cyklickej nezamestnanosti. Navyše, keď je silný ekonomický rasť a vyšší agregátny dopyt, dochádza k menšiemu úbytku pracovných miest, pretože spoločnosti pokračujú v podnikaní (Investopedia, 2023).

MONETÁRNA: Cieľom expanzívnej menovej politiky je zvýšiť agregátny dopyt a ekonomický rast prostredníctvom znižovania úrokových sadzieb. Nižšie Úrokové sadzby znamenajú, že náklady na pôžičky sú nižšie. Keď je jednoduchšie požičiavať si peniaze, ľudia viac peňazí míňajú a viac investujú. To zvyšuje agregátny dopyt a HDP a znižuje cyklickú nezamestnanosť. Navyše. Keď sú úrokové sadzby nižšie, výmenné kurzy sú tiež nižšie a export ekonomiky je konkurencieschopnejší (Investopedia, 2023).

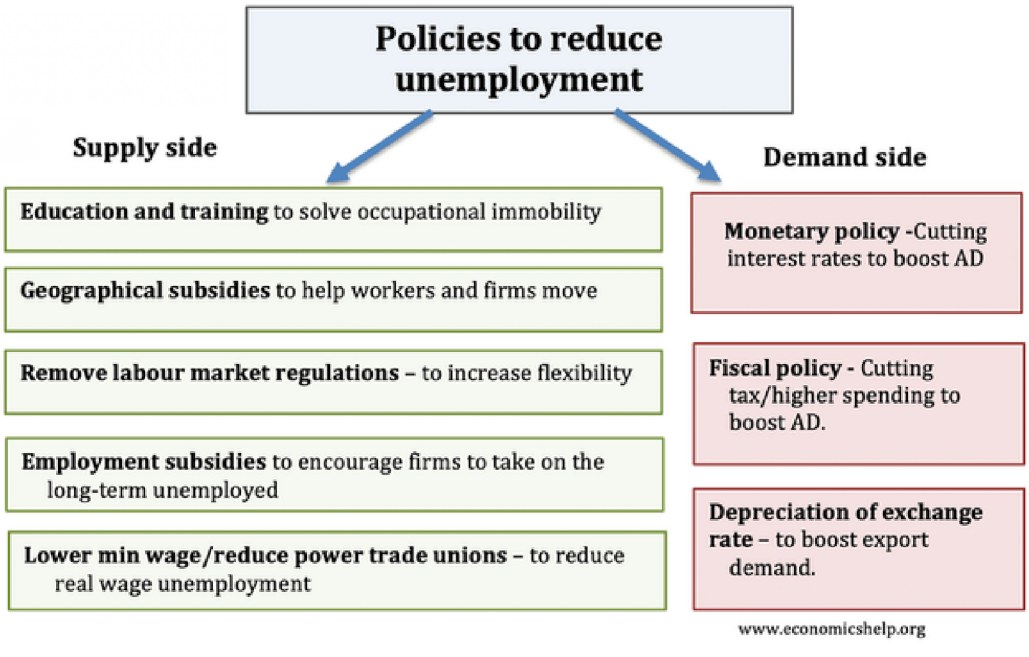

Nezamestnanosť v eurozóne na úrovni 6.6% a 6.1%

V decembri 2022 bola sezónne upravená miera nezamestnanosti v eurozóne 6,6%, stabilná v porovnaní s novembrom 2022 a klesla zo 7,0% v decembri 2021. Miera nezamestnanosti v EÚ bola v decembri 2022 na úrovni 6,1% tiež stabilná v porovnaní s novembrom 2022 a klesla z 6,4% v decembri 2021. Tieto čísla zverejňuje Eurostat, štatistický úrad Európskej únie. Eurostat odhaduje, že v decembri 2022 bolo v EÚ nezamestnaných 13,148 milióna osôb, z toho 11,048 milióna v eurozóne. V porovnaní s novembrom 2022 sa nezamestnanosť v EÚ zvýšila o 28 tisíc a v eurozóne o 13 tisíc. V porovnaní s decembrom 2021 sa nezamestnanosť v EÚ znížila o 518 tisíc a v eurozóne o 494 tisíc (Eurostat, 2023).

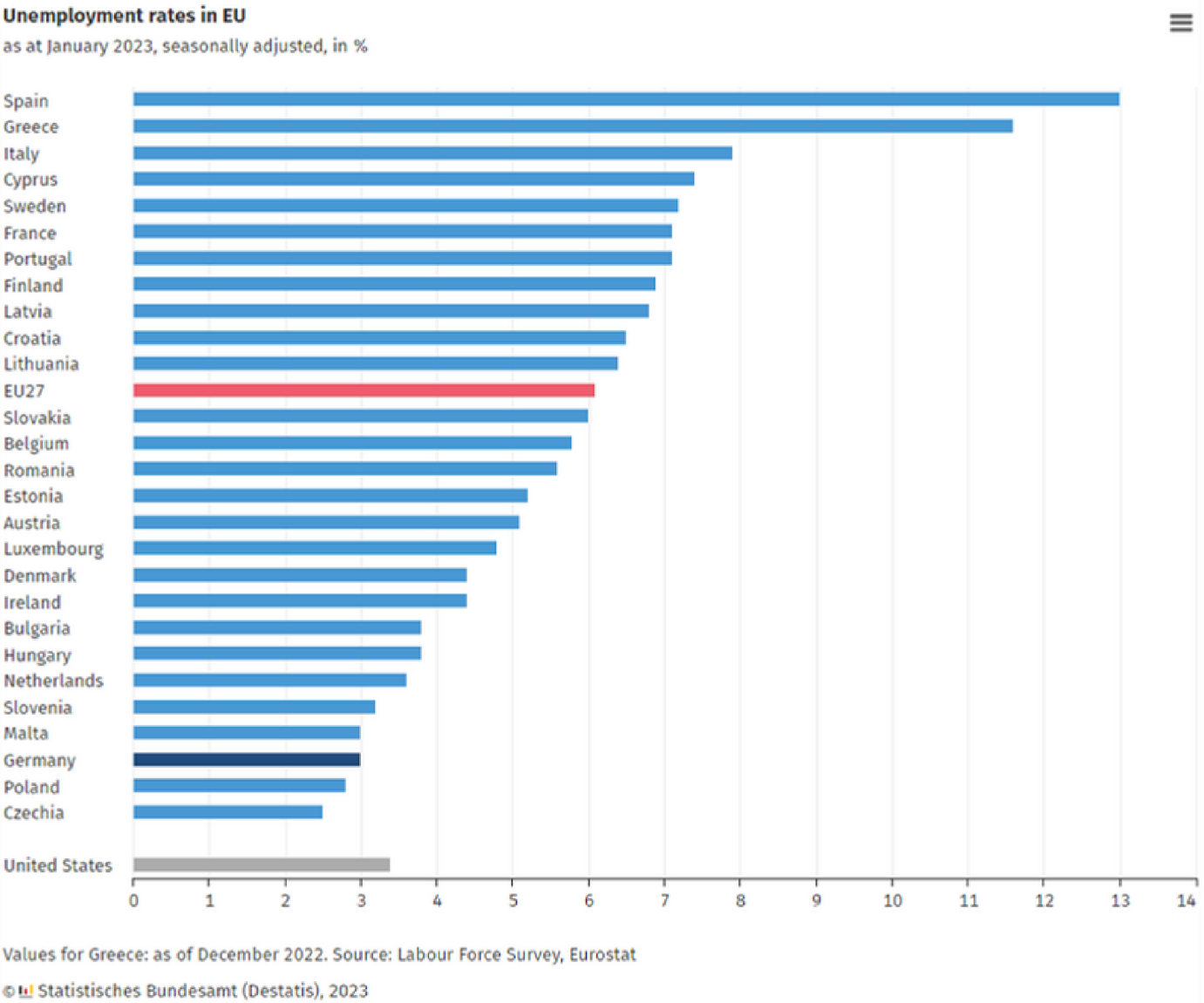

Nezamestnanosť mládeže

V decembri 2022 bolo v EÚ nezamestnaných 2,2865 milióna mladých ľudí (do 25 rokov), z toho 2,311 milióna v eurozóne. V decembri 2022 bola miera nezamestnanosti mladých ľudí 15,0% v EÚ a 14,8% v eurozóne, čo predstavuje nárast zo 14,8% a stabilitu v porovnaní s predchádzajúcim mesiacom. V porovnaní s novembrom 2022 sa nezamestnanosť v EÚ zvýšila o 30-tisíc a v eurozóne o 3-tisíc. V porovnaní s decembrom 2021 vzrástla nezamestnanosť, mladých v EÚ o 209 tisíc a v eurozóne o 156 tisíc. (Eurostat, 2023).

Znie to už ako klišé, že každá rozumná rada hospodárskej politiky spočíva na odôvodnenej analýze základného politického problému a že každá odôvodnená analýza je založená na teórii fungovania ekonomiky. Politici môžu veriť, že ich politické návrhy sú založené jednoducho na „zdravom rozume“, ale ak existuje nejaký zmysel, ktorý je základom tohto zdravého rozumu, existuje vo forme koherentnej samostatnej teórii (Snower, 1995).

Ako poznamenal Keynes (vLondon: Macmillan, 1936):

“Myšlienky ekonómov a politických filozofov, keď majú pravdu, aj keď sa mýlia sú mocnejšie, než sa bežne chápe. Skutočne, svetu vládne len máločo iné. Praktickí muži, ktorí si myslia, že sú celkom oslobodení od akýchkoľvek intelektuálnych vplyvov sú zvyčajne otrokmi nejakého zaniknutého ekonóma.“

Vo väčšine európskych krajín nezamestnanosť mladých výrazne vzrástla v dôsledku krízy COVID-19. V porovnaní s nezamestnanosťou mladých ľudí zaznamenala nezamestnanosť dospelých dopady krízy s určitým oneskorením. Dôvodov nezamestnanosti mladých ľudí je veľa: okrem všeobecnej situácie na trhu práce možno spomenúť aj systémy vzdelávania a odbornej prípravy, politiku trhu práce a zamestnanosti, ale aj stratifikáciu spoločnosti a rozdelenie príležitostí v spoločnosti.

Spojenie s praktickými problémami

Výpočet miery nezamestnanosti

Aby sme pochopili ako sa vypočíta miera nezamestnanosti, môžeme použiť nasledovný príklad. V tomto príklade je zamestnaných 12,6 milióna ľudí a 0,7 milióna ľudí je nezamestnaných. Veľkosť trhu práce sa vypočíta ako súčet týchto dvoch skupín.

Zamestnaní + Nezamestnaní = Trh práce

12.6m + 0,7m = 13.3m

Keďže miera nezamestnanosti predstavuje percento ľudí na trhu práce, ktorí sú nezamestnaní, pomocou údajov v našom príklade a nižšie uvedenej rovnice sa vypočíta miera nezamestnanosti a vyjde nám 5,3%.

Miera nezamestnanosti= (Nezamestnaní / Trh práce) * 100

= (0,7m / 13.3m)*100 = 5,3 %

Miera nezamestnanosti je ovplyvnená zmenami v počte nezamestnaných (čitateľ), ktoré môžu vyplývať z cyklických faktorov, ako je počet ľudí, ktorí sa stanú nezamestnanými v dôsledku hospodárskeho poklesu, alebo viacerých štrukturálnych faktorov v ekonomike. Mieru nezamestnanosti ovplyvňujú aj zmeny veľkosti pracovnej sily (menovateľ).

Kľúčové poznatky

★ Miera nezamestnanosti je počet nezamestnaných ako percento trhu práce;

★ Trh práce je termín používaný ekonómami, keď hovoria o ponuke práce (z domácností) a dopyte po práci (podnikmi a inými organizáciami);

★ Definícia nezamestnanosti nezahŕňa ľudí, ktorí opúšťajú trh práce z dôvodu ako je odchod do dôchodku, vyššie vzdelanie alebo zdravotné znevýhodnenie;

★ Dve najširšie kategórie nezamestnanosti je dobrovoľná a nedobrovoľná nezamestnanosť;

★ Frikčná nezamestnanosť je výsledkom dobrovoľných pracovných zmien v rámci ekonomiky;

★ Štrukturálna nezamestnanosť môže spôsobiť trvalé poruchy v dôsledku zásadných a trvalých zmien, ktoré sa vyskytujú v štruktúre hospodárstva;

★ Cyklická nezamestnanosť súvisí so stratou pracovných miest, ku ktorej dochádza počas zmien hospodárskych cyklov;

★ Najvyspelejšie ekonomiky používajú štandardizovanú a medzinárodne uznávanú mieru nezamestnanosti, ktorá je založená na prieskume „Labor Force Survey“a ktorá preberá definíciu nezamestnanosti od Medzinárodnej organizácie práce(MOP) so sídlom v Ženeve;

★ Existujú dva hlavné prístupy k znižovaniu nezamestnanosti: politiky na strane dopytu a politiky na strane ponuky.

Ďalšie materiály & čítanie

- (2023, 4 20). From Measuring unemployment: https://www.learn-economics.co.uk/Measuring-unemployment.html
- Economics Help. (2023, 5 9). From Policies to reduce unemployment: https://www.economicshelp.org/wp-content/uploads/2019/06/policies-to-reduce-unemployment.png
- Eurostat. (2023, 2 1). From Euro area unemployment: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15893630/3-01022023-BP-EN.pdf/e907214e-5496-dfa0-cd00-2d68dbf62f2b
- Eurostat. (2023, 5 15). From Unemployment: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Unemployment
- Hussmanns, R. (2023, 5 8). From Measurement of employment, unemployment and underemployment: https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/articles/2007-1.pdf
- Investopedia. (2023, 5 10). From What Can Policymakers Do to Decrease Cyclical Unemployment?: https://www.investopedia.com/ask/answers/030415/what-can-policymakers-do-decrease-cyclical-unemployment.asp
- Reserve Bank of Australia. (2022). From Unemployment: Its Measurement and Types: https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/unemployment-its-measurement-and-types.html
- Snower, D. J. (1995). IV Evaluating Unemployment Policies: What Do the Underlying Theories Tell Us? Staff Studies for the World Economic Outlook.
- Statistisches Bundesamt. (2023, 5 15). From March 2023: EU unemployment rate at 6.0%: https://www.destatis.de/Europa/EN/Topic/Population-Labour-Social-Issues/Labour-market/EULabourMarketCrisis.html

Navrhované aktivity

Politiky na zníženie nezamestnanosti
Video je dostupné tu https://www.youtube.com/watch?v=YYuW2S6Jnxo

Typy nezamestnanosti | Makroekonomika
Video je dostupné tu: https://www.youtube.com/watch?v=Ml4pVjoySa4

Prieskumy Európskeho parlamentu
Presadzovaním vysokej úrovne zamestnanosti Európska únia (EÚ) bojuje proti nezamestnanosti už od začiatku 50. rokov minulého storočia. Boj proti nezamestnanosti sa dostal na popredné miesto európskej agendy s nástupom hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008 a následným zvýšením miery nezamestnanosti vo všetkých členských štátoch EÚ. Európska komisia si vo svojej stratégii Európa 2020 stanovila cieľ zamestnať 75/ ľudí vo veku 20 až 64 rokov do roku 2020. Podmienky na trhu práce sa v posledných rokov výrazne zlepšili a väčšina ukazovateľov trhu práce sa neustále posilňuje. Od polovice roka 2013 miera nezamestnanosti naďalej klesala a EÚ sa vrátila na predkrízovú úroveň (6,8%v júli 2018). Napriek oživeniu hospodárskeho rastu a jeho pozitívnemu vplyvu na trh práce musí EÚ stále čeliť výzvam v oblasti nezamestnanosti, najmä pokiaľ ide o rozdiely medzi členskými štátmi, nezamestnanosť mladých ľudí a dlhodobú nezamestnanosť.

Navrhované aktivity

Od roku 2014 sa vyvíja úsilie v mnohých oblastiach vrátane pomoci mladým ľuďom pri vstupe na trh práce, boja proti dlhodobej nezamestnanosti, zlepšovanie zručností a uľahčenia mobility pracovníkov v Európskej únii. Zlepšenie ukazovateľov trhu práce sa odrazilo v lepšom hodnotení účasti EÚ v boji proti nezamestnanosti zo strany občanov, stále však existuje veľmi vysoký dopyt po ešte väčšej intervencii EÚ v tejto oblasti politiky (76% občanov EÚ). V budúcnosti by nová alebo aktualizovaná legislatíva týkajúca sa zamestnanosti mohla zmodernizovať prácu, aby pomohla prispôsobiť sa digitálnemu svetu, podporila udržateľný prechod z nezamestnanosti do zamestnania a medzi zamestnaniami, zvýšila mobilitu pracovnej sily a vytvorila užšiu koordináciu medzi hospodárskymi a sociálnymi politikami.

Podcast je dostupný tu: https://www.youtube.com/watch?v=ex8a_5Ol2nI

Európska sága: mladí, vzdelaní a nezamestnaní
V Európe je 5,5 milióna mladých ľudí, ktorí nie sú súčasťou vzdelávacieho procesu, odbornej prípravy a nie sú ani zamestnaní. Sú nováčikmi na trhu práce, je menej pravdepodobné, že si nájdu prácu, alebo bývajú zamestnaní na dobu určitú alebo na čiastočný úväzok.

Video je dostupné tu: https://www.youtube.com/watch?v=SBZhwgDUQ0w

Nezamestnanosť mládeže v EÚ: rýchly kurz
Video je dostupné tu: https://www.youtube.com/watch?v=gtS3mj1xwFU

Krajiny s najvyššou mierou nezamestnanosti v Európe
Video je dostupné tu: https://www.youtube.com/watch?v=uwTzVgP1K8k

Kapitola 2: Inflácia a Deflácia

Úvod

V tejto kapitole si môžete prečítať viac o význame a rozdieloch medzi infláciou a deflâciou, ako aj o tom, ako sa počítajú a aké sú charakteristiky, ktoré ovplyvňujú infláciu. Zahrnuli sme aj niekoľko predpovedí o tom, čo sa môže stať v roku 2023 v súvislosti s infláciou. Spomenieme aj tretí termín často používaný v menovej politike - stagflácia. V tejto kapitole tiež v krátkosti predstavíme veľmi dôležitú inštitúciu menovej politiky v EÚ, Európsku centrálnu banku a čo môže ECB urobiť s infláciou na úrovni EÚ. Kapitola potom bude pokračovať praktickými príkladmi, ako aj ďalšími materiálmi, ako sú videá a kvízy na prehĺbenie pochopenia tém. Pred praktickou stránkou výpočtu inflácie sa s vami podelíme o prehľad ročnej inflácie v eurozóne.

Inflácia

V trhovej ekonomike, kde ceny určuje ponuka a dopyt, ceny jednoducho odrážajú to, čo musíte zaplatiť za produkt. Týmito produktmi môže byť tovar ako kniha alebo služby ako strihanie vlasov (EUROSTAT, 2020).

Cena tovaru alebo služby závisí nielen od ich vlastností, ale aj od toho, kde sa predáva a v akom stave. V určitom čase sa ceny dokonca rovnakých produktov v jednotlivých obchodoch líšia. Napríklad pri džínsoch sa ceny líšia v závislosti od značky alebo modelu a od toho, či boli zakúpené v konkrétnom obchode v konkrétny deň alebo v určitom množstve (keďže pri kúpe viacerých párov môže byť ponúknutá zľava) (EUROSTAT, 2020).

Spotrebiteľské ceny sú veľmi zaujímavé už len preto, že sme s nimi každý deň konfrontovaní. Ceny sa môžu časom meniť a líšiť v rôznych krajinách alebo regiónoch. Dokonca aj ten istý produkt, ktorý je zakúpený za rovnakých podmienok a na rovnakom mieste, môže mať rozdielne ceny, len preto, že je zakúpený v inom časovom období — je to spôsobené infláciou a deflâciou (EUROSTAT, 2020).

Inflácia je rast cien tovarov a služieb. Najznámejším ukazovateľom inflácie je Index spotrebiteľských cien (CPI), ktorý meria percentuálnu zmenu ceny koša tovarov a služieb spotrebovaných domácnosťami (Reserve Bank of Australia, 2020).

Hlavné príčiny inflácie možno rozdeliť do troch širokých kategórií:
1. zvýšenie dopytu,
2. zvýšenie nákladov a
3. inflačné očakávania.

Ako napovedajú ich názvy, „dopytová inflácia“ je spôsobená vývojom na dopytovej strane ekonomiky, zatiaľ čo „nákladová inflácia“ je spôsobená vplyvom vyšších vstupných nákladov na ponukovej strane ekonomiky. Inflácia môže vyplývať aj z „inflačných očakávaní“ – to znamená, že to, čo si domácnosti a podniky myslia, že sa stane s cenami v budúcnosti, môže ovplyvniť skutočné ceny v budúcnosti. Tieto rôzne príčiny inflácie zvažuje rezervná banka, keď analyzuje a predpovedá infláciu (Reserve Bank of Australia, 2020).

Ako sa meria inflácia?

Inflácia sa meria prostredníctvom indexov spotrebiteľských cien, ktoré znázorňujú časový vývoj cien tovarov a služieb platených ľuďmi (spotrebiteľmi). Inými slovami, cenový index porovnáva ceny súboru produktov v rôznych časových bodoch. Cenový index ukazuje, koľko sa musí zaplatiť za produkt v určitom časovom bode v porovnaní s tým, koľko by sa zaplatilo za rovnaký produkt v inom čase.

V rámci Európskej únie (EÚ) existujú spoločné normy na vytváranie takýchto indexov, aby sa zabezpečila konzistentnosť na európskej úrovni. Tieto indexy sa nazývajú harmonizovaný index spotrebiteľských cien (HICP). Tieto spoločné normy slúžia na zabezpečenie toho, aby sa v členských štátoch EÚ dosahovala porovnateľná miera inflácie (EUROSTAT, 2020).

Rôzne druhy miery inflácie

Ak vypočítame mieru zmeny indexu z jedného obdobia do druhého, vypočítame mieru inflácie, inými slovami, o koľko sa ceny zmenili (v percentách) medzi rôznymi obdobiami.

Keďže výpočet miery inflácie môže byť založený na porovnaní za rôzne obdobia, je možné analyzovať množstvo rôznych druhov mier inflácie:

- Mesačná miera zmeny, ktorá zobrazuje mieru zmeny medzi mesiacom a predchádzajúcim mesiacom
- Ročná miera zmeny, ktorá zobrazuje mieru zmeny medzi mesiacom a rovnakým mesiacom predchádzajúceho roka.
- Priemerná ročná miera zmeny, ktorá ukazuje mieru zmeny medzi rokom. Táto miera sa môže vypočítať, keď sa rok skončí a ukazuje priemerný index za rok.
- 12-mesačná priemerná miera zmeny, ktorá je priemerom mesačnej miery zmeny za každý z predchádzajúcich 12 mesiacov (EUROSTAT,2020).

Čo sa teda stane s infláciou v budúcom roku?

Očakávame, že inflácia bude v priebehu roka 2023 klesať. Ponuka bude postupne dobiehať dopyt, trhy predpokladajú, že ceny energií budú v budúcom roku klesať a bázické efekty vypadnú z ročného porovnávania cien používaného na meranie inflácie.

Avšak, nakoľko pandémia bola v modernej dobe bezprecedentná, toto zotavenie môže byť tiež odlišné. Oprava masívneho narušenia dodávateľských reťazcov môže trvať dlhšie. Ceny energií môžu naďalej rásť, a to aj v dôsledku zeleného prechodu.

Pozorne sledujeme aj mzdy, pretože ceny a mzdy sa navzájom ovplyvňujú. Zamestnanci a odbory v súčasnosti žiadajú zvýšenie miezd, aby kompenzovali vyššie životné náklady. Toto je normálne. Ak sa však mzdy budú naďalej zvyšovať, podniky môžu svoje vyššie náklady kompenzovať zvyšovaním cien, čo tlačí ceny ešte viac nahor. Ak ľudia a podniky začnú očakávať, že vyššia inflácia pretrvá, môže sa zvýšiť aj skutočná inflácia. Ekonómovia tomu hovoria „efekt druhého kola“. Zatiaľ sme však nezaznamenali veľký nárast miezd.

Čo s tým všetkým môže urobiť Európska centrálna banka?

Sú presvedčení, že inflácia sa v priebehu roka 2023 zníži. Keďže menová politika funguje s určitým oneskorením, nemôže pomôcť proti krátkodobým prudkým nárastom cien. Zdraženie pôžičiek v čase, keď vyššie účty za energiu a palivo stláčajú príjmy ľudí a zisky spoločností, by vytvorilo neopodstatnený protivietor pre oživenie (European Central Bank, 2021).

A vyššie úrokové sadzby nevyriešia nerovnováhu medzi ponukou a dopytom, cenami energií a základnými efektmi, ktoré v súčasnosti tlačia nahor: nesprístupnia viac prepravných kontajnerov ani nezvýšia dodávky polovodičov a paliva. Menová politika však môže zabezpečiť, že ceny nebudú trvalo stúpať takým rýchlym tempom. Preto pozorne skúmajú výhľad inflácie na niekoľko najbližších rokov (European Central Bank, 2021).

Poslaním ECB je udržiavať ceny stabilné, čo znamená, že sa zameriavajú na strednodobý inflačný cieľ na úrovni 2 %. Z toho majú úžitok ľudia v celej eurozóne: stabilné ceny pomáhajú zabezpečiť rast ekonomiky, bezpečné pracovné miesta a môžete si byť istí, že peniaze vo vašom vrecku budú mať zajtra približne rovnakú hodnotu ako dnes (European Central Bank, 2021).

Deflácia a Stagnácia

Deflácia je opakom inflácie. Vzťahuje sa na pokles všeobecných cenových hladín a všeobecne sa považuje za škodlivý pre hospodárstvo. Môže to byť spôsobené poklesom peňažnej zásoby, vládnymi výdavkami, spotrebiteľskými výdavkami a podnikovými investíciami (Syu, 2021).

Deflačný obchod by mohol znamenať, že investori sa budú chrániť vysokokvalitnými dlhopismi, ako sú vládne dlhopisy a podnikové dlhopisy s najvyšším ratingom. Na strane akcií by investori uprednostňovali hlavné spotrebiteľské odvetvia a akcie s vysokým dividendovým výnosom. Hotovosť a hotovostné ekvivalenty, vrátane vkladových certifikátov a účtov na peňažnom trhu, tiež zažívajú svoj comeback (Syu, 2021).

Stagflácia je najnebezpečnejšia zo všetkých a zvyčajne je výsledkom ponukového šoku. Znamená to „stagnáciu“ ekonomického výkonu a infláciu súčasne. Je to škodlivé zo zrejmých dôvodov: s vysokou nezamestnanosťou a/alebo pomalým ekonomickým rastom by ľudia neboli schopní zarobiť toľko, aby si mohli dovoliť zvýšené ceny (Syu, 2021).

Ročná inflácia v eurozóne

Ročná miera inflácie v eurozóne bola v marci 2023 na úrovni 6,9 %, čo je pokles z 8,5 % vo februári. O rok skôr to bolo 7,4 %. Ročná inflácia v Európskej únii bola v marci 2023 na úrovni 8,3 %, čo je pokles z 9,9 % vo februári. O rok skôr to bolo 7,8 %. Tieto údaje zverejnil Eurostat, štatistický úrad Európskej únie.

Najnižšie medziročné miery zaznamenali Luxembursko (2,9 %), Španielsko (3,1 %) a Holandsko (4,5 %). Najvyššie medziročné tempo rastu zaznamenalo Maďarsko (25,6 %), Lotyšsko (17,2 %) a Česko (16,5 %). V porovnaní s februárom ročná inflácia klesla v dvadsiatich piatich členských štátoch a vzrástla v dvoch.

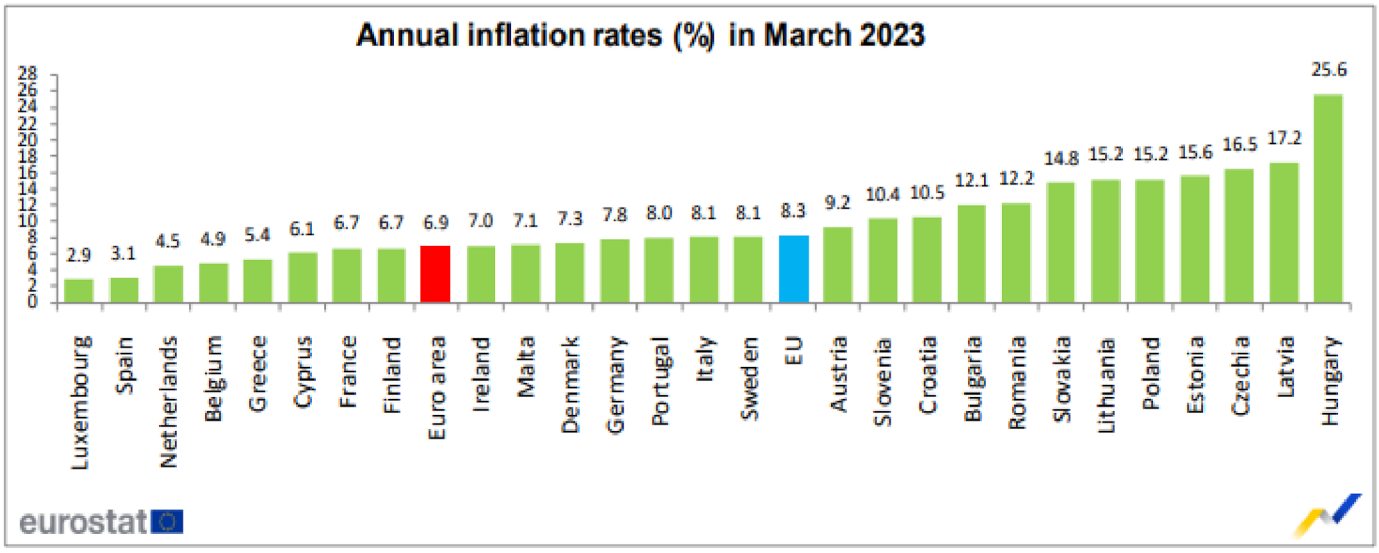

Spojenie s praktickými problémami

Aby sme lepšie pochopili, ako sa počíta inflácia, môžeme použiť príklad. V tomto príklade vypočítame infláciu pre kôš, ktorý obsahuje jednu - dve položky. Vzorec na výpočet inflácie pre jednu jedinú položku je uvedený nižšie.

$$Inflation = \frac{Price_{Year\,2} - Price_{Year\,1}}{Price_{Year\,1}} \times 100$$

Pokračujme v úlohe výpočtu inflácie pre dve položky. Cena knihy bola v roku 2021 (1. rok) 20 EUR a v roku 2022 (2. rok) sa cena zvýšila na 20,50 EUR. Cena dvoch vstupeniek na koncert 30 EUR v roku 2021 a v roku 2022 vzrástla o 31,41 EUR in 2022[1].

[1] Poznámka: Ceny položiek sú fiktívne a nie sú skutočným zobrazením trhu.

Items	2021	2022	Inflation
	20,00	20,50	2,5%
	30,00	31,41	4,7%

Pomocou vzorca je možné vypočítať infláciu pre každú z jednotlivých položiek. Pri knihách bola ročná inflácia 2,5 % a pri lístkoch na koncerty 4,7 %. Na výpočet inflácie pre kôš, ktorý zahŕňa knihy a lístky na koncerty, musíme použiť váhy CPI, ktoré vychádzajú z toho, koľko domácnosti minú na tieto položky. Keďže mladí ľudia míňajú viac na lístky na koncert ako na knihy, lístky na koncert majú väčšiu váhu v košíku. V tomto príklade lístky na koncerty tvoria 73 % košíka a knihy tvoria zvyšných 27 %. Pri použití týchto váh a zmeny cien položiek bola ročná inflácia pre tento kôš 4,1 % – vypočítaná ako (0,73 * 4,7) + (0,27 * 2,5).

[1] Index spotrebiteľských cien (CPI) sa zvyčajne vypočítava ako vážený priemer zmeny cien tovarov a služieb, na ktoré sa index vzťahuje. Váhy majú odrážať relatívnu dôležitosť tovarov a služieb meranú ich podielmi na celkovej spotrebe domácností.

Kľúčové poznatky

★ V trhovej ekonomike, kde ceny určuje ponuka a dopyt, ceny jednoducho odrážajú to, čo musíte zaplatiť za produkt;

★. Inflácia je nárast cien tovarov a služieb;

★ Inflácia sa meria prostredníctvom indexov spotrebiteľských cien, ktoré zobrazujú časový vývoj cien tovarov a služieb platených ľuďmi (spotrebiteľmi);

★ V rámci Európskej únie (EÚ) existujú spoločné normy na vytváranie takýchto indexov, aby sa zabezpečila konzistentnosť na európskej úrovni. Tieto indexy sa nazývajú Harmonizovaný index spotrebiteľských cien (HICP);

★ Index spotrebiteľských cien (CPI), ktorý meria percentuálnu zmenu ceny koša tovarov a služieb spotrebovaných domácnosťami;

★ Ak vypočítame mieru zmeny indexu z jedného obdobia do druhého, vypočítame mieru inflácie, inými slovami, koľko sa ceny zmenili (v percentách) medzi rôznymi obdobiami;

★. Poslaním Európskej centrálnej banky je udržiavať stabilné ceny;

★ Deflácia sa týka poklesu všeobecných cenových hladín a všeobecne sa považuje za škodlivú pre ekonomiku;

★ Stagflácia znamená „stagnáciu“ ekonomického výkonu a infláciu súčasne.

Ďalšie materiály & čítanie

- (European Central Bank. (2021, November 16). From European Central Bank: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/high_inflation.en.html
- European Central Bank. (2023). From Economic Bulletin Issue 1: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202301.en.html
- EUROSTAT. (2020). Statistics explained. From Beginners:Inflation: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Beginners:Inflation#What_is_inflation.3F
- Eurostat. (2022). From The European economy since the start of the millennium: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/-/ks-05-22-086
- EUROSTAT. (2023, 4 19). Annual inflation down to 6.9% in the euro area. From https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/16324910/2-19042023-AP-EN.pdf/ff3d6b28-9c8f-41cd-714f-d1fd38af0b15#:~:text=The%20euro%20area%20annual%20inflation,down%20from%209.9%25%20in%20February.
- Eurostat Education corner. (2022). From Key figures on Europe – interactive edition: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-interactive-publications/-/ks-05-22-278
- Reserve Bank of Australia. (2020). Reserve Bank of Australia. From Causes of Inflation: https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/pdf/causes-of-inflation.pdf?v=2023-03-29-12-08-38
- Syu, J. (2021, 6 25). From What Are Deflation, Disinflation, Reflation, and Stagflation?
- TAXEDU. (n.d.). From Definition and types of tax: https://taxedu.campaign.europa.eu/en/young
- TAXEDU. (n.d.). From Why should I care: https://taxedu.campaign.europa.eu/en/teenager
- TAXEDU. (n.d.). Teachers Corner. From T01: “Taxes: what is it in for me?”: https://europa.eu/webassets/taxedu.campaign.europa.eu/courses/t01/en/t01_lesson_plan_en.pdf
- TAXEDU. (n.d.). Teachers Corner. From T04: “True Players are Taxpayers”: https://europa.eu/webassets/taxedu.campaign.europa.eu/courses/t04/en/t04_lesson_plan_en.pdf

Navrhované aktivity

Čo je to daň?
Klip predstavuje koncepty daní a daní mladému publiku pomocou robota z vesmíru (2QT), ktorý bude študentom sprievodcom. Lekcia predstavuje koncept „spoločných príspevkov“ a spája ho s myšlienkou podpory spoločného dobra. Pojmy sú vysvetlené na príkladoch z každodenného života, s ktorými sa študenti môžu ľahko stotožniť.

Video je dostupné tu: https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-145760?&lg=SV

Ako vznikli dane?
Cieľom aktivity je pomôcť študentom zistiť výhody platenia daní a predstaviť im príklady skorých a vtipných daní v európskej histórii.

Video je dostupné tu: https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-146791?&lg=SV

Kto dnes platí dane?
Cieľom aktivity je pomôcť študentom pochopiť, kto je v súčasnosti zodpovedný za platenie daní a ktoré sú hlavné kategórie daňovníkov.
Video je dostupné tu: https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-145763?&lg=SV

Kto vyberá dane a prečo?
Tento klip predstavuje úlohu daňových úradov v každom členskom štáte a spôsob, akým sa daňové príjmy premieňajú na neoceniteľné investície a verejné služby na miestnej a národnej úrovni, čím sa zabezpečuje lepšia kvalita života pre každého. Systém výberu daní je prezentovaný pomocou ľahko pochopiteľnej analógie toho, ako včely zhromažďujú a zdieľajú zdroje vo svojom úli. Prezentujú sa miestne a národné rozpočty spolu so spôsobmi, akými sú zásobované finančnými prostriedkami a ako tieto finančné prostriedky v konečnom dôsledku poskytujú daňovým poplatníkom.

Navrhované aktivity

Video dostupné tu: https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-145764?&lg=SV

Daň z pridanej hodnoty- DPH
Cieľom aktivity je pomôcť študentom pochopiť, čo predstavuje daň z pridanej hodnoty a ako sa platí a vyberá v EÚ.

Video je dostupné tue: https://audiovisual.ec.europa.e/en/video/I-146795?&lg=SV

Podcasty:
Séria podcastov „Stats in a wrap“ sa pozerá na svet očami štatistík. Jeho cieľom je vybrať tie najchutnejšie kúsky a nápadné chute, aby ste nahliadli do neočakávaných, nepredvídateľných a úplne zvláštnych perspektív, ktoré môžu odhaliť iba čísla.

Epizóda 4: Čo je to inflácie a ako sa počíta?
https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/news/podcasts#What%20is%20inflation%20and%20how%20is%20it%20calculated?

Kvízy
Daňový hrdina zachránil deň:
https://europa.eu/webassets/taxedu.campaign.europa.eu/courses/q01/MG02_EN/story_html5.html

Aký vplyv majú dane na Tinin život?
https://europa.eu/webassets/taxedu.campaign.europa.eu/courses/q01/MG01_EN/story_html5.html

The Mobility Era Board Game je vzdelávacia stolová hra a aplikácia, ktorá zlepší vašu finančnú gramotnosť pomocou oficiálnych štatistík a zábavných faktov o živote. Používajú ho pedagógovia a študenti vo viac ako 40 krajinách, dostupný tu: https://mobilityeragame.com/

Kapitola 3: Dane, ekonomický rast, verejný dlh a verejné statky

Úvod

Výber daní, čo je procesom vyberania finančných prostriedkov od jednotlivých sociálnych subjektov, je veľmi dôležitou súčasťou fungovania štátu. Dane významne prispievajú k hospodárskemu rastu obcí, ako aj k riadeniu verejného dlhu. Vďaka daniam sú vlády schopné financovať dôležité verejné služby potrebné pre život a pohodlie svojich obyvateľov. Vo všeobecnosti ide o veľmi zložitú tému, keďže zdaňovanie má mnoho foriem, účelov a dôsledkov. A keďže všetci členovia spoločnosti sú vo väčšej či menšej miere daňovníkmi, je dôležité, aby sme pochopili, ako dane a zdaňovanie fungujú. Napriek tomu, že formy a rozsah zdaňovania sa v jednotlivých štátoch značne líšia, v tejto kapitole sa zameriame na vysvetlenie všeobecne rozšírených foriem daní, rozdielov medzi nimi ako aj ich dôsledkov pre spoločnosť. Dotkneme sa často verejne diskutovanej otázky výhod vyššieho verzus nižšieho zdanenia a pochopíte aj to, či je v poriadku, keď sú štátne rozpočty deficitné. Ste pripravený? Poďme to teda spoločne preskúmať a lepšie pochopiť svet daní a dlhov.

Typy daní

Ako už bolo povedané, každá vláda na svete potrebuje zdroje na svoje prežitie a ďalší rozvoj. Dane sú jedným z najdôležitejších príjmov štátov a zvyčajne sa klasifikujú na základe rôznych kritérií. Jednotlivé vlády vyberajú rôzne druhy daní, ale vo všeobecnosti všetky patria do hlavnej kategórie priamych a nepriamych daní. Aký je teda medzi nimi rozdiel?

Priame dane

Základným aspektom priamych daní je skutočnosť, že sú odvádzané priamo vláde jednotlivcom alebo iným subjektom. Ide teda o konkrétnu známu osobu alebo subjekt (napr. spoločnosť alebo inštitúciu), ktorý je povinný danú sumu zaplatiť. Povaha a výška priameho zdanenia vyplýva z ich mesačného príjmu a iných druhov majetku.

Ukladajú sa teda na základe platobnej schopnosti konkrétneho jednotlivca alebo subjektu – inými slovami, tí, ktorí zarábajú viac a majú väčší majetok, budú platiť vyššie dane. Tieto pravidlá zabezpečujú prerozdeľovanie peňazí v štáte. Často sa stretávame s progresívnym charakterom priamych daní, čo znamená, že daňová sadzba sa bude zvyšovať s rastúcim príjmom a majetkom..

Neplatenie alebo daňové podvody môžu vyjsť človeka alebo firmu veľmi draho v podobe vysokej pokuty alebo dlhodobého väzenia. V mnohých štátoch sú tresty za finančné podvody ešte vyššie ako za vraždu. Takže, čo sa týka daní, musíte byť naozaj opatrní a zodpovední!

Najbežnejšie druhy priamych daní

Daň z príjmu – ide o zdanenie príjmu, ktoré vláda ukladá jednotlivcom alebo spoločnostiam v medziach danej jurisdikcie. Fyzickým a právnickým osobám s vyšším príjmom sa príjmy zdaňujú viac. Vo všeobecnosti sa považuje za najspravodlivejší typ dane, keďže každý platí pomerne k svojej mzde a navyše v špecifických situáciách sa jej výška mení (pri vzniku vyživovacej povinnosti a pod.). Táto daň sa však vzťahuje aj na zisk z určitých typov investícií, čo si veľa ľudí neuvedomuje – napríklad za zisk z kryptomien sa v niektorých krajinách platí veľmi vysoká daň. Najmä daň z príjmov sa delí na **daň z príjmov fyzických osôb** a **daň z príjmov z podnikania**, ktorá sa nazýva **daň z príjmu právnických osôb**. Pri zdaňovaní podnikov sa zohľadňuje niekoľko faktorov, ako napríklad ich veľkosť a zisk. Vo všeobecnosti daň z príjmu právnických osôb zohráva významnú úlohu pri vytváraní príjmov pre vlády.

Daň z nehnuteľností – Ide o daň, ktorú vláda alebo obec vyberá z nehnuteľného majetku, ktorý zahŕňa napríklad budovy, byty a pozemky. Niektoré štáty môžu tiež vyberať dane z hmotného majetku, ktorý je hnuteľný, ako je auto, šperky alebo nábytok. Výška dane vždy závisí od špecifík danej krajiny – jej právneho systému, tradície, prípadne dostupnosti iných druhov štátnych príjmov.

Dane z majetku, dedičstva alebo darovania– tento typ dane vyberá väčšina štátov v EÚ, ale aj vo svete. V prípade dane z nehnuteľností štát vyberá priamo z majetku zosnulého. Najčastejšie si však krajiny účtujú len jednu z nich – daň z majetku alebo z dedičstva. Daň z darovania musí byť zaplatená, ak sa niekto, kto ešte žije, rozhodne vám niečo darovať.
.

Nepriame dane

Ako vyplýva z vyššie uvedenej definície priamych daní, niektorí jednotlivci s nižšími príjmami takéto dane štátu platiť nemusia. To sa ale netýka nepriamych daní, ktoré sú uvalené na tovary a služby, a teda všetci sme ich nepriamymi platcami. Ako to funguje? Jednoducho - platiteľom dane by mal byť výrobca alebo predajca, no tí to prenesú na spotrebiteľa vo forme zvýšenej ceny tovaru alebo služby, aby to nakoniec zaplatil kupujúci. Poďme sa teraz pozrieť, aké druhy nepriamych daní poznáme.

Najbežnejšie typy nepriamych daní:
Daň z pridanej hodnoty (DPH): Ide o najbežnejší druh dane, takzvanú spotrebnú daň, ktorú platíme za tovar a služby, ktoré kupujeme. Týka sa to viac-menej všetkých tovarov a služieb, výnimkou sú situácie, kedy ročný obrat osoby alebo firmy, ktorá daný produkt alebo službu ponúka, nepresiahne určitú hranicu – táto suma sa môže v jednotlivých štátoch líšiť. Pri produktoch a službách sa DPH účtuje ako určité percento z predajnej sumy a vypočítava sa ako konečná suma po pripočítaní sumy DPH v každej fáze výroby a distribúcie – v skutočnosti ju však daňovému úradu odvádza priamo predajca daného tovaru alebo služby. Priemerná výška DPH v členských krajinách EÚ je 21 %.

Spotrebná daň: Ide o zdanenie špecifických druhov tovaru, medzi ktoré patrí napríklad alkohol, tabak, či energetické produkty. Príjemcami daní za takýto tovar sú vlády štátov, kde sa predávajú konečným spotrebiteľom. Ich platiteľmi by mali byť podniky, tie však často úmerne zvyšujú ceny takéhoto tovaru pre konečných zákazníkov. Účelom takýchto daní je často aj odradiť spotrebiteľa od nákupu – rozumným zámerom štátov by teda malo byť zníženie počtu fajčiarov a konzumentov alkoholu.

Clá – Ak chcú externí dovozcovia doviezť svoj tovar na európsky trh alebo iný zahraničný trh, musia zaplatiť dovozné clo. Aby ste mali predstavu, ako to funguje v EÚ, DPH sa väčšinou neúčtuje za tovar určený na vývoz, ale naopak dovozcovia z krajín mimo EÚ platia dovoznú daň za vstup na trh EÚ, aby boli predajcovia so sídlom v EÚ konkurencieschopní. Stretávame sa aj s vývoznými clami.

Mechanizmus prenesenia daňovej povinnosti pri DPH – Ide o prenos povinnosti účtovať DPH za tovar alebo službu z dodávateľa na kupujúceho. Zámerom tohto mechanizmu je zabrániť tomu, aby sa dodávateľ musel registrovať v krajine, kde nemá sídlo. Funguje to tak, že príjemcovia dostanú faktúru bez DPH, ktorú si sami vypočítajú a následne uvedú v daňovom priznaní – teda danú sumu riadne priznajú a následne zaplatia daňovému úradu. Tento mechanizmus vznikol v EÚ v roku 1993 a jeho hlavným cieľom bolo zjednodušiť obchod v rámci spoločného trhu EÚ a tiež zabrániť daňovým podvodom.

Čo je výhodnejšie? Nižšie vs vyššie zdanenie?

Filozofi, ekonómovia, politici sa už stáročia hádajú o tom, čo je pre štát a spoločnosť všeobecne výhodnejšie – nižšie alebo vyššie zdanenie? V nasledujúcom texte vám popíšeme najčastejšie argumenty pre oba postoje, no je dôležité vždy brať do úvahy, že žiadny z nich nie je univerzálne použiteľný pre každú krajinu rovnako – vždy treba mať na pamäti rôzne historické reálie, ale najmä aktuálnu ekonomickú a politickú situáciu v krajine a podľa toho zvoliť vhodný spôsob zdaňovania.

Argumenty pre nižšie zdanenie:

Ekonomický rast - Predpokladá sa, že znížením daní sa zvýši kúpyschopnosť spotrebiteľov a zvýši sa aj dopyt, čo prispeje k vyššiemu ekonomickému rastu krajiny. Ak teda znížime dane pre fyzické osoby a firmy, ich priemerný mesačný čistý zisk bude vyšší. Takto ušetrené peniaze si budú môcť odložiť, minúť alebo investovať.

Rast pracovných miest a inovácií - So znižovaním daní a zvyšovaním príjmov fyzických osôb a podnikateľských subjektov priamo úmerne stúpa aj počet nových pracovných miest a investície do inovácií. Ako je to možné? Jednoducho, keď firmám a podnikateľom ostanú dodatočné príjmy, môžu ich reinvestovať, rozšíriť svoje podnikateľské aktivity, prípadne investovať do vývoja nových produktov, či ďalšieho výskumu. Nižšie dane však môžu podporiť aj vytváranie nových podnikov a celkový nárast podnikateľov, ktorí prinesú na trh nové produkty, služby a nápady.

Prilákanie investícií a kvalifikovanej pracovnej sily do krajiny – podľa mnohých odborníkov je nižšie daňové zaťaženie skvelým nástrojom na prilákanie nových investorov do krajiny, ktorí tam otvoria nové podniky, a na prilákanie kvalifikovanej pracovnej sily zo zahraničia. Rast pracovných miest a ekonomiky ako takej vytvára zvýšený dopyt po kvalifikovaných jednotlivcoch. Nižšie dane môžu byť pre mnohých skutočným lákadlom na presťahovanie sa do zahraničia alebo do iného regiónu v rámci krajiny.

Väčšia motivácia a produktivita práce – Vyšší disponibilný zisk zamestnancov predpokladá, že dokážu ušetriť viac peňazí, čo priamo súvisí s ich zvýšenou motiváciou pracovať viac a dlhšie – nadčasy sa im teda oplatia oveľa viac ako predtým. Podľa zástancov nižšieho zdaňovania to zvyšuje produktivitu práce, čo má vplyv na všeobecný ekonomický rast. S vyšším disponibilným príjmom ide podľa teoretikov ruka v ruke aj princíp slobody – s vyšším príjmom je jednotlivec slobodnejší v rozhodovaní o svojom živote a môže si dovoliť kvalitnejší život.

Argumenty pre vyššie zdanenie:

Vyššie zdanenie prináša do štátneho rozpočtu vyššie príjmy, ktoré môže štát následne využiť v prospech kvality života svojich obyvateľov. To je hlavný argument zástancov vyšších daní. Poďme si to však rozobrať postupne:

Lepšie poskytovanie verejných služieb a tovarov – Aby štát mohol efektívne fungovať a primerane uspokojovať potreby svojich občanov, musí poskytovať verejné služby. Pri vyššom zdanení budú celkové príjmy v rozpočte vyššie, vďaka čomu bude štát môcť takéto služby poskytovať kvalitnejšie. Ide najmä o zabezpečenie životných a sociálnych potrieb ako je zdravotná starostlivosť, sociálna starostlivosť, verejná bezpečnosť, vzdelávanie, kultúrne a spoločenské vyžitie, infraštruktúra a pod. S vyšším rozpočtom bude štát schopný včas a adekvátne reagovať na spoločenské zmeny a uspokojiť tak potreby všetkých sociálnych skupín.

Podpora sociálnej spravodlivosti - Zavedenie progresívneho zdaňovania, teda väčšieho zdanenia vysokopríjmových subjektov, je podľa niektorých odborníkov sociálne spravodlivé, keďže takzvané prerozdeľovanie bohatstva zdaňovaním má za cieľ preklenúť stále sa zväčšujúcu priepasť medzi bohatými a chudobnými. V rukách jednotlivcov s nízkymi príjmami tak zostáva viac peňazí, ktoré vynakladajú na zabezpečenie svojich základných potrieb, zatiaľ čo jednotlivci a subjekty s vysokými príjmami poskytujú viac zdrojov, ktoré budú použité na uspokojenie potrieb všetkých občanov.

Stabilizácia ekonomiky v čase krízy – Svet ekonomiky je séria opakujúcich sa cyklov – výkyvov v ekonomických aktivitách, ktoré znamenajú striedanie období recesie a rastu. Aj keď sa štát na to dokáže viac-menej pripraviť, jeho vývoj môžu ovplyvniť aj ďalšie neočakávané faktory, akými sú globálna pandémia či vojna na Ukrajine. Vyššie zdanenie je preto účinným nástrojom na stabilizáciu ekonomiky, najmä počas recesie. Vďaka vyšším príjmom štátu môžu vlády efektívnejšie pomáhať najviac postihnutým skupinám obyvateľstva a tiež financovať rôzne projekty a programy stimulujúce ekonomický rast a oživenie ekonomiky.

Zabezpečuje fiškálnu stabilitu – Často sa stáva, že štáty hospodária s nevyrovnaným rozpočtom, alebo sa dokonca vyrovnaný rozpočet môže stať nevyváženým – deficitným, v dôsledku nepredvídateľných faktorov. Aby krajiny pokryli svoje deficity, musia si požičiavať peniaze z rôznych zdrojov. Práve vyššie zdanenie môže štátom efektívne pomôcť k tomu, aby mali peniaze na splácanie svojich dlhov a posunuli sa tak k fiškálnej stabilite, ktorá je pre zdravé fungovanie štátu z dlhodobého hľadiska veľmi dôležitá.

Debata medzi neokeynesiánskymi a neoliberálnymi názormi na zdaňovanie

Pri diskusii o zdaňovaní nemôžeme vynechať spor medzi vyznávačmi neokeynesiánskeho a neoliberálneho prístupu. Tieto skupiny majú v zásade protichodné názory na daňovú politiku a jej dopady na spoločnosť. Aké sú teda základné rozdiely medzi nimi?

Neokeynesiánsky prístup – jeho hlavnými atribútmi sú orientácia na ekonomický rast a stabilitu, pričom hlavným argumentom je potreba aktívneho zásahu vlády do riadenia ekonomiky. Trh je podľa nich nedokonalý, a preto by sa mal štát aktívne snažiť jeho zlyhania odstraňovať. Jedným z nástrojov, ktoré môže štát využiť, je daňová politika, ktorá môže v čase krízy posilniť výkonnosť ekonomiky či rast zamestnanosti, alebo naopak stimulovať investície či výdavky v čase ekonomického rastu. Stúpenci neokeynesiánskeho prístupu sú často zástancami progresívneho zdaňovania.

Neoliberálny prístup – Neoliberálni stúpenci sú naopak zástancami voľného trhu s minimálnymi zásahmi štátu. Obhajujú všeobecnú slobodu, ktorá by nemala byť obmedzovaná vysokými daňami. Tie sú podľa nich narušením fungovania trhu, čo spôsobí stagnáciu investícií a celkového ekonomického rastu. Myslia si, že nižšie daňové zaťaženie prináša vyššiu ekonomickú efektívnosť, pretože znižuje náklady štátu na kontrolu a podporuje lepšie dodržiavanie predpisov.

Tieto dva protichodné postoje k zdaňovaniu dlho formovali politické diskusie o potrebe zdaňovania, jeho úlohe a formách. Vedeli by ste identifikovať, ktoré zoskupenia na politickom spektre sú obvyklými nasledovníkmi neokeynesiánskeho a neoliberálneho prístupu? Najčastejšími zástancami neokeynesiánskeho prístupu k zdaňovaniu sú strany zo stredoľavého spektra, medzi ktoré patria sociálno-demokratické, ako aj liberálne a progresívne politické hnutia. Naopak, pravicové politické strany, konzervatívne skupiny či libertariánske hnutia sa zvyčajne prikláňajú k neoliberálnemu chápaniu daňovej politiky. Musíme však brať do úvahy skutočnosť, že tieto pozície politických strán nie sú nemenné, a predovšetkým nie sú všeobecne aplikovateľné na všetky typy strán daného spektra.

Prečo majú štáty deficity a ako ich kryjú?
Deficity štátneho rozpočtu a zadlženosť vyspelých krajín sú v súčasnosti veľmi bežným ekonomickým javom. Je to problém alebo bežná prax riadenia štátu? Z krátkodobého hľadiska nie je deficitný rozpočet ničím výnimočným a pre štát to nie je žiadna tragédia. Problém môže nastať, ak má štát opakovane deficitný rozpočet, pričom musí neustále zvyšovať svoj verejný dlh. Poďme sa však najprv pozrieť na príčinu deficitných rozpočtov.

Deficitné štátne rozpočty sa najčastejšie vytvárajú v **ekonomickej recesii**, počas ktorej klesá ekonomická aktivita obyvateľstva a zároveň klesajú príjmy štátu z daní. Na druhej strane je značne zaťažený aj sociálny systém, keďže v núdzi sa môže ocitnúť viacero skupín obyvateľstva. Je to však bežná súčasť ekonomického cyklu, pretože po recesii vždy nasleduje rast, ktorý pri dobrom hospodárení predpokladá **prebytok rozpočtu**. Štáty sa však môžu ľahko dostať do deficitu aj pri **financovaní ekonomicky veľmi náročných projektov investícií do infraštruktúry** alebo pri schvaľovaní drahých sociálnych balíčkov na podporu obyvateľov. Tento typ politiky je typický pre mnohé populistické politické strany, ktoré tento nástroj často využívajú v predvolebnom súboji.

Ako štáty splácajú svoje dlhy a ako to ovplyvňuje bežného občana?

Štáty vo všeobecnosti používajú niekoľko nástrojov na splatenie svojho verejného dlhu, z ktorých najbežnejšie sú tieto:

1. **Štát sa spolieha na ekonomický rast –** po každej recesii nasleduje rast, takže niektoré dobre riadené štáty sa zvyknú spoliehať na očakávaný prebytok rozpočtu.
2. **Štát si požičiava peniaze** – ide o bežne používanú prax a najčastejšie si štáty požičiavajú od investorov. Funguje to tak, že ak si štát chce požičať, vydáva štátne dlhopisy, teda cenné papiere, ktoré ponúka investorom na trhu – najčastejšie penzijným fondom a poisťovniam. Nákupom štátnych dlhopisov od vybraných investorov vláda získava peniaze, ktoré následne spláca aj s úrokmi.
3. **Získavanie financií z rezervných fondov –** dobre vedené vlády ukladajú nahromadené prebytky počas ekonomického rastu do rezervných fondov, z ktorých čerpajú práve v čase krízy.
4. **Zvýšenie daní** – je to jedno z bežných fiškálnych opatrení, ktoré vlády zavádzajú v čase krízy a deficitných rozpočtov. Buď zvýšia existujúce daňové zaťaženie, alebo zavedú úplne nový druh daní.
5. **Verejno-súkromné partnerstvo (PPP) –** ide o formu spolupráce medzi štátom a súkromným sektorom, ktorej účelom je spoločné financovanie výstavby alebo rekonštrukcie verejnej infraštruktúry. Protihodnotou takejto investície je následná autorita operácie, ktorá často súvisí so spoplatnením príslušnej verejnej služby.
6. **Škrty a reformy štátnych výdavkov** – štáty často krátia rôzne verejné výdavky v menej dôležitých oblastiach, aby znížili svoj verejný dlh a tiež zavádzajú reformné opatrenia s cieľom ušetriť.

Čo sa týka dopadu deficitu štátu na každodenný život občanov – ten závisí od viacerých faktorov, ktoré sú v danom štáte prítomné. Občania a ich kvalita života sú tým viac negatívnejšie ovplyvňovaní, čím dlhšie trvá deficit a rastie verejný dlh. Občania môžu výrazne pociťovať negatívne dopady zvyšovania daní, zhoršenia kvality verejných služieb, či dokonca straty pracovných miest v dôsledku krízy.

Pozrite si úroveň verejného dlhu v celej Európe:

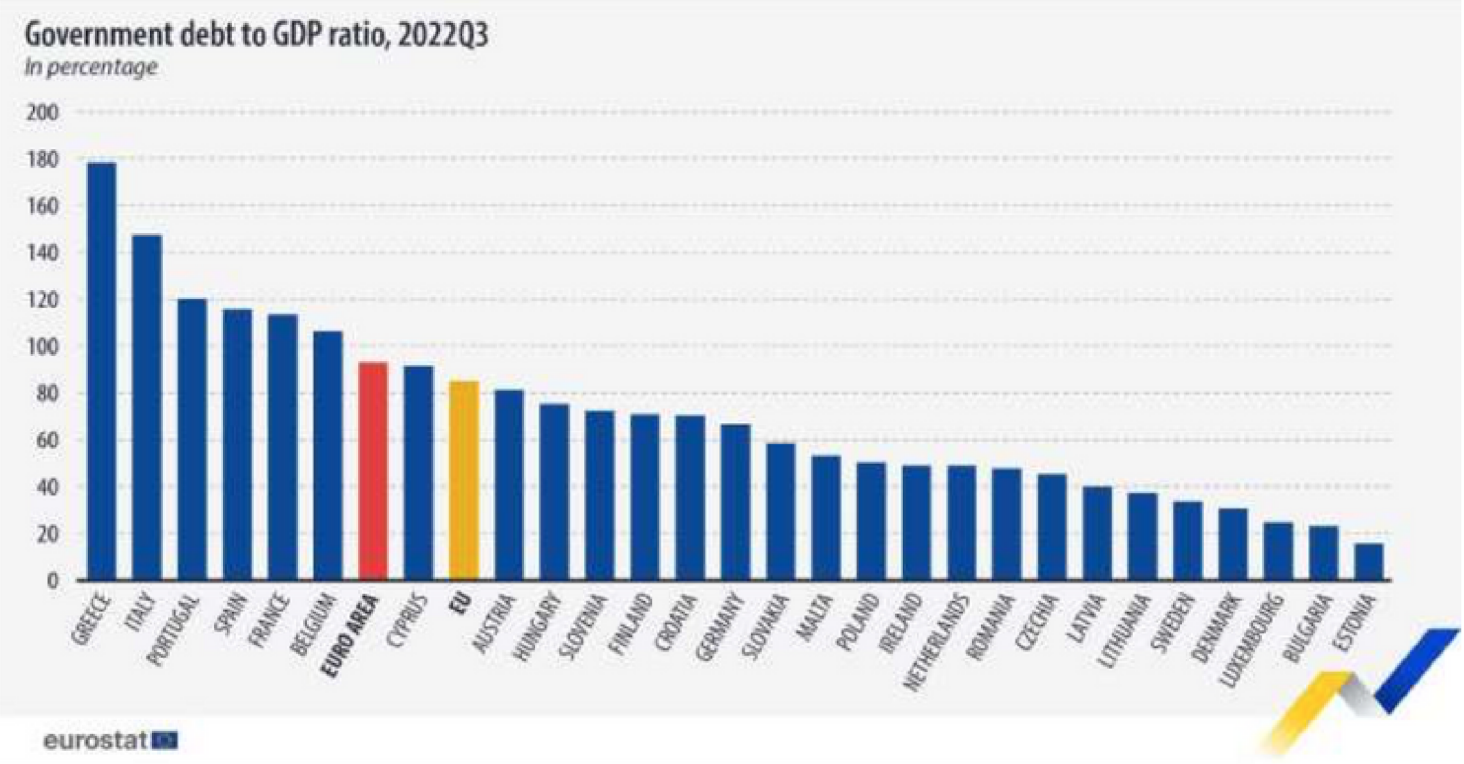

Spojenie s praktickými problémami

Predstavte si svet, kde by sme neplatili žiadne dane! Hmm, na prvý pohľad a počutie to znie ako dokonalý svet – nemusím štátu platiť nič zo svojich ťažko zarobených peňazí. Môžem si užívať a dovoliť si kúpiť viac, takže môj život by bol oveľa lepší. Nezabudnite sa však pozrieť aj na druhú stránku veci – odkiaľ by štáty zobrali peniaze, aby nám poskytli základné služby, bez ktorých si nevieme predstaviť život? Nedostali by sme kvalitné vzdelanie, keby sme vážne ochoreli, nemal by nám kto pomôcť ani platiť nemocenské dávky, nebola by zaručená naša bezpečnosť a právny štát, jazdili by sme po rozbitých cestách...a dalo by sa pokračovať. Bez verejných financií získaných z daní by skrátka nemohla fungovať demokracia a štát ako taký. Zdaňovanie treba vnímať ako nevyhnutnosť, bez ktorej by štát nemohol plniť svoje základné funkcie. Poďme si teraz na niekoľkých praktických príkladoch ukázať, ako fungujú jednotlivé druhy priamych daní:

Daň z príjmu – Adam skončil strednú školu, zamestnal sa v IT firme a konečne drží v rukách prvú obálku s výplatnou páskou. Zistí, že suma je výrazne nižšia, ako očakával, teda iná, ako mu pri pohovore sľúbili. Prekvapený pribehne za šéfom, ktorý mu vysvetlí, že mu plat znížili o takzvanú daň z príjmu, ktorá bola odvedená štátu. Adam je zmätený, že vláda mu berie časť platu, a zaujíma ho, či každý pracovník platí rovnakú sumu a na čo tieto peniaze vláda vlastne potrebuje. "Nie, nie, každému sa daň z príjmu vypočítava percentuálne, čo znamená, že čím viac zarobíte, tým viac štátu zaplatíte. Štát je potom schopný z vyzbieraných peňazí pokryť základné verejné služby," odpovedal pán Smith. Adamovi sa uľavilo a cítil dobrý pocit spolupatričnosti za spoločné budovanie komunity.

Daň z nehnuteľnosti – Loren si po dlhých rokoch sporenia konečne kúpila svoj vysnívaný byt. Jedno príjemné popoludnie bola na kávičke s kamarátkou Stellou, ktorá sa jej spýtala, či už zaplatila daň z nehnuteľnosti. Šokovaná Loren sa jej opýtala, aká je to daň a komu ju treba zaplatiť. „Je to bežná daň, ktorú majitelia nehnuteľností platia samospráve, ktorá potom z vyzbieraných peňazí financuje rôzne dôležité verejné služby," odpovedala Stella. "Uf, to som nevedela, vieš ako to funguje?" spýtala sa Loren. Stella jej vysvetlila, že daň sa počíta na základe viacerých faktorov ako je cena nehnuteľnosti, jej veľkosť či lokalita. Ubezpečila ju tiež, že všetky informácie dostane včas od miestneho zodpovedného úradu. Loren sa uľavilo.

Daň z majetku, dedičstva alebo darovania – Pred časom sa Jozef dozvedel smutnú správu, že jeho milovaný dedko zomrel. Svoj malý dom sa rozhodol prenechať vnukovi. Jedného dňa si otec sadol s Jozefom, aby prediskutovali situáciu. Chcel mu pripomenúť, aby nezabudol, že napriek smútku, ktorý majú, musí pobehať úrady ohľadom zdedeného majetku a zaplatiť daň z dedičstva. Jozef sa však v týchto veciach nevyzná a požiadal svojho otca o radu: "Dedičskú daň? Koľko a komu ju mám zaplatiť?" Otec Jozefovi vysvetlil, že musí zhromaždiť všetky doklady preukazujúce jeho nárok na nehnuteľnosť a v ideálnom prípade musí vyhľadať pomoc daňového odborníka alebo právnika, ktorý mu pomôže všetko s úradmi vyriešiť. Vysvetlil mu však, že suma sa väčšinou počíta podľa hodnoty nehnuteľnosti. Jozef poďakoval otcovi a sľúbil, že sa o to čo najskôr postará.

Kľúčové poznatky

★ Každá vláda potrebuje príjmy na poskytovanie verejných služieb a ďalší rozvoj, pričom dane sú jedným z najdôležitejších príjmov štátu.

★ Všetci obyvatelia sú spoluzodpovední za financovanie riadneho fungovania štátu a jeho verejných služieb, medzi ktoré patrí napríklad sociálna starostlivosť, zdravotníctvo, bezpečnosť, školstvo, infraštruktúra atď.

★ Druhy daní a ich rozsah sa môžu v jednotlivých krajinách líšiť, ale dane sa vo všeobecnosti delia na priame a nepriame.

★ Priame dane sa vzťahujú priamo na konkrétnu osobu alebo subjekt, ktorý ich platí vláde. Medzi takéto dane patrí daň z príjmu, daň z nehnuteľnosti, dedičská alebo darovacia daň.

★ Nepriame dane sú väčšinou súčasťou cien tovarov a služieb, a teda každý je ich nepriamym platcom. Takéto dane zahŕňajú DPH, spotrebnú daň alebo clá.

★ Desaťročia sme svedkami debát o výhodách nižšieho alebo vyššieho zdanenia. Medzi hlavné výhody nižších daní patrí napríklad podpora ekonomického rastu, stimulácia investícií, výskumu a zamestnanosti. Naopak, zástancovia vyšších daní poukazujú na lepšie poskytovanie verejných služieb, podporu sociálnej spravodlivosti či podporu ekonomickej stability krajiny.

★ Diskusia medzi neokeynesiánskym a neoliberálnym názorom na zdaňovanie už dlhší čas formuje politické debaty, keďže ich názory na danú problematiku sú úplne odlišné. Kým neokeynesiánci zdôrazňujú potrebu ekonomickej stability a rastu aj za cenu štátnych zásahov do ekonomiky, neoliberáli preferujú voľný trh, nízke dane a minimálne zásahy štátu.

★ Deficitné rozpočty nie sú ničím výnimočným, no dôležité je mať jasný plán, ako splácať verejný dlh. Spôsobov je viacero, napríklad čerpanie peňazí z úverov, z rezervných fondov, vyššie zdanenie, PPP projekty či znižovanie výdavkov a zavádzanie reforiem.

Ďalšie materiály & čítanie

- Julia Kagan, 2023, What Is Income Tax and How Are Different Types Calculated, Investopedia, Retrieved from: https://www.investopedia.com/terms/i/incometax.asp
- Daninel Bunn, 2022, Estate, Inheritance, and Gift Taxes in Europe, Tax Foundation, Retrieved from: https://taxfoundation.org/inheritance-taxes-estate-taxes-europe-2022/
- European Commission, Taxation and Customs Union, Retrieved from: https://taxation-customs.ec.europa.eu/what-vat_en
- Richard Cloutier, 2022, How Tax Cuts Affect the Economy, Retrieved from: https://www.investopedia.com/articles/07/tax_cuts.asp
- Tejvan Pettinger, 2022, The effect of tax cuts on economic growth and revenue, Economics help, Retrieved from: https://www.economicshelp.org/blog/13566/economics/the-effect-of-tax-cuts/
- John Shields, From Neo-Liberalism to Neo-Keynesianism, The University of Sydney - Business School, Retrieved from: https://sbi.sydney.edu.au/from-neo-liberalism-to-neo-keynesianism/
- Thomas I. Palley, 2004, From Keynesianism to neoliberalism: Shifting paradigms in economics, Institute for Policy Studies, Retrieved from: https://fpif.org/from_keynesianism_to_neoliberalism_shifting_paradigms_in_economics/
- Sinclair Davidson, 2005, Are There Any Good Arguments Against Cutting Income Taxes?, The Centre for Independent Studies,Retrieved from: https://www.cis.org.au/wp-content/uploads/2015/07/pm69.pdf
- Eurostat, 2023, Government debt down to 93.0% of GDP in euro area, Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15725185/2-23012023-AP-EN.pdf/02f734a3-f3fe-df4d-db84-f1671933a5c6#:~:text=The%20highest%20ratios%20of%20government,%25)%20and%20Luxembourg%20(24.6%25).
- Congressional Research Service, 2017, Deficits and Debt: Economic Effects and Other Issues, Retrieved from: https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44383/5

Navrhované aktivity

Videá

Aké druhy daní existujú?

Účelom videa je pomôcť študentom pochopiť základné kategórie daní uplatňovaných v rámci Európskej únie.
Odkaz na video: https://www.youtube.com/watch?v=gma5ofcKsJA

DPH v celej Európe

Pre podniky, ktoré sa zaoberajú alebo zvažujú predaj produktov v Európe, môže byť daň z pridanej hodnoty (DPH) veľmi zložitá. Toto video má za cieľ vysvetliť základné princípy DPH v Európe a objasniť túto tému.
Odkaz na video: https://www.youtube.com/watch?v=MziueJjeQm0

Čo je príjem a ako sa zdaňuje?

Video vysvetľuje pojem príjem a ako sa zdaňovanie uplatňuje pre jednotlivcov aj firmy. Opisuje výhody plynúce z platenia dane z príjmu.
Odkaz na video: https://www.youtube.com/watch?v=tvsRURiN-DM

Aký je rozdiel medzi progresívnymi a regresívnymi daňami?

V tomto videu sa skúmajú rozdiely medzi progresívnymi, regresívnymi a proporcionálnymi daňami s cieľom vzdelávať divákov o výhodách a nevýhodách každého daňového systému.
Odkaz na video: https://www.youtube.com/watch?v=Ofy7JklzrOs

Nižšie dane, vyššie príjmy

Otázka, či by daňové sadzby mali byť vyššie alebo nižšie, je zložitá a existujú na ňu rôzne pohľady. V tomto videu profesor Tim Groseclose vysvetľuje jeden z veľmi dôležitých ekonomických konceptov – Lafferovu krivku.
Odkaz na video: https://www.youtube.com/watch?v=FqLjyA0hL1s

Podcasty:

Táto epizóda vysvetľuje problém verejného dlhu, jeho históriu a či sa máme obávať o svoju budúcnosť alebo nie.
Odkaz na podcast: https://www.bbc.co.uk/programmes/m001hx4q

Ekonomika: 4. Obligácie, dlhopisy a akcie

V tejto epizóde si vypočujete, kto požičiava peniaze vládam a ako celý systém funguje.
Odkaz na podcast: https://www.bbc.co.uk/programmes/m001dxv3

Kapitola 4: Centrálne banky a meny

Úvod

Peniaze, meny, mince a bankovky. Toto sú tie najhmatateľnejšie veci a pojmy zo sveta ekonómie a v podstate ich každý pozná a používa. V politike sú peniaze určite jedným z najpoužívanejších slov. Nemalo to vždy rovnakú podobu ako dnes, platobné prostriedky prešli počas celej doby pomerne dlhým procesom vývoja. V skutočnosti sa to stále mení a to, ako budeme platiť za tovary a služby, je jedným z bodov diskusie pre ekonómov a iných finančných expertov. Je to súčasť nášho každodenného života, môžeme povedať, že dokoncaj nenahraditeľná. Preto je užitočné a dôležité mať prehľad o rôznych aspektoch mien a inštitúcií, ktoré ich vydávajú – centrálnych bánk.

Nemôžeme zabudnúť ani na výmenné kurzy, pretože čas od času je potrebné prepočítať sumy pri žiadaní o preplatenie nákladov, alebo získať valuty z iných krajín - na podnikanie, dovolenku alebo len tak, ak zbierate peniaze z celého sveta. Tiež nie je také ťažké nájsť zmenárne, ktoré používajú veľmi zlý kurz, čo nesúvisí s realitou devízového trhu. Preto poznatky z tejto oblasti pomáhajú nenechať sa oklamať a rýchlo zistiť, ako ušetriť peniaze.

Dotkneme sa aj témy alternatívnych mien, ktoré sa dostávajú do popredia ako prostriedok propagácie miest, regiónov či oblastí práce a podpory miestnych ekonomík. Aj keď žijeme v prepojenom svete, alebo možno práve preto, upriamiť pozornosť na lokálnych výrobcov a podporovať ich je čoraz väčší trend. Alternatívne meny sú potom komplementárne k svojim národným náprotivkom a pomáhajú udržiavať finančné zdroje v určitej lokalite, komunite alebo ekonomickom sektore. Ako čitateľ ďalej zistí, môžu prispieť aj k demokratickej participácii verejnosti. Na druhej strane existujú aj bežné meny, tie zdieľané jednou alebo viacerými krajinami, no tejto téme je venovaná osobitná kapitola.

Cieľom tejto kapitoly je poskytnúť prehľad hlavných pojmov a pojmov súvisiacich s menami a centrálnymi bankami, aby ich pracovníci s mládežou mohli efektívne sprostredkovať mladým ľuďom a upozorniť ich na to, čo sa skrýva za peniazmi na ich bankových účtoch alebo peňaženkách, a v konečnom dôsledku im poskytnúť vedomosti, aby sa nenechali oklamať podvodníkmi, robili dobré ekonomické rozhodnutia a aby boli ich osobné financie odolnejšie. Na konci kapitoly sú uvedené návrhy niekoľkých aktivít, ktoré podporujú tento cieľ.

Hlavné body problémy

Čo sú meny

Ako základnú definíciu môžeme povedať, že mena je bežne akceptovaná forma peňazí (napr. mince, bankovky, virtuálna forma), ktorú vydáva štát alebo menová únia a obieha vo vybranej alebo globálnej ekonomike.

Teraz sa asi pýtate, čo sú **peniaze.** Je to každý fyzický (a dnes už aj virtuálny) predmet, ktorý je v konkrétnej krajine alebo ekonomike všeobecne akceptovaný ako prostriedok výmeny alebo inak povedané platobný prostriedok – môže to byť mena, ale aj komodita. Ďalšie funkcie peňazí sú: účtovná jednotka a uchovávateľ hodnoty. Pred zavedením peňazí ľudia len vymieňali jeden tovar alebo službu za druhú v rámci obchodovania nazývaného **barter**.

Späť k menám. Existujú dva základné typy, ktoré definujú, aká silná a spoľahlivá je, alebo inými slovami, nakoľko je vhodná na obchodovanie a sporenie. **Tvrdá mena** je vždy vymeniteľná (konvertibilná) a celosvetovo obchodovateľná, pričom slúži ako stabilný a spoľahlivý uchovávateľ hodnoty. Globálne používané tvrdé meny sú americký dolár, libra, švajčiarsky frank, japonský jen alebo euro. Dá sa však povedať, že akákoľvek mena členských štátov EÚ je tvrdá, pretože sú stabilné.

Mäkká mena je veľmi citlivá na škodlivé udalosti, vnútorné aj vonkajšie. Neudrží si svoju hodnotu. Je preto nespoľahlivá a označuje sa ako „slabá“ mena. Často tiež nie je otvorene zameniteľná (nekonvertibilná) za inú menu na devízových trhoch (forex, FX, čo je globálny a decentralizovaný trh na obchodovanie s menami) alebo za iné uchovávače hodnoty.
Dajú sa vymeniť v krajinách ich pôvodu, niekedy v bankách alebo zmenárňach. Napríklad počas komunistického režimu bola československá koruna príkladom mäkkej meny. Slabosť meny zvyčajne súvisí s politickou alebo ekonomickou neistotou krajiny, ktorá ju používa. Dnes sú mäkkými menami napríklad zimbabwiansky dolár alebo venezuelský bolívar. Niektoré krajiny sa rozhodnú naviazať svoju mäkkú menu na tvrdú menu, napr. euro alebo americký dolár. Čo to znamená, preskúmate neskôr v tejto kapitole.

Odkiaľ pochádzajú meny? Vo väčšine prípadov ich vydávajú centrálne banky, vlády alebo dokonca súkromné organizácie (v prípade alternatívnych). Vydané meny dnes nemusia mať **fyzickú podobu**, môžu byť aj digitálne, virtuálne (mimochodom, nie sú to kryptomeny).

Ale aj v tom prípade **majú tvorcu, ktorý kontroluje ich množstvo a existujú vo forme čísel na počítačoch.** Tieto meny sa používajú počas transakcií.

Ostatné meny sú metrické. Jednoducho povedané, sú to **digitálne jednotky hodnoty**. Merajú hodnotu, ktorá ide od poskytovateľa k príjemcovi. Keďže na tradičných trhoch neexistujú, nikto sa po nich nehromadí a nehľadá. Nemajú tvorcu, ktorý by kontroloval ich množstvo. V podstate sa vytvárajú po transakcii ako jej **virtuálny záznam**, no predtým neexistujú. Napríklad meny používané v komunitných burzových systémoch (CES), čo je typ miestnych burzových obchodných systémov (LETS), sú metrické. Ako to funguje v praxi? Funguje to napríklad takto:

Osoba si vytvorí účet, ktorý jej umožní používať konkrétnu miestnu burzu prostredníctvom platformy Community Exchange System. Potom získajú prístup do priestoru, ktorý je podobný webovej stránke sociálnej siete alebo online nákupnému centru. Tam môžu ponúkať tovary alebo služby (vrátane pracovného/dobrovoľníckeho času) a hromadiť jednotky hodnoty potom, čo niečo predajú. Tieto jednotky im umožňujú nakupovať veci na platforme/vymieňať. Všeobecne povedané, každá platforma používa svoju vlastnú jednotku merania hodnôt, ktoré sa prenášajú a zaznamenávajú do systému. Preto môžeme tieto jednotky nazvať „menami“. Na iných typoch LETS je možné namiesto jednotiek hodnoty použiť vydané virtuálne meny. Niektoré platformy používajú aj fyzické meny ako hmatateľný záznam elektronického kreditu.

Jednou z úloh peňazí je byť účtovnou jednotkou. Pred zavedením eura používalo Európske hospodárske spoločenstvo európsku menovú jednotku, ktorá mala presne túto funkciu. Nebola v obehu a nenahrádzala žiadnu menu členského štátu EÚ. Išlo o takzvaný menový kôš - portfólio mien s rôznymi váhami - používané napr. na označenie hodnoty niektorých medzinárodných finančných transakcií a transferov kapitálu.

Peňažný systém
Ide o systém, v ktorom štát alebo nadnárodný subjekt, akým je EÚ, poskytuje peniaze do ekonomiky danej krajiny alebo únie. Tieto systémy zvyčajne pozostávajú z národnej pokladnice, mincovne, centrálnej banky a komerčných bánk. Existujú tri typy tohto systému:

-Komoditné peniaze, kde sa komodity ako zlato používajú ako peniaze.

-Peniaze kryté komoditami, kde mena nemá žiadnu alebo len veľmi nízku reálnu hodnotu, ale sú kryté komoditou (zvyčajne zlatom, striebrom alebo oboma súčasne, keď hovoríme o menách krytých kovom) a dajú sa za ne vymeniť.

-Fiat peniaze, kde peniaze sú takzvaným zákonným platidlom: niečo, čo sa považuje za uspokojivú platbu. To niečo je oficiálna národná alebo nadnárodná mena a mince a bankovky tejto meny sú zvyčajne definované ako zákonné platidlo. Niektoré krajiny do tejto definície zahŕňajú aj konkrétnu cudziu menu. Na druhej strane osobné šeky, kreditné karty alebo iné bezhotovostné spôsoby platby zvyčajne nie sú zákonným platidlom.

Mena nadobúda fyzickú podobu – mince a bankovky – a virtuálnu podobu na bankových účtoch alebo výmenných platformách, v podstate ide o virtuálne mince a bankovky. Šeky, karty, kupóny, poukážky atď. používané na platbu sú potom kryté menou v týchto formách.
Aj hodnota cenných papierov, akcií alebo dlhopisov je prevažne vyjadrená v určitej mene.

Na bankovkách sa dalo prečítať, že sú kryté zlatom. Ako to presne fungovalo? V prvom rade bola hodnota meny priamo spojená so zlatom v takzvanom zlatom štandarde. Jedna jednotka meny sa tiež rovnala určitému množstvu zlata. Napríklad v roku 1929 zákon v Československej republike určil, že jedna československá koruna (koruna) má hodnotu rovnajúcu sa 44,58 miligramom zlata. Prakticky boli dve možnosti. Valuta bola vymeniteľná za iné meny, ktoré boli kryté zlatom, alebo bolo možné zameniť ju priamo za zlato. Aj keď meny už zvyčajne nie sú kryté zlatom, centrálne banky stále uchovávajú zlaté rezervy.

Čo sú centrálne banky

V tejto a iných kapitolách už boli spomenutí niekoľkokrát, ale čo sú a čo robia? Centrálna banka, niekedy označovaná ako menový orgán alebo národná banka, určuje **menovú politiku krajiny**, vedie účet štátneho rozpočtu, spravuje devízové a zlaté rezervy a je monopolným emitentom národnej meny. Centrálne banky ako také regulujú hodnotu a množstvo peňazí v obehu, či už vo fyzickej alebo virtuálnej podobe (s výnimkou krajín eurozóny, kde túto úlohu prevzala Európska centrálna banka).

Centrálne banky stanovujú pravidlá a dohliadajú na činnosť komerčných bánk a iných finančných inštitúcií. Poskytujú im aj licencie. Svojimi zásahmi môžu ovplyvniť kurz meny, úrokové sadzby, infláciu/deflráciu.

Mimochodom, banka je vo všeobecnosti finančná inštitúcia, ktorá prijíma vklady od verejnosti, vytvára depozitné účty (napr. sporiace účty, bežné účty) alebo poskytuje úvery. Úverovú činnosť môže banka vykonávať aj nepriamo prostredníctvom kapitálových trhov. Dnes poskytujú doplnkové služby, napríklad poistenie.

Prečo je teraz rozdiel medzi nótami a bankovkami? V časoch hospodárskych kríz vlády a panovníci vydávali štátne nóty na zníženie deficitu štátneho rozpočtu. Tieto bankovky neboli kryté napríklad zlatom a ich výmenný kurz bol autoritatívne určený emitentom. Ľudia boli povinní tieto nóty prijať. Emitenti ich mohli vymeniť za zlato, ale zvyčajne to tak nebolo kvôli deficitu štátneho rozpočtu. Namiesto toho sa stalo niečo iné - zvyšoval sa deficit a množstvo štátnych bankoviek, čo niekedy viedlo k štátnemu bankrotu. Dnes je zakázané vydávať takéto bankovky.

Prečo potrebujeme centrálne banky? Vydávajú meny, peniaze a starajú sa o ich stabilitu a skutočnú hodnotu. Ale je toho viac a odpoveď nájdete v nasledujúcej kapitole „Spojenie s praktickými problémami“. Ešte predtým sa pozrime na európsku, medzinárodnú a miestnu úroveň.

Európska centrálna banka

Je jednou z inštitúcií Európskej únie a má sídlo v Nemecku, Frankfurt nad Mohanom. Má niekoľko úloh:

- vyvíjať a vydávať eurobankovky (za vydávanie euromincí sú zodpovedné členské štáty, ktoré používajú euro a ich množstvo schvaľuje ECB);

- starať sa o finančnú stabilitu eurozóny;

- uisťovať, že eurá vo vašej peňaženke alebo na účte sú hodnotnou a bezpečnou menou;

- stanovovať predpisy a minimálne štandardy, napr. úrokové sadzby pre banky a iné finančné inštitúcie v eurozóne;

- zabezpečiť, aby boli pôžičky a hypotéky dostupné, ľudia mali dobré úroky na svojich účtoch a stabilnejšie ceny v eurozóne (zabezpečením predvídateľnej, nízkej a stabilnej inflácie).

ECB formálne nahradila Európsky menový inštitút 1. júna 1998 na základe Zmluvy o Európskej únii (Maastrichtská zmluva). Svoj plný mandát a právomoci začala vykonávať zavedením eura 1. januára 1999.

Eurosystém

Skupina členských štátov EÚ (v súčasnosti 20) sa nazýva eurozóna. Eurosystém je niečo iné: pozostáva z Európskej centrálnej banky a národných centrálnych bánk členských štátov, ktoré sú súčasťou eurozóny. Eurosystém ako celok je menovou autoritou eurozóny.

Jeho hlavným cieľom je udržiavať cenovú stabilitu. Jeho cieľom je tiež zabezpečiť finančnú stabilitu a podporiť európsku finančnú integráciu. Eurosystém v podstate garantuje, že hlavným princípom európskeho centrálneho bankovníctva je spolupráca, a nie prílišná centralizácia.

Spolupráca medzi centrálnymi bankami

Kooperatívny prístup nie je vyhradený len pre centrálne banky v eurozóne, uplatňuje sa na celom svete. Môžu byť v kontakte prostredníctvom rôznych kanálov, fór, stretnutí alebo konferencií. Banka pre medzinárodné platby (BIS) je príkladom inštitucionalizovanej siete. Ako uvádza na svojej webovej stránke, prostredníctvom medzinárodnej spolupráce podporuje globálnu menovú a finančnú stabilitu. Jej členmi sú centrálne banky z celého sveta. Má tiež Innovation Hub na podporu technologického rozvoja v bankovom a finančnom sektore. Banka pre medzinárodné platby je tiež bankou pre centrálne banky.

Medzinárodné banky

Existujú aj medzinárodné organizácie so slovom „banka“ v názve. Pravdepodobne ste počuli o Svetovej banke. Na rozdiel od BIS nemá ako členov centrálne banky, ale je tiež dôležitým aktérom finančnej a bankovej spolupráce. Svetovú banku tvorí 189 členských krajín. Ide v podstate o akcionárov a zastupuje ich Rada guvernérov – tvorcovia politiky Svetovej banky. Vo všeobecnosti sú za guvernérov menovaní ministri financií členských krajín alebo ministri rozvoja.

Svetová banka je tiež skupina. JEJ piatimi inštitúciami sú IBRD (Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj), IDA (Medzinárodná rozvojová asociácia), IFC (Medzinárodná finančná korporácia), MIGA (Multilaterálna agentúra pre investičné záruky) a ICSID (Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov). Všetci sa zaviazali znižovať chudobu, zvyšovať spoločnú prosperitu a podporovať trvalo udržateľný rozvoj.

Rozvojová banka Rady Európy (CEB) je multilaterálna rozvojová banka, ktorá má výlučne sociálny mandát, keďže podporuje sociálnu súdržnosť v Európe. Banka financuje sociálne investície a projekty, ktoré slúžia zraniteľným ľuďom. V súčasnosti má 42 členských štátov, ktoré sú jej akcionármi. Všetci členovia Rady Európy (ktorá je mimochodom vedúcou organizáciou pre ľudské práva v Európe) sú oprávnení vstúpiť do CEB.

Ďalšími regionálnymi bankami sú napríklad African Development Bank (AfDB) Group a Inter-American Development Bank. Akcionármi prvej skupiny je 54 afrických krajín a 27 neafrických krajín, akcionármi druhej skupiny je 48 členských krajín z celého sveta (sústredie má vo Washingtone, DC a zameriava sa na rozvoj v Latinskej Amerike a Karibiku).

Alternatívne meny

Tieto meny nie sú emitované centrálnymi bankami a na rozdiel od národnej alebo nadnárodnej meny (ako je euro) nie sú zákonným platidlom, čo znamená, že nie sú uznávané ako platobné prostriedky podľa vnútroštátneho, európskeho alebo medzinárodného práva. Neznamená to však, že by boli nelegálne – ich tvorcovia len musia zaručiť, že sú kryté nejakou menou vydanej centrálnou bankou alebo komoditou. Ak sú metrické, výmenný systém musí byť bezpečný. Môže existovať niekoľko typov týchto mien:

- doplnková mena: vydáva sa ako doplnok k národnej mene, ale zvyčajne to nie je zákonné platidlo (aj keď môžu existovať výnimky);
- mena komunity: používa ju skupina ľudí, ako sú obyvatelia určitej oblasti alebo členovia združenia, firmy alebo online komunity;
- miestna mena: používa sa v malej geografickej oblasti, ako je mesto;
- regionálna mena: používa sa vo väčšej geopolitickej oblasti, ako je región;
- súkromná mena: používajú sa na platby v konkrétnych obchodoch alebo pri obchodovaní s konkrétnou súkromnou organizáciou, napr. podnikateľskou alebo neziskovou;
- sektorová mena: používa sa v rámci špecifického ekonomického sektora, ako je vzdelávanie;
- alternatívna mena: vo všeobecnosti je to synonymum pre vyššie uvedené meny. Ďalšími synonymami sú pomocná mena, mikromena alebo Eco-Money.

Ak tieto meny nevydávajú centrálne banky, kto ich vytvára? Môže to byť v podstate ktokoľvek – miestne orgány verejnej moci, komunity ľudí, súkromné spoločnosti, neziskovky, alebo aj jednotlivci. Nezabudnite, že nemusia mať tvorcu, pretože môžu byť metrické. Ich ciele sú tiež rôzne – od podpory miestnej ekonomiky, vlastných podnikateľských či neziskových aktivít až po upútanie pozornosti a propagáciu.

Pokiaľ ide o posledné menované, propagačné bankovky a mince nie sú alternatívnymi menami. Vydávajú sa len ako suveníry pre turistov a zberateľov. Tieto nie je možné použiť na platbu.

Čo ešte by sa nemalo zamieňať s alternatívnymi menami? Rôzne kupóny, poukážky, či lístky, ktoré slúžia na platbu len za konkrétny tovar alebo službu (ak máte poukaz na MHD, nemôžete ho použiť na nákup zeleniny na miestnom trhu).

Kto vydáva kryptomeny?
Sú to virtuálne (digitálne) meny založené na decentralizovanom modeli, neexistuje centrálna autorita, ktorá tieto meny vytvára - môžu byť lokálne, ale väčšinou sú globálne. Softvér pre kryptomenu môže vytvoriť každý, kto má technické znalosti a kapacity. Tieto meny musia byť tiež zameniteľné za meny vydané centrálnymi bankami: decentralizovaný digitálny systém overuje, či strany transakcie majú peniaze, o ktorých tvrdia, že majú.

Miestny systém obchodovania na burze

Alternatívne meny sa používajú aj v miestnych systémoch obchodovania na burze (LETS). Sú to miestne, demokratické a neziskové komunitné podniky, ktoré zaznamenávajú transakcie zainteresovaných ľudí, ktorí si vymieňajú tovary a služby. Poskytujú tiež príslušné informačné služby. V LETS je možné dohodnúť hodnotu tovarov a služieb. Môžu sa použiť oboje - vydané aj metrické meny.

Podobné systémy sa nazývajú napríklad obchodné systémy vzájomného úveru, komunitné výmenné systémy, obchodné burzy, časové banky alebo zúčtovacie kruhy - všetky používajú metrické meny.

Aký je (cudzí) výmenný kurz

Výmenný kurz je v podstate hodnota (cena) jednej meny vyjadrená v inej mene. Pri tomto kurze je možné vymeniť jednu menu za inú. Výmenný kurz však nie je vždy určovaný len pravidlami voľného trhu, pretože centrálne banky môžu zasiahnuť a zmeniť ho, najmä ak chcú podporiť buď dovoz alebo vývoz tovarov a služieb.

Teraz trochu matematiky. Kótovaná mena – ktorú máme po ruke – je zvyčajne čitateľ. Základná mena - ktorú chceme kúpiť - je menovateľ. Napríklad, ak uvádzame číslo českej koruny potrebné na nákup 1 eura, to činí 23 648 Kč / 1 EUR. Takto používame ako kótovanú menu domácu menu - ide o priamu alebo cenovú kotáciu. Ak by sme ako základnú menu použili domácu menu (0,04229 EUR / 1 CZK), potom by sme použili nepriamu alebo množstevnú kotáciu.

Existujú dva hlavné typy výmenných kurzov. Prvý je **fixovaný.** Znamená to, že vláda alebo centrálna banka viaže výmenný kurz oficiálnej meny krajiny na stabilný referenčný bod, zvyčajne na cenu zlata. Cieľom je udržať stabilnú hodnotu meny.

Druhý typ je **plávajúci.** Tu je výmenný kurz meny stanovený devízovým trhom na základe ponuky a dopytu. Neurčuje to vláda, ale centrálne banky môžu zasiahnuť.

Existuje aj tretí typ, a to **systém viazaného výmenného kurzu**. Tento kombinuje aspekty pohyblivých a fixných systémov: vláda alebo centrálna banka sa rozhodne „naviazať“ národnú menu na jednu inú menu alebo kôš mien (na základe obchodných vzťahov alebo v ktorej mene je denominovaný dlh krajiny). Hodnota viazanej meny potom kolíše zhruba rovnakým spôsobom ako hlavná mena. Príkladom je bulharský lev alebo konvertibilná marka z Bosny a Hercegoviny.

Spojenie s praktickými problémami

Naozaj potrebujeme meny?

Meny najbežnejšou formou peňazí, najpoužívanejším spôsobom platby. Uľahčujú nám určovanie hodnoty vecí a platenie za tovary a služby. Bez nich by sme sa museli vrátiť k bartrovému obchodovaniu alebo používať komodity, ako sú vzácne kovy ako platobný prostriedok. To by veci skomplikovalo a navyše zdroje vzácnych kovov sú obmedzené. Kryptomeny sa čoraz viac používajú v digitálnom priestore, ale je nepravdepodobné, že by nahradili klasické meny, pretože sa používajú iba vo virtuálnom priestore a ich hodnoty môžu byť ovplyvnené vonkajšími udalosťami a môžu kolísať.

Dnešná diskusia nie je o nahradení mien, ale o tom, ako ich prispôsobiť modernému svetu. V súčasnosti prevláda virtuálna forma mien. Veľké tranzakcie sa už nerobia v hotovosti, ale bankovým prevodom. Ľudia nakupujú veľa vecí online a platia kreditnými alebo debetnými kartami. V niektorých krajinách sa v obchodoch stále vo veľkom používajú mince a bankovky, no v niektorých krajinách majú ľudia tendenciu platiť radšej kartami. Oba spôsoby majú svoje pre a proti. Platba v hotovosti vám dáva anonymitu a môžete ľahšie kontrolovať, koľko práve míňate, no musíte mať so sebou mince a bankovky. Platba najmä kartou alebo bankovým prevodom je rýchlejšia a môžete jednoducho sledovať svoje výdavky, je však oveľa jednoduchšie minúť viac, ako ste momentálne plánovali a stratiť kontrolu nad svojimi financiami.

Diskusia je skôr o virtuálnych menách ako o ich nahrádzaní napr. s kryptomenami. Zdá sa, že meny nebudú v blízkej budúcnosti nahradené, fyzické mince a bankovky nezmiznú. Ich virtuálne formy a virtuálne platby len pribúdajú.

Dolarizácia a euroizácia

Ďalším bodom diskusie je, či je potrebné, aby krajina mala vlastnú menu. V prípade menových únií používajú členovia spoločnú menu (tu sa nebudeme rozpisovať, keďže tejto téme je venovaná kapitola). Krajina sa však môže rozhodnúť používať menu inej krajiny, aj keď nie je v žiadnom druhu únie. Tento jav sa nazýva dolarizácia, euroizácia alebo oficiálnejšie - nahradenie meny. Môže byť úplná alebo čiastočná. Čierna Hora napríklad používa ako svoju oficiálnu menu iba euro. Čiastočná substitúcia znamená možnosť používať dve (a teoreticky aj viac) mien súčasne: národnú a zahraničnú, silnejšiu (tvrdú). Výhodou je, že daná krajina je schopná obchodovať v silnejšej a medzinárodne uznávanejšej mene. Nevýhodou je čiastočná alebo úplná strata finančnej autonómie (obmedzené možnosti centrálnych bánk realizovať vlastnú menovú politiku a ovplyvňovať výmenný kurz v prípade potreby).

A prečo potrebujeme centrálne banky?

Vydávajú meny a starajú sa o ich stabilitu a skutočnú hodnotu. Aj keď nevydávajú menu, ako centrálne banky v eurozóne, a aj keď sa alternatívne meny dobre a efektívne používajú, centrálne banky sú stále dôležité. Spravujú devízové a zlaté rezervy, ktoré možno použiť na medzinárodné transakcie a použiť na stabilizáciu ekonomiky a hodnoty meny. Vytvárajú nariadenia a minimálne štandardy, aby zabezpečili, že celý bankový systém je bezpečný a zdravý a vaše peniaze zostanú v bankách v bezpečí. Pre spoľahlivé komerčné (súkromné) banky je tiež dôležité pomáhať svojim klientom, aby boli finančne gramotní a stabilní a aby ich peniaze boli v bezpečí, no ich hlavným cieľom je stále dosahovať zisk a byť úspešnejší ako ostatní. Centrálne banky nemusia brať do úvahy tieto aspekty bankovníctva.

Zverejňujú tiež informácie a materiály na zvýšenie finančnej gramotnosti verejnosti a rôzne predpovede, ktoré vám môžu pomôcť pri plánovaní úspor a výdavkov. Môžu kontrolovať plávajúce výmenné kurzy prostredníctvom intervencií (posilniť menu, aby podporila import, alebo oslabiť, aby podporila export), alebo ovplyvniť infláciu (napríklad prostredníctvom úrokových sadzieb).

Pokiaľ ide o úrokové sadzby, ich zvyšovaním alebo znižovaním môžu centrálne banky kontrolovať dostupnosť hypoték a úverov. V tejto súvislosti existujú aj ďalšie parametre, ktorých hodnota je stanovená v pravidlách vytvorených centrálnymi bankami: LTV (Loan to Value), DTI (Debt to Income) alebo DTI (Debt to Income).

V tejto súvislosti spomeňme aj jeden dobrý príklad z Európskej centrálnej banky. Nazýva sa to TLTRO (Targeted Long-Term Refinancing Operations). Ide v podstate o dlhodobý plán na motiváciu národných bánk, aby požičiavali, a tým podporili zákazníkov, podniky atď.

Kritika (politiky) centrálnych bánk

Existuje aj kritika centrálnych bánk. Jedna z nich súvisí s infláciou. Môžu si stanoviť takzvaný inflačný cieľ a ak je inflácia nižšia, tak ju zvýšia, aby ceny príliš neklesali. To sa však považuje za zbytočné zníženie hodnoty peňazí. Kritici tiež tvrdia, že prirodzeným stavom v ekonomike je deflácia (ceny klesajú) a nie inflácia.

Monopol na vydávanie národných mien a stanovovanie regulácií je tiež často kritizovaný, najmä preto, že ho môžu politici zneužiť. Preto je jedným z princípov demokracie nezávislosť centrálnych bánk od vlád a iných inštitúcií výkonnej moci. Dnes už existujú aj alternatívne meny a kryptomeny, a preto je monopol centrálnych bánk trochu obmedzený alebo, dá sa povedať, ohraničený.

V minulosti sa k minciam, ktorých reálna hodnota bola potom nižšia, pridávali lacnejšie kovy. V modernej dobe vedie politické zneužívanie centrálnych bánk napríklad k rozsiahlej tlači nových bankoviek, čo môže mať za následok hyperinfláciu alebo dokonca kolaps ekonomiky. V neposlednom rade majú prezidenti (alebo iné hlavy štátov) často právomoc menovať šéfa centrálnej banky. Niekedy existuje riziko, že niekoho vymenujú skôr na základe politickej príslušnosti alebo lojality než na základe odborných schopností.

Zástancovia absolútne voľného trhu by povedali, že centrálne regulácie nie sú potrebné a malo by byť na poskytovateľoch, aby ponúkli dobré možnosti, a na zákazníkoch, aby si vybrali, čo je pre nich najlepšie. Otázkou je, kto by potom chránil ľudí pred dezinformáciami, podvodmi alebo škodlivými aktivitami?

Niektorí ekonómovia, napr. F.A. Hayek, kritizujú existenciu centrálnych bánk ako takých. Podľa nich nemôže existovať jedna inštitúcia, ktorá riadi celú ekonomiku alebo jej časti, pretože je svojou povahou decentralizovaná.

Politizácia (Európskej) centrálnej banky

Jednou z tém spojených s centrálnymi bankami, ktorú sme už trochu spomenuli v predchádzajúcom bode, je ich politizácia. Diskutuje sa o nej na národnej aj európskej úrovni. Kroky centrálnych bánk a potenciálny politický vplyv v tejto súvislosti sú niekedy kontroverzné. Konajú tieto banky výlučne v záujme občanov a voľného trhu, alebo sledujú skôr politické záujmy a akosi populistické tendencie? Existujú tri princípy, ktoré by mali garantovať prvý prípad a je dôležité na ne upozorniť, aby politická moc neovplyvňovala centrálne banky a hodnotu peňazí v našich vreckách: nezávislosť, nestrannosť a konvenčnosť.

Nezávislosť znamená, že centrálne banky sú vysoko autonómne a nie sú podriadené iným inštitúciám. Môže existovať určitá závislosť, napríklad keď šéfa centrálnej banky menuje hlava štátu.

Nestrannosť taká dôležitá, pretože rozhodnutie banky by nemalo vytvárať víťazov a porazených. Pri rozhodovaní by banka mala vždy brať do úvahy záujmy občanov, nie konkrétne ekonomické, sociálne či politické skupiny. Konvencionalizmus znamená, že centrálne banky by sa mali riadiť svojimi konvenčnými politickými prostriedkami a cieľmi. Inými slovami, nemali by prekračovať mandát, ktorý majú zo zákona (napr. vydávať menu, starať sa o finančnú stabilitu a pod.) a nemali by byť kreatívni alebo začať hľadať nejaké iné, napríklad politické ciele. Ich rozhodnutia sa musia robiť len na základe ekonomických faktorov a dôvodov, a nie politických.

Najväčšia výmena hotovosti v histórii

Keď sa zaviedlo euro, bolo to obrovské logistické cvičenie. 5 miliárd bankoviek a 52 miliárd mincí bolo uvedených do obehu v priebehu niekoľkých týždňov a za najprísnejších bezpečnostných opatrení. Verejnosť musela byť poučená aj o novej mene: jej 7 nominálnych hodnotách a ich ochranných prvkoch.

Európska centrálna banka vyvíja a vydáva eurobankovky. Ako je to však s mincami? Za vydávanie euromincí sú zodpovedné členské štáty EÚ, ktoré sú súčasťou eurozóny. Vydávajúcim orgánom je zvyčajne štátna pokladnica v rámci národného ministerstva financií. Národná mincovňa fyzicky vyrába mince, ktoré potom národná centrálna banka dáva do obehu. ECB schvaľuje množstvo mincí.

Alternatívne meny

Vo svete existuje veľa alternatívnych mien. V tejto kapitole použijeme korenty ako príklad, pretože má celkom zaujímavý koncept. Je to systém, ktorý využíval virtuálnu menu, podporoval miestnu ekonomiku a umožňoval občanom zúčastniť sa na procese. Počas pilotného projektu v roku 2021 dostali obyvatelia mesta Kyjov v Českej republike, ktorí sa prihlásili do online systému, celkovo 800 000 korentov (v miestnej mene) od miestnej verejnej správy, ktoré boli plne kryté českou korunou. Tieto správy povzbudili občanov, aby nakupovali tovary a služby od miestnych podnikov. Pri platbe si občania pridali 50% ako druh spolufinancovania. V podstate ľudia platili za 50 % obsahu košíkov českou korunou a 50 % korentmi. Orgány verejnej moci potom dostávali korenty od podnikateľov späť a vymieňali ich za českú korunu. Alternatívne meny sa väčšinou vymieňajú s oficiálnou (národnou) menou v kurze 1:1 a ani táto nebola výnimkou.

Spolufinancovanie sa zvyčajne nepoužíva. Korentový systém tiež ukazuje, že alternatívne meny môžu podporovať demokratickú účasť verejnosti.

V Kyjove ľudia rozhodovali o tom, ktoré firmy podporia kúpou ich tovary a služby, no rovnaký prístup je možné použiť aj pri rozdeľovaní verejných prostriedkov – vtedy sa ľudia rozhodujú, ktorý projekt podporia alternatívnou menou, ktorú im dali verejné orgány (s možnosťou alebo bez možnosti pridať peniaze z vlastného vrecka). Môže to byť pre ľudí atraktívnejšie ako len hlasovanie za projekty a zvýšilo by to transparentnosť vo verejnom priestore, od miestnej až po európsku úroveň.

Výhody alternatívnych mien:

- majú tendenciu cirkulovať rýchlejšie a nie je potrebné vydávať väčšie množstvo;
- niektoré z nich sú kryté miestnou komoditou a sú odolné voči inflácii;
- zvyčajne motivujú ľudí k nákupu miestnych produktov a služieb;
- môžu posilniť miestne komunity a vzťahy medzi ich členmi.

Nevýhody alternatívnych mien:

- nie sú pod kontrolou centrálnej banky;
- môžu pomôcť vytvárať príjem/zisk v rámci šedej ekonomiky;
- tieto meny a ich použitie nie sú zahrnuté v zákone – preto je vyššie riziko ich zneužitia;
- ak sú metrické, nemožno ich použiť mimo komunitného obchodného systému.

Aj v centrálne plánovanej ekonomike, kde štátne inštitúcie diktujú, čo treba vyrábať alebo aké sú ceny, môže existovať niečo ako doplnková mena. V Česko-Slovensku existovala sieť maloobchodných predajní so zahraničným tovarom prevažne západného pôvodu. V týchto predajniach sa pri platbách používali len cudzie meny alebo tuzexové poukážky (bony). Keďže bony bolo možné získať len výmenou za cudzie meny, komunistická vláda tento systém využívala na reguláciu obchodu so zahraničným tovarom a na čerpanie cudzích mien od obyvateľstva. Keďže bony slúžili na platbu akéhokoľvek tovaru ponúkaného Tuzexom, mohli by sme ich nazvať alternatívnou štátnou menou.

Hodnota kryptomien

Kryptomeny sú určite prostriedkom výmeny, ale líšia sa od tradičných mien: sú založené na decentralizovanom modeli a sú vytvorené pomocou softvéru. Často sa nepovažujú za meny v tradičnom zmysle, ale za samostatné obchodovateľné aktíva (ako akcie, cenné papiere, komodity). Ich hodnotu určuje ekonomický zákon ponuky a dopytu, záujem o ich nákup na trhu a množstvo, ktoré je možné kúpiť. Ideálna cena by teda bola, keby boli tieto dva v rovnováhe, no vidíme, že pri vyššom záujme a obmedzenej dostupnosti rastie. Cena tiež klesá, keď klesá aj záujem (a väčšinou dôvera) v kryptomeny.

Môžu nastať dve špecifické situácie. Po prvé, ak dopyt stúpa bez ohľadu na hodnotu kryptomeny, hovoríme, že je prekúpená (a zvyčajne drahá). Po druhé, ak sa predá veľké množstvo kryptomien a nie je na to žiadny pádny dôvod, potom sú prepredané (a zvyčajne podhodnotené, keďže je ich ponuka veľká).

Miestny systém obchodovania na burze

Teraz sa na chvíľu vrátime k alternatívnym menám. Sú dôležité pre existenciu miestnych burzových obchodných systémov. Dalo by sa povedať, že by fungovali aj s oficiálnou menou ako platobným prostriedkom, ale potom by nebol dôvod vytvárať LETS, pretože v rámci tradičného trhového priestoru je možné vytvárať rôzne platformy na výmenu tovarov a služieb, kde ľudia platia oficiálnou menou (alebo využívajú barterový systém). V podstate by sa stratila dimenzia posilnenej podpory miestnych podnikov, konkrétnych ekonomických sektorov, či miestnych komunít.
Ako je popísané v predchádzajúcej kapitole, v LETS možno použiť emitované aj metrické meny (hodnotové jednotky) a dokonca aj kryptomeny. Prakticky povedané, tieto meny sa obchodujú výmenou za tovary alebo služby a možno ich – vo väčšine prípadov – neskôr vymeniť za oficiálnu menu.

Dajú sa však aj vymieňať. Prvý prípad je tento: ak ich nevidíme ako prostriedok výmeny, ale ako komoditu (napríklad pre tých, ktorí zbierajú bankovky a mince). V druhom prípade sú to doklady / záznamy o transakciách v rámci systému a nemožno ich použiť mimo systému, napr. zameniť za oficiálnu menu. Je však otázne, či tu môžeme hovoriť o barterovom systéme.

Tretí prípad je nasledovný: povedzme tiež, že napríklad na platforme Community Exchange System si ľudia priamo vymieňajú nejaký tovar alebo služby a táto akcia je tiež zaznamenaná ako výmena určitých virtuálnych množstiev jednotiek hodnôt (napríklad ako bonus alebo stimul na povzbudenie ľudí k ďalšiemu využívaniu systému).

Tieto systémy sa vyvíjajú a stále je tu veľký priestor pre inovácie.

Príklady LETS možno nájsť v Prahe a Brne v Českej republike. Prostredníctvom systému PRALETS ľudia z Prahy ponúkajú a nakupujú tovary a služby. Namiesto oficiálnej meny používajú virtuálnu formu miestnej meny zaznamenanú na účtoch na platforme Cyclos. V Brne sa ich systém volá RozLEŤSe a využíva aj platformu Cyclos. V Spojenom kráľovstve dokonca existuje Agentúra pre obchodovanie na miestnej burze a rozvoj doplnkových mien. Podporujú tieto systémy na národnej úrovni, zastupujú ich v médiách, vláde a organizáciách, organizujú rôzne podujatia zamerané na LETS a uľahčujú vytváranie sietí v tejto oblasti.

Viazaný alebo plávajúci výmenný kurz?

Z času na čas nastane situácia, keď potrebujeme získať cudziu menu, aby sme ňou mohli platiť. Je tiež možné vidieť meny ako komoditu (zdroj alebo iný ekonomický tovar), ktorú chce niekto kúpiť. S tvrdými menami sa otvorene obchoduje na devízovom trhu, ktorý určuje výmenné kurzy pre každú menu. Pre tie, s ktorými sa tam otvorene neobchoduje, výmenné kurzy riadia menové orgány, zvyčajne centrálne banky, ktoré meny nakupujú a predávajú. Preto sú výmenné kurzy veľmi dôležitou súčasťou sveta mien a znalosť, ako s nimi pracovať, je užitočná.

Už sme spomenuli, že fixný výmenný kurz môže pomôcť krajinám, ktorých mena nie je skutočne silná, pretože potom je jej hodnota spojená s hodnotou tvrdej meny. S plávajúcim výmenným kurzom sa s menami dá obchodovať bez obmedzení (samozrejme, ak sa s nimi dá obchodovať), no zároveň sú vystavené kolísaniu kurzu. Preto to nie je výhodné pre mäkké meny. Niekedy je kurz výhodnejší pre importérov (keď je mena silnejšia, lebo potom cudzia mena zlacnie), inokedy pre exportérov (keď je mena slabšia, lebo potom dostanú viac peňazí výmenou za cudziu menu).

Ľudia a organizácie pri účasti na medzinárodných mobilitách žiadajú preplatenie nákladov. Ak sú ich lístky v inej mene ako euro, musia si sumy prepočítať na eurá. Pri viazanom výmennom kurze môžu použiť iba jeden výmenný kurz. Pri pohyblivom kurze by mali použiť kurz, ktorý zverejnila ECB (alebo národná banka) v deň nákupu. A to si vyžaduje viac času. Niekedy je možné použiť mesačné sadzby zverejnené Európskou komisiou.

Na forexe sa hodnoty mien menia veľmi rýchlo, dokonca každú sekundu. Centrálne banky však zverejňujú referenčné výmenné kurzy – tie sú veľmi užitočné, pretože pomáhajú ľuďom, aby sa nenechali oklamať zmenárňami alebo ľuďmi, ktorí používajú veľmi zlý kurz. Pri kontrole kurzov na rôznych burzách je vždy dobré ich porovnať s referenčnými kurzami.

Niekedy existujú tri výmenné kurzy: nákup (cena, ktorú banka alebo zmenáreň používa pri kúpe určitej meny), predaj (cena, ktorú banka alebo zmenáreň používa pri predaji danej meny) a stredný (referenčný kurz alebo stred medzi kurzom nákupu a predaja z menového trhu).

Stará dáma

Centrálne banky sú tiež terčom vtipov a satiry. Bank of England je už dosť stará, vyše 300 rokov. Takmer celý ten čas má svoje sídlo na Threadneedle Street v centre Londýna. V roku 1797 James Gillray zverejnil karikatúru zobrazujúcu vtedajšieho premiéra Williama Pitta mladšieho, ktorý sa uchádzal o starú dámu zastupujúcu Bank of England. Chcel však dostať do rúk zlaté rezervy Bank of England. To je dôvod, prečo prezývka Bank of England je The Old Lady of Threadneedle Street.

Kľúčové poznatky

★ Existuje niekoľko druhov a foriem mien: tvrdé a mäkké, vydané a metrické, tradičné a alternatívne, majúce fyzickú alebo virtuálnu podobu. Posledné menované by sa nemali zamieňať s kryptomenami.

★ Krajina nemusí mať vlastnú menu. Ak je členom nejakej únie, môže sa rozhodnúť používať spoločnú menu. Ak nie, môže použiť menu inej krajiny (po vzájomnej dohode). Je tiež možné používať dve alebo aj viac mien súčasne – národnú menu a silnejšiu cudziu menu, ako je euro alebo americký dolár. Tento jav sa nazýva dolarizácia alebo euroizácia.

★ Existuje niekoľko typov alternatívnych mien – používaných v konkrétnej geografickej oblasti alebo kontexte. Všetky podporujú ekonomiku, pretože zvyčajne motivujú ľudí k nákupu produktov a služieb z určitých lokalít, obchodov alebo ekonomických odvetví. Ľudia môžu tiež vytvárať komunity a pripájať sa k nim pomocou týchto mien. Online je to možné napr. prostredníctvom LETS (Local Exchange Trading Systems) alebo CES (Community Exchange Systems).

★ Centrálne banky vydávajú meny a starajú sa o ich stabilitu a skutočnú hodnotu. Prostredníctvom menovej politiky sa ubezpečujú, že peniaze vo vašej peňaženke alebo účtoch sú hodnotnými a bezpečnými menami. Spravujú aj devízové či zlaté rezervy, stanovujú regulácie a minimálne štandardy, napr. úrokové sadzby pre banky a iné finančné inštitúcie v danej ekonomike a zabezpečujú dostupnosť úverov a hypoték. Európska centrálna banka to robí v celej eurozóne.

★ V menovom systéme štát alebo nadnárodný subjekt, akým je EÚ, poskytuje peniaze v ekonomike danej krajiny alebo únie. Môžu existovať komoditné peniaze, kde sa komodity ako zlato používajú ako peniaze samotné; Peniaze kryté komoditami, kde mena nemá žiadnu alebo len veľmi nízku reálnu hodnotu, no sú kryté komoditou a možno ju za ne vymeniť; a Fiat peniaze, kde peniaze sú takzvaným zákonným platidlom: niečo, čo sa považuje za uspokojivú platbu – mena.

Kľúčové poznatky

★ Výmenné kurzy sú viazané (fixné na hodnotu inej meny) alebo pohyblivé (menia ich hodnotu). Pred výmenou oboch týchto mien je užitočné skontrolovať referenčné výmenné kurzy zverejnené Európskou centrálnou bankou alebo národnými bankami. Pomáhajú vám nenechať sa oklamať – ak niekto ponúka výmenu za kurz, ktorý sa veľmi líši od referenčného kurzu, je to podozrivé.

★ Kryptomeny sa často nepovažujú za meny v tradičnom význame, ale skôr za špecifické obchodovateľné aktívum. Sú založené na decentralizovanom modeli a sú vytvorené pomocou softvéru. Ich hodnotu určuje ekonomický zákon ponuky a dopytu, záujem o ich nákup na trhu a množstvo, ktoré je možné kúpi

Ďalšie materiály & čítanie

Meny

- https://www.pimco.com/gbl/en/resources/education/understanding-currencies
- https://www.community-exchange.org/home/issued-currencies-vs-metric-currencies-2/

Centrálne banky

- https://www.bis.org/cbanks.htm
- https://www.ecb.europa.eu/pub/html/index.en.html
- https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/eurosystem-mission/html/index.en.html
- https://www.bankofengland.co.uk/museum
- https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html
- https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/production/html/index.en.html
- https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7217227/
- https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/monetary-policy-and-central-banking#:~:text=Central%20banks%20use%20monetary%20policy,are%20moving%20to%20inflation%20targeting.
- https://www.bis.org/cbanks.htm
- https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7217227/

Medzinárodná spolupráca a banky

- https://www.bis.org/
- https://www.worldbank.org/en/who-we-are
- https://coebank.org/en/
- https://www.afdb.org/en
- https://www.iadb.org/en
- https://www.bankofengland.co.uk/explainers/who-is-the-old-lady-of-threadneedle-street

Výmenné kurzy

- https://corporatefinanceinstitute.com/resources/foreign-exchange/fixed-vs-pegged-exchange-rates/
- https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/dollarization/

Ďalšie materiály & čítanie

Lokálne meny a LETS

- https://archive.lets.net/gmlets/design/home.html
- https://www.community-exchange.org/home/what-is-the-ces/
- https://kyjov.corrency.cz/en/
- https://pralets.cz/cyclos/do/login
- https://rozletse.cz/
- https://www.letslinkuk.net/home/about-us.htm

Všeobecné

- https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/educational-tools/default.htm
- https://www.bitstamp.net/learn/
- https://www.gi-de.com/en/spotlight/payment/1-euro-20-years-and-10-interesting-facts

Navrhované aktivity

Nasledujúce materiály vám pomôžu pri realizácii aktivít zameraných na centrálne banky a meny. Ďalšie zdroje nájdete aj na webovej stránke CETERIS Paribus:

- Menová infografika: https://www.infographicszone.com/economy/top-10-currency-infographics
- Európska centrálna banka: https://www.youtube.com/watch?v=wJlrGBdosQ0
- Obchodná hra: https://tradinggame.com/de/
- CETERIS Paribus: https://www.ceteris-paribus.eu/manual

Aktivita 1: Meny

Na svete existuje veľa mien, niektoré z nich sú silnejšie a globálne obchodovateľné, niektoré sú dosť slabé, majú veľmi vysoké nominálne hodnoty a môžete nájsť bankovky, ktorých hodnota je v miliónoch dolárov. Akú najvyššiu nominálnu hodnotu môžete nájsť a do ktorej meny patrí?
Odpoveď: .....

A ktorá bola vôbec najvyššia denominácia?
Odpoveď: .....
Kľúč: Sto biliónová bankovka používaná v Zimbabwe v Afrike.

Mimochodom, viete zistiť, aká je najvyššia nominálna hodnota amerického dolára?
Odpoveď: .....
Kľúč:https://www.coins-auctioned.com/learn/coin-articles/currency-notes-history-of-large-denominations

Teraz skontrolujte, ktoré meny sú viazané a ktoré majú pohyblivý výmenný kurz. Skontrolujte si ich referenčné výmenné kurzy a porovnajte, ako veľmi sa líšia od kurzov používaných komerčnými bankami a zmenárňami.

Viazaný	Pohyblivý

Navrhované aktivity

Mena	Najlepší výmenný kurz, ktorý ponúka:	Najhorší výmenný kurz, ktorý ponúka:

Aktivita 2: Centrálne banky

Vyberte si ktorúkoľvek centrálnu banku, môže to byť aj Európska centrálna banka, a skontrolujte:

- aké opatrenia prijali na spomalenie inflácie;
- aké opatrenia prijali, aby zabezpečili bezpečnosť úspor ľudí;
- aké pravidlá prijali, aby zabezpečili, že ľudia dostanú spravodlivé hypotéky a pôžičky.

Teraz porovnajte, ako aktivity (nielen vyššie uvedené) centrálnej banky ovplyvňujú plávajúci výmenný kurz meny a aké môžu byť dôsledky tejto zmeny kurzu?

Zdroj obrázkov v tejto kapitole: pixabay.com

Kapitola 5: Spoločná mena

Úvod
Kľúčovou témou, ktorú tento manuál preskúma, je koncept spoločnej meny, ako napríklad euro. Keďže mladí ľudia vyrastajú v prepojenom svete, je nevyhnutné, aby pochopili vplyv spoločnej meny na ich každodenný život. Budeme sa zaoberať praktickými aspektmi a ilustrovať jej výhody a nevýhody na základe príkladov z reálneho sveta.

V tejto kapitole poskytneme pracovníkom s mládežou rôzne aktivity navrhnuté na podporu aktívneho učenia a kritického myslenia. Naším cieľom je vybaviť pracovníkov s mládežou poznatkami a zdrojmi, ktoré potrebujú k tomu, aby posilnili mladých ľudí, aby robili informované rozhodnutia o svojej finančnej budúcnosti a pomohli im prosperovať v rýchlo sa meniacom globálnom hospodárstve.

Hlavné body spoločnej meny

1. Cesta do minulosti: spoločná mena v minulosti a súčasnosti

Idea použitia jedinej meny na spájanie ľudí a uľahčenie obchodu existuje už dlhú dobu. Skočme do nášho časového stroja a preskúmajme niekoľko príkladov**:**

Staroveké ríše: Rímska ríša bola jedným z prvých veľkých aktérov, ktorý používal spoločnú menu. Mali mince ako strieborný denár a zlatý aureus, ktoré boli akceptované po celej obrovskej ríši. To uľahčilo ľuďom obchodovať s tovarom a službami a pomohlo ríši udržiavať kontrolu nad svojimi rôznorodými územiami.

Zlatý štandard: Posuňme sa o pár storočí dopredu a objavíme niečo, čo sa nazývalo zlatý štandard. Od konca 19. storočia do približne 30. rokov 20. storočia mnoho krajín naviazalo svoju menu na zlato. To znamenalo, že hodnota peňazí krajiny bola priamo viazaná na množstvo zlata, ktoré vlastnili. Tento systém vytvoril druh neformálnej spoločnej meny, pretože krajiny ľahko mohli vymieňať svoje peniaze za zlato, čo uľahčovalo medzinárodný obchod.

Euro: V roku 1999 sa euro stalo oficiálnou menou pre mnohé krajiny Európskej únie (EÚ). Táto spoločná mena mala za cieľ spraviť obchod medzi krajinami efektívnejším a priblížiť ich k sebe. V súčasnosti používa euro 20 z 27 členských štátov EÚ, čím vznikla jednotná hospodárska oblasť známa ako **eurozóna.**

Euro predstavovalo obrovský krok k dosiahnutiu cieľa jednotnej Európy a malo významný vplyv na každodenný život ľudí žijúcich v eurozóne. Teraz môžu cestovať, pracovať a nakupovať cez hranice bez potreby výmeny mien, čo šetrí čas a peniaze. Navyše je oveľa jednoduchšie porovnávať ceny medzi krajinami, takže spotrebitelia môžu nájsť najlepšie ponuky.

Takže, myšlienka spoločnej meny sa vyvíjala v priebehu času, avšak základný koncept zostáva rovnaký: ide o spájanie ľudí, uľahčovanie obchodu a podporovanie stability. Porozumením histórii spoločnej meny môžu mladí ľudia lepšie oceniť, ako ovplyvňuje dnešný svet a aké komplexnosti sa s tým spájajú.

2. Prekonávanie prekážok: Maastrichtské kritériá a ERM II

Predtým, než sa krajina môže pripojiť do Eurozóny a začať používať euro, musí splniť súbor pravidiel známych ako Maastrichtské kritériá. Tieto pravidlá sú akýmsi kontrolným zoznamom, ktorý zabezpečuje, že ekonomika krajiny je vo vhodnej kondícii pred vstupom do klubu. Rozbime si tieto kritériá na drobné a zistíme, o čo presne ide:

Nízka inflácia: Inflácia znamená, že všeobecná cena tovarov a služieb sa časom zvyšuje, a teda, že za rovnaké peniaze kúpite menej. Maastrichtské kritériá vyžadujú, aby krajiny mali inflačnú mieru, ktorá nie je príliš vysoko nad priemerom troch najlepšie hospodársky výkonných krajín EÚ. To pomáha zabezpečiť, aby všetci v eurozóne mali podobnú mieru inflácie, čo udržuje veci stabilné a spravodlivé.

Zdravé verejné financie: To znamená, že krajiny musia mať pod kontrolou svoje verejné výdavky. Musia mať rozpočtový deficit (keď vláda minie viac, ako zarobí) nižší ako 3% svojho HDP (celková hodnota všetkého, čo krajina vyrobí za rok). Taktiež musia udržiavať celkový dlh verejných financií pod 60% svojho HDP. Týmto spôsobom si krajiny môžu byť isté, že sa nezadlžia priveľmi a nedostanú sa do finančných problémov.

Stabilné devízové kurzy: Aby sa krajiny mohli pridať do Eurozóny, musia sa zúčastniť niečoho, čo sa nazýva Európsky mechanizmus devízových kurzov (ERM II). Tento systém pomáha udržať výmenné kurzy pred divokým kolísaním medzi menami EÚ. Krajiny v ERM II musia udržiavať hodnotu svojej meny v určitom rozpätí po dobu najmenej dvoch rokov predtým, než môžu zaviesť euro. To dokazuje, že sú schopné udržiavať stabilný devízový kurz, čo je dôležité pre hladký prechod na spoločnú menu.

Nízke dlhodobé úrokové sadzby: Úrokové sadzby sú to, čo platíte za pôžičky alebo čo získate, keď šetríte alebo investujete. Maastrichtské kritériá vyžadujú, aby krajiny mali dlhodobé úrokové sadzby, ktoré nie sú príliš vysoko nad priemerom troch najlepšie hospodársky výkonných krajín EÚ. Udržiavanie nízkych a stabilných úrokových sadzieb je dôležité, pretože to ukazuje, že ekonomika krajiny je zdravá a že investori jej dôverujú, že splatí svoje dlhy.

Maastrichtské kritériá sú teda ako vysvedčenie, ktoré musia krajiny pred vstupom do eurozóny splniť. Splnením týchto požiadaviek krajiny dokazujú, že ich ekonomiky sú dostatočne silné a stabilné na to, aby zvládli výzvy spojené s používaním spoločnej meny. Pre mladých ľudí je pochopenie týchto pravidiel cenné, pretože im pomáha vidieť, ako krajiny musia spolupracovať a dodržiavať smernice, aby vytvorili úspešnú a jednotnú hospodársku oblasť.

3. Tímová práca je kľúčom k úspechu: koordinácia hospodárskej a menovej politiky

Keď sa krajiny rozhodnú zdieľať spoločnú menu, musia byť na jednej línii v rámci svojej hospodárskej a menovej politiky. Je to ako byť súčasťou športového tímu, kde každý musí spolupracovať, aby spolu vyhrali celú hru. Zistime, ako krajiny, ktoré používajú spoločnú menu, spolupracujú a koordinujú svoje politiky:

Jedna centrálna banka, ktorá rozhoduje za všetkých: Európska centrálna banka (ECB) je hlavným hráčom, pokiaľ ide o stanovovanie menovej politiky pre všetky krajiny Eurozóny. Je zodpovedná za riadenie eura, kontrolu množstva peňazí v obehu a stanovovanie kľúčových úrokových sadzieb. Vďaka existencii jednej centrálnej banky sa všetky krajiny používajúce euro môžu uistiť, že sú na jednej vlne, pokiaľ ide o dôležité rozhodnutia ovplyvňujúce ich spoločnú menu.

Smernice pre fiškálnu politiku: Čo sa týka vládnych výdavkov, krajiny používajúce euro musia dodržiavať určité pravidlá stanovené Paktom stability a rastu. Tento pakt je ako príručka, ktorá pomáha krajinám udržiavať svoje rozpočtové deficity a úrovne dlhu pod kontrolou. Napríklad hovorí, že krajiny by mali zameriavať svoj rozpočtový deficit na menej ako 3 % svojho HDP a celkový verejný dlh na menej ako 60 % HDP. Tieto smernice pomáhajú podporovať zodpovedné výdavky a bránia ekonomickým problémom, ktoré by mohli poškodiť spoločnú menu.

Spoločná práca na finančnej regulácii: Zdieľanie meny tiež znamená, že krajiny musia spolupracovať pri finančnej regulácii, aby zabezpečili, že banky a inštitúcie podliehajú rovnakým pravidlám. Spolupracou môžu krajiny vytvoriť stabilnejší finančný systém, ktorý prospeje všetkým.

Zdieľanie bremena ekonomických otrasov: Keď majú krajiny tesne koordinované hospodárske politiky, sú lepšie vybavené na zvládnutie ekonomických otrasov, ako je náhla recesia alebo finančná kríza. Spoluprácou môžu krajiny zlúčiť svoje zdroje a prijať spoločné opatrenia na riešenie ekonomických výziev, čím chránia stabilitu svojej spoločnej meny.

Pre mladých ľudí je dôležité pochopiť, ako krajiny spolupracujú a koordinujú svoje hospodárske a menové politiky pri používaní spoločnej meny, pretože to je ako sledovať tímovú prácu v akcii. Ukazuje to, že prijatie spoločnej meny nezmení len peniaze vo vašej peňaženke, ale znamená aj spojenie síl s inými krajinami na vytvorenie silnejšieho a stabilnejšieho ekonomického prostredia. Tento duch spolupráce môže pomôcť mladým ľuďom oceniť dôležitosť kooperácie a spoločných cieľov v globálnej ekonomike.

4. Výhody spoločnej meny: všetko skvelé

Používanie spoločnej meny, ako napríklad euro, prináša krajinám a ich obyvateľom niekoľko pomerne sladkých výhod. Tu je niekoľko z najdôležitejších, ktoré robia zdieľanie meny tak príťažlivým:

Transparentnosť cien: So spoločnou menou je jednoduché porovnávať ceny v rôznych krajinách. Napríklad, ak chcete kúpiť novú pár tenisiek, môžete skontrolovať ceny vo Francúzsku, Nemecku a Taliansku bez obáv o konverziu mien. Táto transparentnosť cien podnecuje konkurenciu medzi podnikmi a môže viesť k lepším ponukám pre spotrebiteľov.

Žiadne poplatky za výmenu mien: Keď cestujete alebo podnikáte v inej krajine, výmena mien môže byť naozaj nepohodlná. Ale s použitím spoločnej meny sa nemusíte o to viac starať! Euro môžete minúť kdekoľvek v eurozóne bez strát na poplatkoch za konverziu mien. To znamená viac peňazí v peňaženke na suveníry alebo dobrodružstvá!

Silnejšie ekonomické väzby: Keď krajiny zdieľajú menu, majú tendencie obchodovať viac medzi sebou a investovať viac cez hranice. Táto zvýšená ekonomická spolupráca môže viesť k väčšiemu počtu pracovných príležitostí a vyšším životným štandardom pre všetkých. Okrem toho pomáha budovať silnejšie vzťahy medzi krajinami, čo zvyšuje pravdepodobnosť spolupráce v iných oblastiach, ako je zmena klímy alebo globálna bezpečnosť.

Finančná stabilita: Spoločná mena môže uľahčiť riadenie finančných kríz a udržiavanie stability. Napríklad počas finančnej krízy v roku 2008 dokázala Európska centrálna banka (ECB) prijať opatrenia na ochranu eura a zabrániť šíreniu krízy. Zdieľaním meny môžu krajiny spolupracovať na riešení ekonomických výziev a znížiť riziko šírenia finančných problémov z jednej krajiny do druhej.

Pre mladých ľudí tieto výhody ukazujú, ako zdieľanie meny prináša niekoľko skvelých výhod. Pochopenie výhod spoločnej meny im pomáha vidieť, ako to ovplyvňuje ich každodenný život - od úspory peňazí na dovolenke po väčšie pracovné príležitosti. Okrem toho im pomáha oceniť dôležitosť spolupráce a budovania silnejších vzťahov medzi krajinami v dnešnom prepojenom svete.

5. Opačná strana mince: niektoré menej príjemné veci spojené so spoločnou menou

Hoci spoločná mena má svoje výhody, prináša aj niekoľko nevýhod. Tu sú niektoré výzvy, ktorým môžu čeliť krajiny a ich občania pri zdieľaní meny:

Menšia kontrola nad menovou politikou: Keď krajiny používajú spoločnú menu, stratia kontrolu nad svojou vlastnou menovou politikou, ako napríklad stanovovanie úrokových sadzieb alebo kontrola množstva peňazí v obehu. Namiesto toho o týchto otázkach rozhoduje centrálna banka, ako napríklad Európska centrálna banka (ECB) v prípade eura. Tento nedostatok kontroly môže sťažiť krajinám možnosť reagovať na ekonomické problémy, ako je recesia alebo vysoká inflácia, spôsobom, ktorý najlepšie vyhovuje ich individuálnym potrebám.

Fiškálne obmedzenia: Spoločná mena prináša pre krajiny určité pravidlá týkajúce sa rozpočtu, ako napríklad Pakt stability a rastu v eurozóne. Tieto pravidlá môžu obmedzovať, koľko krajina môže minúť alebo si požičať, čo by mohlo znamenať ťažkosti pri investovaní do oblastí, ktoré považuje za dôležité, ako sú vzdelávanie, zdravotníctvo alebo infraštruktúra. V niektorých prípadoch by tieto obmedzenia mohli brániť krajine pri riešení ekonomických problémov alebo pri sledovaní vlastných rozvojových cieľov.

Riziko prenosu: Keď krajiny zdieľajú menu, finančné problémy v jednej krajine sa môžu rozšíriť na ostatných členov menovej únie. Dôvodom je to, že ich ekonomiky sú úzko prepojené a investori by mohli mať obavy, že problémy v jednej krajine by mohli ovplyvniť celý región. Napríklad počas európskej dlhovej krízy vyvolali obavy o vysoké úrovne dlhu v krajinách ako Grécko, Portugalsko a Írsko obavy, že kríza by sa mohla rozšíriť na ďalšie krajiny v eurozóne a spôsobiť ekonomické zmätky v celej oblasti.

Strata národnej identity: Pre niektorých ľudí znamená odovzdanie národnej meny stratu časti ich kultúrneho dedičstva. Národné meny často zobrazujú obrazy významných historických osobností, pamiatok alebo symbolov a môžu byť zdrojom hrdosti pre občanov. Keď krajiny prijmú spoločnú menu, môže sa im zdať, že obetujú časť svojej národnej identity výmenou za ekonomické výhody.

Avšak Európska centrálna banka (ECB) a iné orgány eurozóny zaviedli opatrenia na zmierňovanie týchto výziev a podporovanie pocitu jednoty a identity medzi krajinami eurozóny. Jedným z takýchto opatrení je samotný dizajn eurobankoviek. Každá eurobankovka zobrazuje rôzne architektonické štýly z celej európskej histórie, symbolizujúce jednotu a rozmanitosť kontinentu. Navyše, aj keď je dizajn rovnaký vo všetkých krajinách eurozóny, každá bankovka nesie sériové číslo začínajúce písmenom, ktoré označuje krajinu, ktorá ju vydala. Týmto sa umožňuje jemné zastúpenie individuálnych krajín v rámci spoločnej meny.

Okrem toho sa tieto bankovky stali pre niektorých ľudí zberateľským predmetom, čo z eura robí nielen prostriedok výmeny, ale aj spôsob interakcie s kultúrou a históriou eurozóny. To prispelo k vytvoreniu pocitu spoločnej identity a vlastníctva medzi občanmi krajín eurozóny, zvyšujúc akceptáciu spoločnej meny a robí z nej symbol európskej jednoty.

Je dôležité, aby mladí ľudia pochopili, že zdieľanie spoločnej meny môže priniesť niektoré skvelé výhody, ale aj obmedzenia. Rovnovážnejšie vnímanie výhod a nevýhod zdieľania meny im pomôže lepšie pochopiť komplexnosť, s ktorou sa krajiny stretávajú, keď rozhodujú o pristúpení do menovej únie. Tieto poznatky im môžu pomôcť vybudovať hlbšie porozumenie prepojenému svetu, v ktorom žijú, a náročným rozhodnutiam, ktoré musia vlády prijímať.

Spojenie s praktickými otázkami

1. Cestovanie a nakupovanie s použitím spoločnej meny: uľahčenie života pre mladých ľudí

Žiadne výmeny mien: Keď mladí ľudia cestujú cez viacero krajín v eurozóne, môžu si užiť výhodu používania rovnakej meny. To znamená, že už nemusia navštevovať zmenárne alebo sa zaoberať fluktuujúcimi menovými kurzmi. Jednoduchosť používania spoločnej meny im umožňuje sústrediť sa na svoje cestovné zážitky bez obáv o to, koľko miestnej meny im zostáva alebo akú sumu potrebujú získať.

Príklad: Emma ide na školský výlet do Belgicka, Holandska a Rakúska. Namiesto toho, aby si v každej krajine menila peniaze, môže použiť rovnaké eurá počas celého svojho výletu. Toto jej ušetrí čas a peniaze, čo jej umožní si svoj výlet užiť bez obáv o menové konverzie.

Jednoduchšie porovnávanie cien: Spoločná mena umožňuje mladým ľuďom jednoducho porovnávať ceny pri nákupe v rôznych krajinách. Táto transparentnosť cien podnecuje konkurenciu medzi podnikmi a môže viesť k lepším ponukám pre spotrebiteľov. Mladí ľudia môžu robiť informovanejšie rozhodnutia o svojich nákupoch, čo im pomáha efektívne hospodáriť s peniazmi.

Príklad: Počas svojej dovolenky v eurozóne si chce Max kúpiť nový skateboard. Všimne si, že ceny sa líšia medzi Francúzskom, Talianskom a Španielskom. Vďaka euru môže Max jednoducho porovnať ceny bez nutnosti meniť meny a nakoniec nájde najlepšiu ponuku a ušetrí peniaze.

Plánovanie rozpočtu a šetrenie: Pre mladých ľudí, ktorí sa učia spravovať svoje financie, zdieľanie spoločnej meny uľahčuje vytváranie a dodržiavanie rozpočtu počas cestovania. Môžu plánovať svoje výdavky v jednej mene bez obáv o menové kurzy a dodatočné poplatky. Toto im pomáha rozvíjať finančnú zodpovednosť a efektívne hospodáriť s peniazmi počas svojich ciest.

Príklad: Sofia prechádza Európou s obmedzeným rozpočtom. Pre každý deň svojej cesty si rozdelila určitú sumu eur. Pretože nemusí meniť meny alebo platiť konverzné poplatky, môže lepšie hospodáriť so svojimi dennými výdavkami a vyhnúť sa nadmernému míňaniu.

Ak to zhrnieme, spoločná mena zjednodušuje cestovanie a nakupovanie pre mladých ľudí tým, že odstraňuje potrebu menových výmien, umožňuje jednoduchšie porovnávanie cien a pomáha pri plánovaní rozpočtu a šetrení. Tieto výhody nielen šetria čas a peniaze, ale tiež prispievajú k príjemnejšiemu a bezstarostnému cestovaniu pre mladých ľudí.

2. Príležitosti v zamestnaní a spoločná mena: rozširujúce horizonty pre mladých profesionálov

Spoločná mena môže mať výrazný vplyv na pracovné príležitosti pre mladých ľudí. Tým, že uľahčuje cezhraničný obchod a podporuje hospodársku integráciu, zdieľaná mena ako euro môže pre firmy urobiť atraktívnejším prevádzkovanie v rôznych krajinách, čo vedie k zvýšeniu počtu pracovných miest a k dostupnejším možnostiam pre mladých profesionálov získať prácu v zahraničí.

Hospodárska integrácia a tvorba pracovných miest: Zdieľaná mena pomáha vytvárať viac integrované hospodárske prostredie medzi krajinami, ktoré ju používajú. Táto integrácia môže podnietiť firmy, aby rozšírili svoje operácie cez hranice, čo vedie k tvorbe nových pracovných miest. V dôsledku toho môžu mladí ľudia profitovať z širšieho spektra pracovných príležitostí, doma aj v zahraničí.

Príklad: Laura, nedávna absolventka v oblasti marketingu, hľadá svoje prvé zamestnanie. Vďaka euru, ktoré uľahčuje cezhraničný obchod, má prístup k pracovným ponukám nielen vo svojej krajine, ale aj v susedných krajinách v rámci eurozóny. To zvyšuje jej šance nájsť vhodnú pozíciu a začať svoju kariéru.

Práca v zahraničí a kultúrna výmena: Spoločná mena môže urobiť pre firmy atraktívnejším najímanie zamestnancov z rôznych krajín, čo mladým ľuďom poskytuje príležitosti pracovať a žiť v zahraničí. Táto skúsenosť môže byť neoceniteľná pre osobný a profesionálny rast, pretože ich vystavuje novým kultúram, jazykom a perspektívam, rozširuje ich súbor zručností a robí ich viac atraktívnymi na trhu práce.

Príklad: Michael, softvérový inžinier, dostal ponuku na pozíciu v technologickej spoločnosti v inej krajine eurozóny. Vďaka zdieľanej mene má spoločnosť jednoduchšie riadenie financií a je viac naklonená najímať zamestnancov z rôznych krajín. Michael môže využiť túto príležitosť pracovať v zahraničí, rozvíjať svoje jazykové schopnosti a získať cenné medzinárodné skúsenosti.

Jednoduchšie porovnávanie platov a vyjednávanie: Spoločná mena zjednodušuje porovnávanie platov pre mladých ľudí hľadajúcich si prácu. Môžu jednoducho porovnať pracovné ponuky a priemerné platy v rôznych krajinách v rámci menovej únie, čo im umožňuje urobiť informované rozhodnutia o svojich kariérnych voľbách a lepšie vyjednávať kompenzačné balíky.

Príklad: Fatima, začínajúca grafická dizajnérka, zvažuje pracovné ponuky v dvoch rôznych krajinách eurozóny. Porovnaním platov a nákladov na život v oboch krajinách s použitím rovnakej meny môže lepšie zhodnotiť, ktorá ponuka by bola výhodnejšia pre jej kariéru a finančné ciele.

Zvýšené cezhraničné siete a spolupráca: Zdieľaná mena tiež môže podporovať cezhraničné siete a spoluprácu, pretože firmy a profesionáli v rámci menovej únie majú väčšiu pravdepodobnosť, že budú medzi sebou interagovať. To mladým ľuďom poskytuje cenné kontakty a zdroje, ktoré im pomáhajú posúvať sa v ich kariére a potenciálne nájsť nové pracovné príležitosti.

Príklad: Na konferencii uskutočňujúcej sa v krajine eurozóny spoznáva Pedro, mladý podnikateľ, profesionálov z rôznych krajín, ktorí s ním zdieľajú vášeň pre udržateľné podnikateľské postupy. Kontakty, ktoré si na konferencii získal, mu môžu pomôcť nájsť nové pracovné príležitosti alebo potenciálnych spolupracovníkov pre budúce projekty.

Záverom možno zhrnúť, že spoločná mena môže výrazne zlepšiť pracovné príležitosti pre mladých ľudí tým, že podporuje hospodársku integráciu, tvorbu pracovných miest ako aj medzinárodnú spoluprácu. Tieto výhody nielen poskytujú mladým profesionálom širší výber kariérnych možností, ale tiež podporujú osobný a profesionálny rast, čím ich robia univerzálnejšími a prispôsobivejšími na globálnom pracovnom trhu.

3. Štúdium v zahraničí a spoločná mena: uľahčovanie vzdelávacích skúseností pre mladých ľudí

Spoločná mena môže zohrávať kľúčovú úlohu pri zabezpečení dostupnosti a cenovo výhodnejšieho štúdia v zahraničí pre mladých ľudí. Tým, že znižuje náklady na výmenu meny a zjednodušuje finančné riadenie, zdieľaná mena, ako napríklad euro, pomáha študentom zamerať sa na svoju vzdelávaciu skúsenosť a osobný rast bez obáv o menové komplikácie.

Nižšie náklady na výmenu meny: Keď mladí ľudia študujú v krajinách, ktoré zdieľajú spoločnú menu, už nemusia viac meniť svoje peniaze po príchode. To im nielen ušetrí peniaze za výmenné poplatky, ale aj znižuje stres spojený s manažovaním viacerých mien počas ich pobytu.

Príklad: Mária pochádza zo Španielska a bola prijatá na štúdium na semester v Nemecku. Keďže obe krajiny používajú euro, nemusí meniť svoje peniaze pred odchodom ani sa obávať fluktuujúcich menových kurzov počas pobytu. To robí jej študijný pobyt v zahraničí finančne manažovateľnejším a menej stresujúcim.

Zjednodušené finančné riadenie: Spoločná mena umožňuje mladým ľuďom ľahko plánovať svoj rozpočet a sledovať svoje výdavky počas štúdia v zahraničí. Môžu lepšie pochopiť náklady na život vo svojej hostiteľskej krajine a informovane sa rozhodovať o svojich výdavkoch bez nutnosti neustále meniť meny.

Príklad: Liam, írsky študent študujúci v Taliansku, si môže vytvoriť rozpočet v eurách ešte pred odchodom na semester do zahraničia. To mu pomáha plánovať svoje výdavky, ako napríklad prenájom, jedlo a dopravu, a sledovať svoje výdavky počas celého pobytu. S použitím spoločnej meny Liam ľahko pochopí a spravuje svoje financie počas svojho pobytu v Taliansku.

Zvýšené možnosti pre štipendiá a financovanie: Zdieľaná mena môže povzbudzovať vznik cezhraničných štipendií a programov financovania, pretože finančné transakcie medzi krajinami sa stávajú jednoduchšími. To môže urobiť štúdium v zahraničí dostupnejším pre mladých ľudí, ktorí by si ho inak nemohli dovoliť.

Príklad: Sophie, francúzska študentka, dostáva štipendium od organizácie so sídlom v krajine eurozóny na štúdium v Portugalsku. Zjednodušené finančné transakcie v rámci eurozóny uľahčujú organizácii poskytnutie financií a Sophie sa môže sústrediť na svoje štúdium bez obáv o finančné zaťaženie.

Jednoduchšie porovnávanie školného: Spoločná mena poskytuje mladým ľuďom možnosť jednoduchšie porovnávať školné v rôznych krajinách. To im umožňuje informovane sa rozhodovať o mieste štúdia na základe svojich finančných možností a hodnoty vzdelania, ktoré dostanú.

Príklad: Petros, študent z Grécka, zvažuje štúdium na univerzitách v rôznych krajinách eurozóny. S celým školným vyjadreným v eurách môže rýchlo porovnať náklady a vybrať si univerzitu, ktorá mu ponúka najlepšiu hodnotu za jeho investíciu.

Ak to zhrnieme, tak spoločná mena zjednodušuje študijný pobyt v zahraničí pre mladých ľudí tým, že znižuje náklady na výmenu meny, robí finančné riadenie jednoduchším a podporuje dostupnosť štipendií a financovania. Tým, že uľahčuje finančné výzvy spojené so štúdiom v zahraničí, spoločná mena umožňuje mladým ľuďom zamerať sa na svoje vzdelanie, osobný rast a kultúrnu výmenu, obohacovať svoj život a rozširovať svoje obzory.

4. Začatie podnikania a spoločná mena: posilňovanie mladých podnikateľov

Spoločná mena môže mať významný vplyv na mladých podnikateľov, ktorí snívajú o štarte vlastného podnikania. Zjednodušením obchodovania a financovania cez hranice medzi rôznymi krajinami môže zdieľaná mena, ako je euro, pomôcť mladým podnikateľom rozšíriť zákaznícku základňu, prilákať investorov a zvládnuť výzvy začínania s podnikaním v stále globalizujúcej sa ekonomike.

Jednoduchšie cezhraničné obchodovanie: Zdieľaná mena zjednodušuje obchod medzi krajinami v rámci menovej únie, čo umožňuje mladým podnikateľom jednoduchšie predávať svoje produkty a služby cez hranice. To môže viesť k väčšej zákazníckej základni a vyšším príjmom, čo umožní ich podnikaniu rásť a prosperovať.

Príklad: Ella, mladá módna návrhárka z Belgicka, začína online butik s predajom svojich ručne vyrábaných odevov. S eurom ako spoločnou menou môže jednoducho predávať svoje dizajny zákazníkom v celej eurozóne, bez obáv o menové konverzie alebo komplikované finančné transakcie.

Prilákanie medzinárodných investorov: Spoločná mena môže urobiť investovanie do podnikov v rámci menovej únie atraktívnejším pre investorov z rôznych krajín. To môže poskytnúť mladým podnikateľom dodatočné zdroje financovania a podporu, zvyšujúc ich šance na úspech.

Príklad: Raj, nedávny absolvent, vyvinul inovatívnu mobilnú aplikáciu na pomoc ľuďom pri znížení ich uhlíkovej stopy. Použitím eura ako spoločnej meny môže ľahšie prilákať investorov z rôznych krajín eurozóny, čím získa finančnú podporu potrebnú na spustenie a rast svojho podniku.

Jednoduchšie porovnávanie cien a konkurencieschopnosť: Zdieľaná mena umožňuje mladým podnikateľom jednoduchšie porovnávať ceny a náklady s konkurentmi v iných krajinách menovej únie. To im pomáha pri rozhodnutiach o cenovej stratégii a môže viesť k zvýšenej konkurencieschopnosti na trhu.

Príklad: Mei, ktorá prevádzkuje malú službu doručovania ekologických potravín vo Fínsku, môže jednoducho porovnať svoje ceny s podobnými podnikmi v iných krajinách eurozóny. Táto informácia jej pomáha nastaviť konkurencieschopné ceny a zabezpečuje, že jej podnik zostane relevantný a úspešný na trhu.

Nižšie transakčné náklady a zjednodušené finančné riadenie: Spoločná mena znižuje náklady na transakcie spojené s cezhraničným obchodom, ako napríklad poplatky za menové konverzie. To môže znížiť výdavky pre mladých podnikateľov, čím sa stáva začiatok a prevádzka podniku nákladovo efektívnejším. Okrem toho zdieľaná mena zjednodušuje finančné riadenie, čo im umožňuje zamerať sa na iné aspekty svojich podnikov.

Príklad: Carlos, mladý podnikateľ z Portugalska, spustil e-commerce platformu, ktorá spája miestnych remeselníkov s medzinárodnými zákazníkmi. Použitím eura ako spoločnej meny sa môže vyhnúť poplatkom za menové konverzie a efektívnejšie spravovať svoje financie, čo mu umožňuje investovať viac zdrojov do rastu jeho podniku.

Záverom, spoločná mena môže posilniť mladých podnikateľov tým, že uľahčuje obchod, priláka medzinárodných investorov, umožňuje jednoduchšie porovnávanie cien a zjednodušuje finančné riadenie. Tieto výhody nielen pomáhajú mladým podnikateľom prekonať výzvy spojené so začiatkom podnikania, ale poskytujú im aj nástroje potrebné na úspech v prepojenej globálnej ekonomike.

5. Ekonomická stabilita a spoločná mena: poskytovanie podporného prostredia pre mladých ľudí

Spoločná mena môže prispieť k ekonomickej stabilite v rámci menovej únie, čo vytvára podporné prostredie pre mladých ľudí, aby mohli sledovať svoje vzdelanie, kariéru a osobné ciele. Podporou ekonomického rastu a znížením menového rizika môže zdieľaná mena, ako je euro, pomôcť mladým ľuďom sprostredkovať stabilnejšiu a prosperujúcu budúcnosť.

Podporovanie ekonomického rastu: Spoločná mena môže pomôcť podporiť ekonomický rast v rámci menového spoločenstva tým, že podporuje obchod a investície medzi členskými krajinami. S rastúcou ekonomikou sa vytvára viac príležitostí pre mladých ľudí v oblasti vzdelania, zamestnanosti a osobného rozvoja.

Príklad: Anna, mladá profesionálka z Talianska, profituje z ekonomického rastu vďaka euru. Ako podniky expandujú a vytvárajú nové pracovné príležitosti, môže sledovať svoje kariérne ciele a užívať si vyšší štandard života.

Zníženie menových rizík: Spoločná mena môže pomôcť znížiť riziko menových fluktuácií, ktoré môžu negatívne ovplyvniť podniky a celkový vývoj ekonomiky. So stabilnejšou menou si mladí ľudia môžu plánovať svoju budúcnosť s väčšou dôverou a istotou.

Príklad: James, študent z Írska, plánuje o pár rokov študovať v zahraničí v jednej z krajín eurozóny. Stabilita eura mu umožňuje šetriť na jeho štúdium bez obáv o významné menové fluktuácie, čo mu dáva pocit istoty pri dosahovaní jeho vzdelávacích cieľov.

Nižšia inflácia a úrokové sadzby: Spoločná mena môže prispieť k nižším inflačným sadzbám a stabilnejším úrokovým sadzbám v rámci menyového spoločenstva. To môže viesť k stabilnejšiemu ekonomickému prostrediu, čo uľahčuje mladým ľuďom šetriť, investovať a plánovať svoju budúcnosť.

Príklad: Zoi, mladá dospelá z Grécka, profituje z nižšej inflácie a úrokových sadzieb v eurozóne. S väčšou dôverou môže šetriť a investovať svoje peniaze, čo jej pomáha dosiahnuť svoje dlhodobé finančné ciele, ako je kúpa domu alebo začatie podnikania.

Ekonomická spolupráca a podpora: Spoločná mena môže podporovať ekonomickú spoluprácu a pomoc medzi členskými krajinami, najmä v čase ekonomickej krízy. To môže pomôcť zmierňovať negatívne účinky takýchto kríz na mladých ľudí, ktorí často čelia významným problémom pri hľadaní zamestnania a zabezpečení svojej finančnej budúcnosti.

Príklad: Počas ekonomickej recesie krajiny eurozóny spolupracujú na zavádzaní politík, ktoré podporujú ich ekonomiky a pomáhajú im rýchlejšie sa zotaviť. Táto spolupráca môže poskytnúť ochranu mladým ľuďom, ako je Oliver z Francúzska, ktorý by inak mohol mať problém nájsť prácu alebo udržať si svoj životný štandard počas náročných ekonomických časov.

Záverom, spoločná mena môže prispieť k ekonomickej stabilite v rámci menového spoločenstva, čo vytvára podporné prostredie pre mladých ľudí, aby dosahovali svoje ciele. Podporou ekonomického rastu, znižovaním menových rizík, udržiavaním nižšej inflácie a úrokových sadzieb a podporou ekonomickej spolupráce umožňuje spoločná mena mladým ľuďom užívať si stabilnejšiu a úspešnejšiu budúcnosť.

Kľúčové poznatky

★ Spoločná mena, ako napríklad euro, zjednodušuje cezhraničný obchod a finančné transakcie, čo vedie k zvýšenej hospodárskej spolupráci a rastu medzi členskými krajinami.

★ Prijatie spoločnej meny môže mať pozitívne aj negatívne účinky na spoločnosť a ovplyvňuje oblasti ako fiškálna politika, inflácia a pracovné príležitosti.

★ Spoločná mena môže priniesť výhody mladým ľuďom tým, že ponúka viac vzdelávacích príležitostí, najmä pre tých, čo študujú v zahraničí, a znižuje i prekážky a náklady súvisiace s menami.

★ Mladí podnikatelia môžu profitovať zo spoločnej meny vďaka jednoduchšiemu cezhraničnému obchodu, ľahšiemu prístupu k medzinárodným investorom a efektívnejšiemu finančnému riadeniu.

★ Hospodárska stabilita v rámci menovej únie môže poskytnúť podporné prostredie pre mladých ľudí pri hľadaní vzdelania, kariérneho rastu a dosahovaní osobných cieľov.

★ Interaktívne a zapájajúce aktivity môžu pomôcť pracovníkom s mládežou učiť ekonomickú gramotnosť efektívnejšie a podporovať kritické myslenie a hlbšie pochopenie.

★ Ekonomická gramotnosť posilňuje mladých ľudí, aby mohli urobiť informované rozhodnutia o svojej finančnej budúcnosti a pripravuje ich na úspech v rýchlo sa meniacom svetovom hospodárstve.

Ďalšie materiály & čítanie

- Common currency history and the euro, "The Euro: A Brief History" by European Commission, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro/history-euro_en
- Ancient empires and their currencies, "Ancient Currency and the Roman Economy" by World History Encyclopedia https://www.worldhistory.org/article/927/roman-economy---trade--commerce---currency/
- The gold standard, "The Gold Standard" by Federal Reserve History https://www.federalreservehistory.org/essays/gold_standard
- Maastricht Criteria and ERM II, "The Maastricht Convergence Criteria and the Euro" by European Central Bank https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me/html/maastricht-criteria.en.html
- Stability and Growth Pact, "What is the Stability and Growth Pact?" by European Commission https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact_en
- Economic and monetary policy coordination, "Economic and Monetary Union (EMU)" by European Central Bank https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/html/index.en.html
- Benefits of a common currency, "The Benefits of the Euro" by European Commission
- https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/benefits-euro_en
- Drawbacks of a common currency, "The Costs and Benefits of Economic and Monetary Union" by European Parliament
- https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/536354/IPOL_IDA(2015)536354_EN.pdf
- European debt crisis, The Eurozone Crisis: Overview and Issues for Congress" by Congressional Research Service, https://fas.org/sgp/crs/row/R42377.pdf
- Cultural aspects of currency, “National Currencies in the Age of the Euro" by VoxEU https://voxeu.org/article/national-currencies-age-euro

Navrhované aktivity

Aktivita 1: Debata o eurozóne

Inštrukcie:

1. Pripravte pre účastníkov základné informácie o eurozóne, Maastrichtských kritériách a možných výhodách a nevýhodách vstupu. Na zhromažďovanie týchto informácií môžete použiť online zdroje, články alebo knihy.
2. Rozdeľte mladých ľudí do dvoch skupín: jedna podporuje prechod krajiny mimo eurozóny do eurozóny a druhá je proti. Priraďte im konkrétnu krajinu mimo eurozóny, na ktorú sa majú zamerať, ako napríklad Chorvátsko, od ktorého sa v budúcnosti očakáva vstup do eurozóny.
3. Poskytnite každej skupine zoznam zdrojov vrátane článkov, správ a dát o ekonomike pridelenej krajiny a eurozóne. Tieto zdroje pomôžu skupinám skúmať a rozvíjať ich argumenty.
4. Nechajte každej skupine čas (napr. týždeň) na preskúmanie a prípravu argumentov. Povzbudzujte ich, aby zvážili krátkodobé aj dlhodobé dôsledky vstupu do eurozóny a ako by to mohlo ovplyvniť rôzne zainteresované strany, ako sú občania, podniky a vláda.
5. Zorganizujte štruktúrovanú debatu, v ktorej každá strana predstaví svoje argumenty, po ktorej bude nasledovať sekcia otázok a odpovedí. Vyberte moderátora, aby ste zaistili, že diskusia zostane na tému a bude rešpektujúca.
6. Ukončite diskusiu zhrnutím kľúčových bodov a diskusiou o zložitosti vstupu do eurozóny. Podporte úvahy o dôležitosti zvažovania rôznych perspektív a pochopenia kompromisov, ktoré sú súčasťou takýchto rozhodnutí.

Nástroje:

- Prístup k výskumným materiálom, ako sú články, knihy a online zdroje.
- Vyhradený priestor na diskusiu so stoličkami a stolom pre každú skupinu.
- Časovač na sledovanie času počas prezentácií a diskusií.
- Moderátor, ktorý bude viesť diskusiu a zabezpečí úctivý a produktívny rozhovor.

Navrhované aktivity

Aktivita 2: Simulácia obchodovania s menami

Inštrukcie:

1. Vytvorte fiktívny menový trh s výmennými kurzami medzi niekoľkými fiktívnymi menami. Na zjednodušenie výpočtov určte základnú menu (napr. „CetCoin“).
2. Poskytnite každému účastníkovi rovnaké množstvo jednej alebo viacerých mien. Každý účastník by mohol napríklad získať 100 CetCoinov.
3. Vysvetlite základy obchodovania s menami, vrátane nákupu za nízku cenu a vysokého predaja, a prediskutujte potenciálne riziká a výhody menových špekulácií. Na ilustráciu týchto pojmov použite príklady zo skutočného sveta, ako napríklad príbeh Georga Sorosa a britskej libry.
4. Stanovte si stanovenú dobu (napr. 30 minút), počas ktorej môžu účastníci medzi sebou obchodovať s menami a snažiť sa maximalizovať svoje zisky. Povzbuďte ich, aby sledovali svoje transakcie a meniace sa výmenné kurzy pomocou jednoduchej tabuľky alebo pera a papiera.
5. Aktualizujte výmenné kurzy v pravidelných intervaloch (napr. každých 5 minút), aby ste simulovali výkyvy na menovom trhu. Na tento účel môžete použiť generátor náhodných čísel alebo vopred určený súbor zmien výmenných kurzov.
6. Na konci obchodnej relácie nechajte účastníkov vypočítať celkovú hodnotu ich meny v CetCoinoch. Určte víťazov identifikáciou tých s najvyššou celkovou hodnotou.
7. Zhrňte aktivitu, diskutujte o výzvach obchodovania s menami, vplyve špekulácií na výmenné kurzy a možných dôsledkoch pre ekonomiky a spoločnosti. Podporte úvahy o etických dôsledkoch menových špekulácií a úlohe regulácie na finančných trhoch

Nástroje:

- Súbor fiktívnych mien a ich počiatočné výmenné kurzy.
- Tabuľka alebo pero a papier pre účastníkov na sledovanie ich transakcií a držby meny.
- Časovač na sledovanie času počas obchodnej relácie.
- Generátor náhodných čísel alebo vopred určený súbor zmien výmenných kurzov na simuláciu kolísania trhu.

Navrhované aktivity

Aktivita 3: Komunitné rozhovory

Inštrukcie:
Oboznámte sa s témou spoločnej meny a jej možnými celospoločenskými dopadmi, pozitívnymi aj negatívnymi. Diskutujte o výhodách, ako je zvýšený obchod a zjednodušené cestovanie, ako aj o nevýhodách, ako sú obavy o národnú identitu a strata kontroly nad domácimi hospodárskymi politikami.

1. Poskytnite pokyny, ako viesť rozhovor, vrátane prípravy otvorených otázok, aktívneho počúvania a zapisovania poznámok. Ponúknite vzorové otázky, ako napríklad „Ako by podľa vás prijatie spoločnej meny ovplyvnilo našu miestnu ekonomiku?“ alebo "Aké máte obavy zo vstupu do eurozóny?"
2. Povzbudzujte mladých ľudí, aby robili rozhovory s rodinnými príslušníkmi, susedmi alebo inými členmi komunity o ich názoroch na prijatie spoločnej meny a o tom, ako by to mohlo ovplyvniť ich životy. Stanovte cieľový počet rozhovorov pre každého účastníka, napríklad tri až päť rozhovorov.
3. Stanovte si termín ukončenia rozhovorov, aby mali účastníci dostatok času na naplánovanie a uskutočnenie rozhovorov, ako aj na zostavenie svojich zistení (napr. jeden týždeň).
4. Zorganizujte brífing, kde sa mladí podelia o svoje zistenia z rozhovorov, diskutujú o spoločných témach a uvažujú o rôznych perspektívach, s ktorými sa stretli. Použite tabuľu alebo flip chart na zaznamenanie kľúčových bodov a podporu skupinovej diskusie.

Nástroje:

- Prístup k základným informáciám o téme spoločnej meny a jej spoločenských dopadoch.
- Pokyny na pohovor vrátane vzorových otázok a tipov na aktívne počúvanie a písanie poznámok.
- Vyhradený priestor pre záverečné hodnotenie so sedením pre účastníkov a tabuľou alebo flipchartom na zaznamenávanie kľúčových bodov.
- Stanovený termín ukončenia rozhovorov a zostavenia zistení.

Navrhované aktivity

Aktivita 4: Výhody a nevýhody brainstormingu
Inštrukcie:

1. Rozdeľte mladých ľudí do malých skupín a každej skupine dajte veľký list papiera a fixky.
2. Požiadajte každú skupinu, aby vytvorila T-graf, pričom jednu stranu označte ako “Výhody“ a druhú „Nevýhody“.
3. Povzbudzujte skupiny, aby sa zamysleli a vymenovali výhody a nevýhody prijatia spoločnej meny, berúc do úvahy perspektívy rôznych zainteresovaných strán (napr. spotrebiteľov, podnikov, vlád). Ponúkajte výzvy alebo usmerňujúce otázky, ako napríklad „Ako môže spoločná mena ovplyvniť ceny pre spotrebiteľov?“ alebo "Akým výzvam môžu vlády čeliť pri koordinácii hospodárskych politík v rámci eurozóny?"
4. Nechajte skupinám čas (napr. 20 – 30 minút), aby prediskutovali a zaznamenali svoje nápady.
5. Nechajte každú skupinu zdieľať svoje zistenia s väčšou skupinou a uľahčite diskusiu o zložitosti a kompromisoch spojených s prijatím spoločnej meny. Povzbudzujte účastníkov, aby zvážili výhody a nevýhody z rôznych perspektív a kriticky premýšľali o možných dôsledkoch prijatia spoločnej meny.
6. Aktivitu zakončite zhrnutím kľúčových bodov a zamyslením sa nad dôležitosťou pochopenia výhod a nevýhod spoločnej meny pri rozhodovaní o hospodárskej politike.

Nástroje:

- Veľké listy papiera a fixky pre každú skupinu.
- Vyhradený priestor pre skupinovú prácu a diskusiu s posedením pre účastníkov.
- Zoznam výziev alebo usmerňujúcich otázok, ktoré vám pomôžu uľahčiť brainstorming.
- Časovač na sledovanie času počas brainstormingu a zdieľania.

Začlenením týchto rozšírených aktivít s podrobnými pokynmi a nástrojmi môžu pracovníci s mládežou zapojiť mladých ľudí do zmysluplných rozhovorov o spoločnej mene a jej vplyve na spoločnosť. Tieto praktické cvičenia im pomôžu lepšie pochopiť zložitosť predmetu a rozvinúť základné zručnosti pre kritické myslenie a informované rozhodovanie.

Kapitola 6: Monopoly, Oligopoly, Kartely

Úvod
Trhový mechanizmus je forma ekonomickej organizácie, v ktorej jednotliví spotrebitelia a podniky vzájomnými interakciami na trhu riešia tri základné problémy ekonomickej organizácie, teda čo, ako a pre koho vyrábať.

Trhová ekonomika je v podstate o konkurencii pri predaji tovarov a služieb. Existuje však niekoľko spôsobov, ako znížiť takúto konkurenciu a ovplyvniť trh, a to negatívne aj pozitívne. Najbežnejšie spôsoby zasahovania do hospodárskej súťaže na trhu sú známe ako monopoly, oligopoly a kartely.

V ideálnom scenári je trh voľný, neregulovaný a bez zásahov štátu. Vzniká tak čistá konkurencia na trhu. Prakticky povedané, spotrebitelia kupujú to, čo chcú, za najlepšiu možnú cenu. Predražovanie produktov a služieb nefunguje a predajcovia tak nemajú zisk, ak využívajú ostatné. Na druhej strane sa trhy môžu dostať pod kontrolu, či už formou štátnej regulácie, alebo silnými hráčmi na trhu. Výsledkom je kontrola cien a ziskov.

V tejto kapitole sa pozrieme na tri najpoužívanejšie spôsoby kontroly trhu, jeho nerovnováhu a využitie monopolných, oligopolných a kartelových praktík a príkladov.

Monopol, oligopol a kartel – aký je rozdiel a prečo na tom záleží?

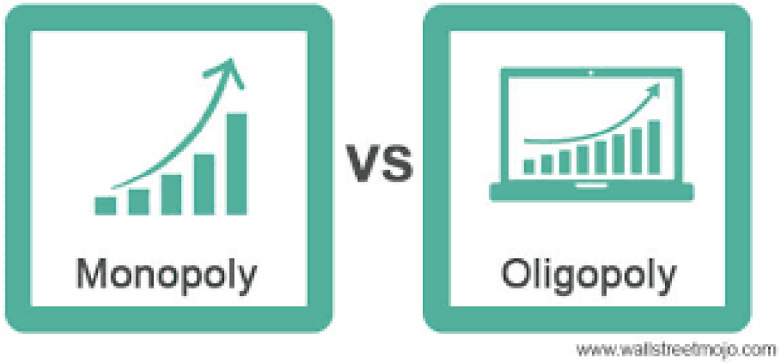

Monopol a oligopol sa týkajú hospodárskej súťaže na trhu, konkrétne jej nerovnováhy. **Monopol** ako taký označuje spoločnosť, ktorá vyrába tovar bez konkurencie.

Naopak, oligopol označuje väčší počet spoločností, ktoré vyrábajú podobný alebo mierne odlišný tovar.

V oboch prípadoch však existujú prekážky, ktoré bránia iným spoločnostiam vstúpiť do konkurenčného prostredia. Monopol existuje v oblastiach, kde je jedna spoločnosť jedinou alebo dominantnou silou pri predaji produktu alebo služby v konkrétnom odvetví. To dáva spoločnosti dostatok sily, aby udržala konkurentov mimo trhu.

V **oligopole** dominuje na trhu skupina dvoch alebo viacerých spoločností. Žiadna jednotlivá spoločnosť však nemôže zabrániť iným, aby mali významný vplyv na toto odvetvie a každá môže predávať produkty, ktoré sa mierne líšia.

Dôležitá je geografická veľkosť trhu, ktorá určuje, či ide o monopol alebo oligopol. V tomto prípade môže byť spoločnosť monopolná v jednom regióne, ale pôsobí na oligopolnom trhu vo väčšej geografickej oblasti.

Existuje 7 typov monopolov:

- Jednoduchý monopol - jednoduchá monopolná firma stanovuje jednotnú cenu za svoje produkty všetkým kupujúcim. Funguje na jedinom trhu s jednotnou cenou. Príkladom sú železničné služby.
- Diskriminačný monopol – cena sa stáva špeciálnou silou, ktorú má monopol a jej cieľom je maximalizácia zisku. Tento druh monopolu diskriminuje svojich kupujúcich na rôznych trhoch rôznymi cenami.
- Čistý monopol - čisté monopoly nemajú ani vzdialenú konkurenciu v poskytovaní služieb či predaja konkrétneho produktu. Preto je sila sústredená okolo čistého monopolu obrovská. Možno hovoriť o nespravodlivosti ale kupujúci sa budú musieť držať tejto ceny. Napríklad farmaceutická spoločnosť, ktorá ponúka jedinečný špecifický druh lieku, ktorý neposkytuje žiadna iná spoločnosť.

- Nedokonalý monopol - jediná firma, ktorá vyrába komoditu, ktorá nemá žiadnu podobnú náhradu. Stupeň monopolnej moci je ale menší ako v prípade dokonalého monopolu alebo čistého monopolu.
- Prirodzený monopol – tento typ monopolu vzniká v dôsledku prirodzených príčin. To znamená, že vyrába jedinečný tovar. Prirodzený monopol ponúka odvetviu špeciálnu výhodu výroby produktu pri nižších nákladoch. Napríklad prirodzený monopol na výrobu niklu má Kanada má prirodzený monopol na výrobu niklu.
- Právny monopol – právnym monopol sa stáva spoločnosť, ktorá ktokoľvek získa monopolnú moc na základe zákonných ustanovení v krajine. Zákonným ustanovením v tomto smere sú patenty, ochranné známky či autorské práva. Tie chránia produkty pred neoprávneným použitím treťou stranou. Zákon zakazuje potenciálnym konkurentom napodobňovať formu a dizajn produktov registrovaných pod danými obchodnými značkami alebo ochrannými známkami.
- Priemyselné monopoly alebo verejné monopoly - vznikajú v dôsledku rôznych vládnych opatrení. Vlády môžu znárodniť niektoré priemyselné odvetvia vo verejnom sektore vo všeobecnom záujme národa. Napríklad v roku 1956 v Indii bol znárodnený sektor výroby zbraní a munície a spadal pod výhradný monopol ústrednej vlády.

Vedeli ste, že... slovo monopol je odvodené z gréckych slov, ktoré znamenajú „jeden predajca“?

Vedeli ste, že...monopoly sú v Spojených štátoch zakázané už od 19. storočia?

Kartel je často spájaný s monopolmi. Kartel je dohoda medzi rôznymi organizáciami, spoločnosťami či dokonca štátmi, ktorá účelovo eliminuje konkurenčný priestor. Medzi členmi daného kartelu vzniká akýsi boj, ktorého cieľom je maximalizovať svoj zisk. De facto bráni rozvoju konkurenčného prostredia. Z tohto dôvodu je v mnohých krajinách zakázaný.

Kartelové dohody však nájdeme aj v oligopolných oblastiach. V tejto súvislosti hovoríme o zmluvnom alebo kolúznom oligopole. Táto situácia nastáva vtedy, keď si viacero spoločností alebo firiem uvedomí, že predávajú rovnaké produkty alebo ponúkajú podobné služby. Zatiaľ čo zistia, že ich ceny sú približne na rovnakej úrovni. Uvedomia si, že by to mohlo viesť k cenovej vojne a definitívne by to oslabilo ich firmy či zisky. Preto si uvedomia, že najvhodnejším spôsobom je spojiť sa a uzavrieť tajnú dohodu o stanovení cien produktov či služieb. Dokonca si stanovia trhový podiel a potom sa správajú ako monopoly. Ani jeden nepríde o zisk.

V niektorých európskych krajinách (Nemecko, Francúzsko alebo Taliansko) je existencia a uznávanie kartelov legálne. V Japonsku sú dokonca povinné. Naopak, Spojené kráľovstvo zakazuje kartely, hoci určité formy dohôd medzi spoločnosťami existujú a sú povolené.

Kartely sa môžu dohodnúť na nasledujúcom:

- Úprava ceny – kartely stanovujú minimálnu cenovú stratégiu, kde členovia nemôžu predávať produkty alebo služby pod stanovenú minimálnu cenu. Zároveň ich však možno kedykoľvek požiadať, aby jednotne zvýšili ceny.
- Trhový podiel – členovia kartelu si môžu rozdeliť zákazníkov a dokonca aj regióny a zabezpečiť tak rovnomerný tok príjmov. Členovia kartelu však môžu byť obmedzení aj v ponuke produktov v závislosti od regiónu alebo zákazníkov, ktorým slúžia.

- Dodacie podmienky - členovia kartelu vytvárajú formálne dodacie podmienky. Týmito podmienkami môže byť režim, dodacia lehota, ale aj fakturácia a platby úrokov.
- Produkcia a výroba - v rámci dohôd môžu kartely zvýšiť súlad s úrovňou výroby a tým si vynútiť vyššie cenové trendy ponúkaných tovarov alebo služieb. Kartelové dohody môžu od členov vyžadovať, aby zachovali úroveň produkcie, čím si vynútia vyššie cenové trendy pre tovary alebo služby. Stalo sa tak napríklad na Slovensku, keď sa v roku 2004 dokázala jedna z najväčších kartelových dohôd, ktorá obmedzovala hospodársku súťaž. Bola to dohoda medzi stavebnými firmami.

Ako ovplyvňujú každodenný život?

Monopol
Monopolná spoločnosť ovláda trh, pretože existuje len jeden predajca. Má teda moc ovplyvňovať trhové ceny a rozhodnutia. Spotrebiteľ má obmedzený výber a preto si musí vyberať z toho, čo daná firma dodáva. Monopol využíva všetku svoju silu a spotrebiteľ si musí vybrať daný produkt, ktorý ponúka, ak ho chce. Keďže nemá konkurenciu, vytvára si vlastné ceny.

To znamená, že určuje cenu, za ktorú sa ich produkt predáva a tieto ceny môže kedykoľvek zmeniť. Laicky povedané, ste povinní kúpiť si jeho produkt aj za vyššiu cenu. Monopoly môžu existovať vtedy, keď prinášajú prospech spotrebiteľovi a spotrebiteľ je na ňom závislý. V niektorých prípadoch môžu vlády zasiahnuť a vytvoriť monopol na poskytovanie špecifických služieb, ako sú železnice, verejná doprava alebo poštové služby. Napríklad poštová služba Spojených štátov amerických má monopol na prvotriednu poštu a reklamnú poštu spolu s monopolným prístupom k poštovým schránkam.

Oligopol
Ceny za takýchto trhových podmienok sú mierne v dôsledku prítomnosti konkurencie. Keď jedna spoločnosť stanoví cenu, ostatné budú reagovať tak, aby zostali konkurencieschopné. Ak napríklad jedna spoločnosť zníži ceny, ostatní hráči zvyčajne nasledujú takýto trend.

Ceny sú zvyčajne vyššie v oligopole, ako by boli v dokonalej konkurencii. Keďže v tomto odvetví neexistuje dominantná sila, spoločnosti môžu byť v pokušení uzatvárať dohody, a nie súťažiť, čo bráni neetablovaným hráčom vstúpiť na trh. Vďaka tejto spolupráci fungujú ako jedna firma.

Na voľnom trhu je určovanie cien – dokonca aj bez súdneho zásahu – neudržateľné. Ak jedna spoločnosť podhodnotí svoju konkurenciu, ostatné sú nútené ju rýchlo nasledovať. Spoločnosti, ktoré znížia ceny natoľko, že nie sú ziskové, nie sú schopné zostať v biznise dlho. Z tohto dôvodu majú členovia oligopolov tendenciu konkurovať skôr imidžu a kvalite ako cenou.

Vedeli ste... Oligopoly môžu v Spojených štátoch pôsobiť bez obmedzení, pokiaľ neporušujú protimonopolné zákony. Bez konkurencie môžu firmy fixovať svoje ceny a tým vytvárať v podniku nedostatok produktov. Preto sú v USA a mnohých ďalších štátoch zavedené protimonopolné zákony.

Kartel

Kartely poškodzujú spotrebiteľov, teda aj bežných občanov. Ich existencia vedie k vyšším cenám a zároveň je obmedzená ponuka produktov či služieb. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) identifikuje a stíha kartely, ak existujú dôkazy o určovaní cien, obmedzení produkcie, rozdeľovaní trhu, manipulácii s ponukami alebo tajných ponukách.

Sila kartelu často závisí od vedenia krajiny, v ktorej pôsobí. Zatiaľ čo členovia kartelu profitujú z dohody, hospodárska súťaž a spotrebiteľ trpia. Kartely ovplyvňujú aj ekonomickú efektivitu danej krajiny. Treba však poznamenať, že úspech kartelu výrazne závisí od jeho schopnosti zvýšiť ceny nad konkurenčnú úroveň a zároveň znížiť výrobu. Spotrebitelia sa môžu rozhodnúť zaplatiť viac, ako je trhová cena, alebo sa vzdať produktu alebo služby. Keď kartel chráni svojich členov pred úplným vystavením konkurenčným trhovým silám, znižuje na nich tlak, aby kontrolovali náklady alebo inovovali. To nepriaznivo ovplyvňuje efektívnosť v trhovom hospodárstve

Opatrenia Európskej únie na ochranu hospodárskej súťaže na trhu

Európska únia má výlučnú rozhodovaciu právomoc v oblasti stanovenia pravidiel hospodárskej súťaže potrebných pre fungovanie vnútorného trhu, ako aj v oblasti spoločnej obchodnej politiky. V oblasti vnútorného trhu však EÚ vykonáva spoločnú kompetenciu s členskými štátmi.

Európska komisia pri plnení svojich úloh v oblasti vnútorného trhu sleduje vývoj podmienok hospodárskej súťaže v Únii tak, aby zvyšovala konkurencieschopnosť. To znamená, že sa prijímajú rozhodnutia, ktoré nepoškodzujú členské štáty ani jednotlivé podnikateľské subjekty.

Európska únia zavádza niekoľko opatrení na boj proti porušovaniu protimonopolných opatrení. Táto oblasť spadá pod oblasť hospodárskej súťaže. Oblasť hospodárskej súťaže je jednou zo zásadných, pretože Európska únia sa začala formovať postupným vytváraním hospodárskej spolupráce, resp. vnútorného trhu. Z tohto dôvodu bolo potrebné vyriešiť otázku prístupu jednotlivých spoločností v členských štátoch na spoločný európsky trh.

Lisabonská zmluva stanovuje, že ani monopoly členských štátov nesmú diskriminovať iné subjekty. Zameriava sa aj na zneužívanie akéhokoľvek dominantného postavenia na vnútornom trhu jedným alebo viacerými podnikateľmi. Zdôvodňuje sa to najmä možnosťou negatívneho vplyvu na obchod medzi jednotlivými členskými štátmi.

V oblasti hospodárskej súťaže existuje neskutočné množstvo opatrení.

Hovorí vám niečo pojem antitrust, antimonopolné správanie alebo antimonopolná kontrola? Všetky spomenuté pojmy sa vzťahujú na protisúťažné správanie. Ako už bolo spomenuté vyššie, EÚ proti takémuto správaniu bojuje. Zakazuje protimonopolné konanie, ktoré možno vidieť v dvoch formách, a to:

- dohody a obchodné praktiky, ktoré obmedzujú hospodársku súťaž
-zneužívanie dominantného postavenia.

Ak si myslíte, že to, čo je napísané vyššie, je príliš technické a dobre tomu nerozumiete, tak čítajte ďalej... pokúsime sa vám to vysvetliť jednoduchšie.

EÚ zakazuje akékoľvek dohody medzi dvoma alebo viacerými spoločnosťami, ktoré chcú obmedziť hospodársku súťaž. Môže ísť o obmedzenie ceny alebo výroby, ale môžu sa dohodnúť aj s výrobcom či distribútorom. Môžu tak ovplyvniť nielen kvalitu produktu či služby, ale aj prístup iných firiem na trh. Ak vám to niečo pripomína, máte pravdu.

V tomto prípade hovoríme o karteloch a kartelových dohodách. Akékoľvek zneužívanie dominantného postavenia jednotlivých spoločností je podľa zmluvného práva EÚ zakázané. Dominantné postavenie znamená, že daná spoločnosť má významný podiel na trhu. Firma sa môže dohodnúť, že chce dosahovať stále väčšie zisky a tým neúmerne znižuje cenu svojho produktu alebo služby a tým bráni prístupu iných firiem na trh. Ak si totiž môžem daný produkt kúpiť lacnejšie, nebudem hľadať ten istý produkt za inú a vyššiu cenu. Tým však diskriminujem ostatné firmy, ktoré sa o miesto na trhu ani nezačnú uchádzať.

Európska komisia môže za takéto konanie udeliť jednotlivým spoločnostiam pokuty. Aj od roku 2004 majú národné orgány na ochranu hospodárskej súťaže rovnaké postavenie. Môžu nájsť takéto antitrustové pravidlá EÚ, a teda majú právo uplatňovať antitrustové pravidlá. Orgány na ochranu hospodárskej súťaže sú vytvorené v rámci jednotlivých členských krajín EÚ.

V roku 2014 Európska komisia začala konanie vo forme vyšetrovania online hotelových rezervácií v troch členských štátoch EÚ. Konkrétne išlo o hotely vo Švédsku, Francúzsku a Taliansku. Poznáte a využívate službu Booking.com? Teda práve túto službu využívali hotely v daných krajinách a EK dospela k názoru, že práve cez ne môžu porušovať protimonopolné pravidlá EÚ. Z ustanovení o parite v zmluve vyplýva, že Booking.com je povinný poskytovať ceny izieb, ktoré sú minimálne také výhodné ako ceny, ktoré ponúka v porovnaní s inými online alebo offline kanálmi. Francúzske, švédske a talianske orgány pre hospodársku súťaž uviedli, že tieto ustanovenia sú v rozpore s ich vnútroštátnymi pravidlami hospodárskej súťaže. Obavy smerovali k obmedzeniu konkurencie medzi Booking.com a inými online cestovnými kanceláriami.

V roku 2015 Európska komisia obvinila litovské železnice z hrubého porušenia antimonopolnej politiky a nekalej súťaže. Išlo o problém odstránenia železničnej trate, ktorá predtým spájala Litvu a Lotyšsko. Krajina tak prišla o dôležité vlakové spojenie, ktoré zákazníci využívali na prepravu tovaru. Zároveň však znemožnili cestujúcim využívať túto linku. Z tohto dôvodu prebehli protimonopolné konania a zneužili svoje dominantné postavenie na trhu.

V roku 2016 udelila Európska komisia pokutu rakúskej odpadovej spoločnosti ARA (Altstoff Recycling Austria), pretože v rokoch 2008 až 2012 zablokovala prístup konkurenčných spoločností na trh odpadového hospodárstva. Európska komisia charakterizovala jej kroky ako porušenie protimonopolných pravidiel EÚ. Pokuta, ktorá im bola udelená, bola vo výške 6 miliónov eur. ARA neskôr priznala svoju chybu, keď si uvedomila porušenie Zmluvy o fungovaní EÚ, ktorá zakazuje zneužívanie dominantného postavenia na trhu.

Spojenie s praktickými problémami

Ako nás v reálnom živote ovplyvňuje existencia monopolov, oligopolov či kartelov?

Z praktického hľadiska **MONOPOLY:**

Predstavte si, že ste dobrý v IT technológiách. Vo svojej izbe vytvoríte úplne novú technológiu, ktorú doteraz nikto nevyvinul. Áno, môžete byť moderný Steve Jobs. Zistíte, že vaša technológia môže ľudstvu nesmierne pomôcť a vy ste jediný, kto môže túto technológiu ľudstvu poskytnúť. Vytvoríte spoločnosť a začnete spoločnosti poskytovať produkt, technológiu alebo službu. Áno, pochopil si to správne. V tejto chvíli ste vlastníkom monopolnej spoločnosti. Pre svoj produkt, technológiu alebo službu môžete nastaviť akúkoľvek cenu. Ak je po ňom vo firme dopyt, stanovíte cenu, ktorú uznáte za vhodnú.

Vedeli ste, že Google alebo Microsoft sú monopoly? Zamyslite sa, viete o inej spoločnosti, ktorá ponúka operačný systém ako Microsoft, hľadali ste niekedy informácie inde ako vo webovom prehliadači Google?

Google Microsoft

Príkladmi monopolov v USA sú napríklad Standard Oil Company Johna D. Rockefellera a American Tobacco Company. Vedeli ste, že U. S. Steel má monopol nielen v USA, ale aj v Európe? U. S. Steel Košice má na Slovensku monopol.

Tieto spoločnosti si od 19. storočia udržiavali monopol, to znamená, že mali dominantné postavenie pri určovaní cien ropy, ocele a tabaku.

U. S. Steel

Z praktického hľadiska **OLIGOPOLY**:

Pozeráte seriály a filmy v online streamovacích službách? Vaša odpoveď je určite áno, pretože sme v 21. storočí. Zamysleli ste sa však nad tým, či je Netflix monopol alebo oligopol? Správna odpoveď je oligopol. Pýtate sa prečo? Ponúkajú totiž jedinečné filmy a seriály, ktoré si inde nemôžete pozrieť. Odpoveď je, že HBO ponúka aj streamovacie služby. V odvetví nemajú monopol, aj keď vyrábajú vlastné filmy či seriály.

Amazon Prime Video (Prime video) však konkuruje Netflixu. Ide o americkú streamovaciu službu, ktorá ponúka aj pôvodné filmy či seriály z produkcie Amazon Studios. Zaujímavosťou však je, že Prime Video bolo spočiatku dostupné len v USA, Veľkej Británii, Japonsku, Nemecku a Rakúsku. V súčasnosti je dostupný na celom svete okrem pevninskej Číny, Kuby, Iránu, Severnej Kórey a Sýrie.

Ďalším poskytovateľom online seriálov a filmov je Hulu, ktorá je dcérskou spoločnosťou Disney Media and Entertainment Distribution. A sme späť v Disney+, čo je americká streamovacia služba. Produkuje nielen animované filmy, ale aj rôzne televízne seriály. Dokonca vytvorili značky ako Star Wars, Marvel, National geographic či Pixar. Služba bola pôvodne spustená v roku 2019 v USA a Kanade a z európskych krajín v Holandsku. Následne sa okamžite rozšíril do Austrálie, Portorika a na Nový Zéland. Od marca 2020 sa postupne rozšírila do európskych krajín a Latinskej Ameriky.

Predstavte si založenie spoločnosti s novým alebo inovatívnym produktom alebo službou. V tom momente máte monopol, ale len dovtedy, kým sa neobjavia konkurenti. Občas však nastane situácia, keď sú tieto vaše nové produkty alebo služby chránené zákonom. Ide napríklad o farmaceutické spoločnosti, plynárenský priemysel alebo energetické spoločnosti.

Ak chcete podnikať napríklad v oblasti médií, vaša firma sa stane oligopolom. Ponúkate služby, ktoré ponúkajú aj iné spoločnosti a nie ste jedinečný, ale dotvárate trh spolu s ďalšími mediálnymi oligopolnými spoločnosťami. Príkladom môže byť spoločnosť Disney Company, ktorá nie je jedinou spoločnosťou, ktorá vyrába animované filmy.

Vedeli ste, že aj v telekomunikačnom sektore existujú oligopoly?

Na telekomunikačnom trhu si môžete vybrať medzi viacerými operátormi. Napríklad na Slovensku si môžete vybrať medzi Orangeom, Telekomom alebo rôznymi inými. Nebolo to však vždy tak. Niekedy máte na výber len jednu spoločnosť.

Ďalšími oligopolmi sú napríklad Coca Cola, ktorá pri výrobe využíva unikátne zloženie, no nie je jedinou spoločnosťou na trhu, ktorá ponúka colné produkty spotrebiteľovi. Nechýba ani Pepsi-Cola a iné.

Z praktického hľadiska **KARTELY**:

Kartely môžu vznikať medzi stavebnými spoločnosťami, ropnými spoločnosťami, ale aj inými druhmi odvetví či obchodu. Spomenúť ale môžeme aj kartely, ktoré určujú ceny v odvetviach, ako sú letecké spoločnosti alebo telekomunikácie.

Pýtate sa, ako môžeme hovoriť o karteloch v leteckých spoločnostiach? Jednoducho. Letecké spoločnosti sa dohodnú na výške palivových príplatkov alebo bezpečnostných príplatkov. Kartelovú spoluprácu v minulosti uzavreli letecké spoločnosti ako Air France, Dutch KLM a Martinair, British Airways, Luxembourg Cargoluc, ázijská komerčná letecká spoločnosť Cathay Pacific Airways, Japan Airlines, Singapore Airlines, škandinávska letecká spoločnosť SAS, austrálsky národný prepravca Qanta a LAN Chile. Za túto spoluprácu im dokonca Európska komisia udelila pokutu. Niektoré spoločnosti dokonca EÚ doteraz žalujú a stále podávajú odvolania.

Kartelové dohody sa však objavujú aj medzi telekomunikačnými spoločnosťami. Napríklad španielska telekomunikačná spoločnosť Telefónica bola obvinená z kartelovej dohody spolu s portugalskou spoločnosťou Portugal Telecom. Tieto spoločnosti sa dohodli, že si nebudú navzájom konkurovať na trhu Iberského polostrova. To znamená, že sa dohodli, že nebudú navzájom zasahovať do trhov svojej domovskej krajiny. V podstate obmedzili hospodársku súťaž na voľnom trhu.

Možno sa pýtate, s čím sa slovo kartel najviac spája. Nie? Poznáte meno Pablo Escobar? Bol to on, kto viedol jeden z najznámejších kartelov v 80. rokoch. Tento kartel bol známy ako Medellínsky kartel a viedol ho Pablo až do svojej smrti v roku 1993. Drogový kartel sa zameriaval na obchod s kokaínom do USA a bol známy aj svojimi násilnými praktikami.

Drogové kartely sú v Južnej Amerike veľmi známe. Sú typickým príkladom kartelov ako takých. Sú to skupiny, ktoré si medzi sebou stanovujú pravidlá predaja tovaru, konkrétne drog, a zároveň si zvyknú určovať aj územia svojich prevádzok. Príkladom môže byť kartel Sinaloa, ktorý obchoduje s drogami, no je známy aj praním špinavých peňazí. Pôsobí nielen v Mexiku, Južnej Amerike, ale aj v Spojených štátoch amerických.

V Španielsku vznikol kartel medzi mliekarenskými spoločnosťami, keď si vymieňali informácie o nákupoch, cenách a prebytkoch mlieka. Preto sa navzájom koordinovali a obmedzovali farmárov, aby dostali vysoké ceny za mlieko. V Austrálii bol Qteq, ktorý pôsobil v rámci ropných a plynárenských spoločností.

V Európe funguje aj takzvaný „superkartel“, ktorý kontroluje približne jednu tretinu obchodu s kokaínom v Európe. EUROPOL vyšetroval aktivity tejto zločineckej siete, ktorá obchodovala s drogami a prala špinavé peniaze v niektorých európskych krajinách. Ide o Španielsko, Belgicko, Holandsko a Francúzsko. Obchod sa uskutočňoval medzi týmito krajinami a Spojenými arabskými emirátmi. Samotné Spojené arabské emiráty boli nápomocné v boji proti tomuto superkartelu. Takto bolo zaistených 30 ton drog.

V Európe pôsobí aj balkánsky kartel, ktorý cez súkromné lietadlá pašuje drogy z Južnej Ameriky do Európy. Chorvátska polícia začala tento kartel vyšetrovať v roku 2018 a spolupráca sa rozšírila aj o orgány z Českej republiky, Srbska, Slovinska, Francúzska, Belgicka, Talianska a dokonca aj o spoluprácu so Švajčiarskom. Spolupráca prebiehala aj s ázijským kontinentom, konkrétne s Hongkongom, Macaom a malajzijskou políciou. Z Južnej Ameriky to bol Uruguaj a Paraguaj. Touto problematikou sa zaoberali európske agentúry, konkrétne EUROPOL a FRONTEX. Boj proti tomuto kartelu prebiehal na rôznych kontinentoch, teda v Európe, Ázii a Južnej Amerike.

Kľúčové poznatky

★ Dokonalá konkurencia označuje trh, na ktorom žiadna spoločnosť ani spotrebiteľ nie je dostatočne veľký, aby sám ovplyvňoval trhovú cenu. Ak princípy dokonalej konkurencie fungujú na všetkých trhoch, potom trhy zabezpečia produkciu efektívneho súboru výstupov pomocou najefektívnejších techník a s použitím minimálnych vstupov.

★ Nedokonalý trh je každý ekonomický trh, ktorý nespĺňa prísne štandardy hypotetického dokonale – alebo čisto – konkurenčného trhu.

★ Pretože všetky reálne trhy existujú mimo spektra modelu dokonalej konkurencie, všetky reálne trhy možno klasifikovať ako nedokonalé.

★ Na nedokonalom trhu môžu jednotliví kupujúci a predávajúci ovplyvňovať ceny a výrobu, informácie o produktoch a cenách nie sú úplne zverejnené a vstup na trh a výstup z neho sú sťažené.

★ Monopol alebo úplný monopol nastane, keď jeden výrobca ovláda celý trh. Určuje podmienky, za ktorých produkt ponúka – predovšetkým cenu a množstvo.

★ Z rozhodnutia štátu môže vzniknúť monopol. V niektorých krajinách je to napríklad pošta.

★ Existujú špecifické monopoly, ktoré vznikajú na základe patentov. Príkladom môže byť softvér nadnárodnej spoločnosti Microsoft, na ktorý je Office softvér naviazaný.

★ Existencia monopolov nás ovplyvňuje v našom každodennom živote, aj keď to možno priamo nevnímame.

Kľúčové poznatky

★ Oligopol je typ nedokonalej konkurencie, v ktorej určitému odvetviu dominuje malý počet veľkých firiem. Každá firma je taká veľká, že môže do určitej miery kontrolovať a ovplyvňovať ceny. Produkty sa nemusia rozlišovať. Charakteristickým znakom oligopolu je, že rozhodujúcu časť produkcie dodáva na trh niekoľko spoločností.

★ Oligopoly sú rôzne spôsoby, ktorými môže malá skupina spoločností, ktoré kontrolujú cenu a produkciu, pôsobiť na konkrétnom trhu.

★ Kartel nastáva, keď sa výrobcovia konkrétnych trhov dohodnú na stanovení cien a úrovní produkcie celého trhu.

★ Dohody ich stanovujú tak, že všetci členovia paktu majú výhody, ale na úkor spotrebiteľa.

★ Najjasnejším príkladom kartelu je OPEC (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu), ktorú tvorí štrnásť najväčších producentov ropy na svete.

★ Myšlienkou zníženia ponuky je udržať cenu vyššiu, ako by bola v konkurenčnej situácii.

★ Kartely patria medzi najzávažnejšie porušenia pravidiel hospodárskej súťaže, z ktorých majú prospech iba ich účastníci.

Ďalšie materiály & čítanie

- Moazed, A.- Nicholas I. Johnson, 2016. Modern Monopolies: What It Takes to Dominate the 21st Century Economy. St. Martin´s Press. ISBN 978-12-5009-1895.
- Harvard Business Review, 2020. Monopolies and Tech Giants. Harvard Business Review Press, 2020. ISBN 978-16-33-6-9902-1.
- Malewska, A. 2021. Failed Attempt to Break Up the Oligopoly in Sovereign Credit Rating Market after Financial Crises. In Contemporary Economics,2021. vol. 15, no. 2, pp. 153.
- Hall, M. 2021. Monopoly vs. Oligopoly: What's the Difference? In Investopedia.com. https://www.investopedia.com/ask/answers/121514/what-are-major-differences-between-monopoly-and-oligopoly.asp
- Cartels.In studysmarter.co.uk. https://www.studysmarter.co.uk/explanations/microeconomics/imperfect-competition/cartels/
- Monopoly and Cartel, 2023. In kids.britannica.com. https://kids.britannica.com/students/article/monopoly-and-cartel/275905
- Cartel vs. Oligopoly. In diffen.com. https://www.diffen.com/difference/Cartel_vs_Oligopoly
- Wallstreetmojo Team, 2023.Imperfect Competition. In wallstreetmojo.com. https://www.wallstreetmojo.com/imperfect-competition/
- Understanding Imperfect Competition. https://www.youtube.com/watch?v=EpX-AH_vokE
- Surbhi, S., 2018. Difference Between Monopoly and Oligopoly. In keydifferences.com. https://keydifferences.com/difference-between-monopoly-and-oligopoly.html

Navrhované aktivity

1. **Teraz si môžete na svojom mobilnom telefóne zahrať klasickú hru Monopoly známu po celé generácie**:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.marmalade.monopoly&hl=sk&gl=US
https://apps.apple.com/us/app/monopoly-classic-board-game/id1477966166

2. **Ak radšej hráte s rodinou alebo priateľmi, opýtajte sa ich, či majú tradičnú stolovú hru:**

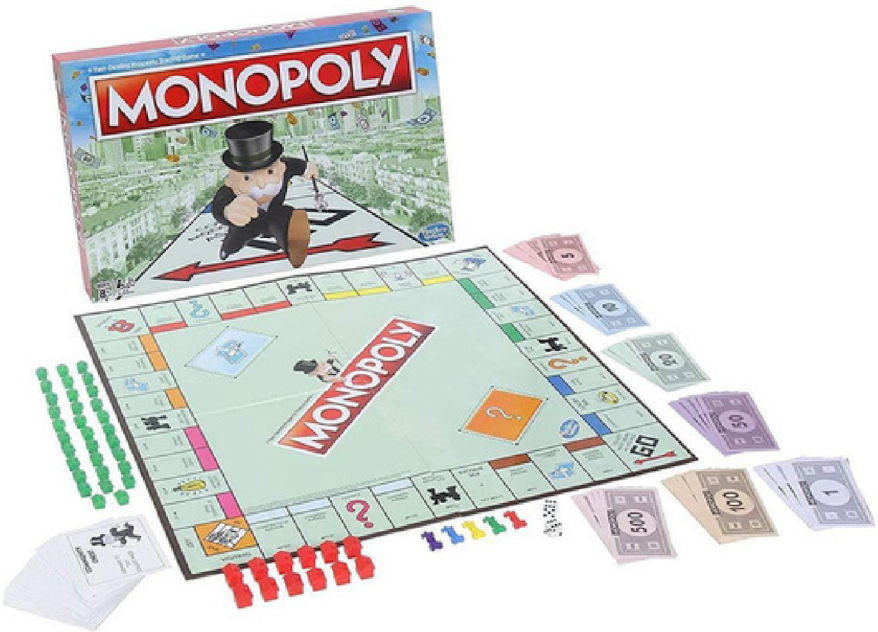

Navrhované aktivity

3. Chcete hrať zadarmo? Vytvorte si vlastnú hru Monopoly: Vytvorte monopolnú stolovú hru (na akúkoľvek tému, ktorú ste sa naučili počas školského roka) individuálne, s partnermi, ako malá skupina alebo celá skupina. Poskytnuté šablóny pre herný plán, karty, peniaze a figúrky.

https://www.teacherspayteachers.com/Product/Monopoly-Game-Day-February-6th-Center-Idea-1076754?st=cd800d38b23dd8390ac1c174275b129f

4. Vyskúšajte hru o karteloch. Spoločnosť STEAM vytvorila hru, kde si môžete vyskúšať, ako vzniká kartel. Tento simulátor je inšpirovaný obchodovaním s drogami. Hra vám ponúka možnosti rozšírenia a pod inými kartelmi. Simulačná hra je však spoplatnená. Plusom však je, že je dostupný vo viacerých jazykoch. Nájdete ho na tomto odkaze:

<https://store.steampowered.com/app/1220140/Cartel_Tycoon/>

5. Keďže celá táto kapitola je o monopoloch, oligopoloch a karteloch, skúsme si urobiť jedno cvičenie. Každý z nás pochádza z krajiny, ktorá je zároveň členským štátom EÚ. Skúste napísať, ktoré monopoly, oligopoly alebo kartely poznáte. Samozrejme okrem tých, o ktorých ste čítali vyššie. Jednotlivé príklady zapíšte do nasledujúcej tabuľky a zaraďte ich do jednotlivých kategórií.

Krajina: .....

Monopoly	Oligopoly	Kartely

Ak ste pre každú kategóriu napísali aspoň jeden príklad, teraz si ho pozrite znova. Zamyslite sa nad tým, či ste ich zaradili správne. Ak si to myslíte, pokračujte v práci. V nasledujúcej tabuľke vyplníte ďalšie polia, aby ste sa uistili, že ide naozaj o správnu kategóriu. Musíte vyplniť jednotlivé políčka a nakoniec zistíte, či je daná spoločnosť vo vašej krajine skutočne monopolom.

Navrhované aktivity

MONOPOLY	1.	2.	3.
TYP TOVARU/SLUŽBY			
SEKTOR/ODVETVIE			
SÚŤAŽ NA TRHU			
TYP MONOPOLU			
CHARAKTERISTIKA			

Urobte to isté pre oligopoly a kartely.

OLIGOPOL	1.	2.	3.
TYP TOVARU/ SLUŽBY			
SEKTOR/ODVETVIE			
SÚŤAŽ NA TRHU			
TYP OLIGOPOLU			
CHARAKTERISTIKA			

KARTEL	1.	2.	3.
TYP TOVARU/ SLUŽBY			
SEKTOR/ODVETVIE			
SÚŤAŽ NA TRHU			
TYP KARTELU			
CHARAKTERISTIKA			

VÝSLEDOK:
Monopoly v mojej krajine sú .....
.....
Oligopoly v mojej krajine sú .....
.....
Kartely v mojej krajine sú .....

Tak ako sa vám darilo? Podarilo sa vám zistiť, či ste si správne mysleli, že firmy, ktoré ste napísali na začiatku, sa dajú zaradiť do jednotlivých kategórií?

Kapitola 7: Podnikanie, neziskové organizácie a verejná ekonomika

Úvod
Podnik je organizácia zaoberajúca sa obchodnou, priemyselnou alebo odbornou činnosťou za účelom vytvárania zisku alebo príjmu. Podnikanie môže mať mnoho rôznych foriem, vrátane výhradného vlastníctva, partnerstiev, spoločností s ručením obmedzeným (s.r.o.) a korporácií. Nezisková organizácia je typ organizácie, ktorá sa venuje konkrétnej sociálnej príčine alebo účelu, namiesto toho, aby sa snažila vytvárať zisk. Neziskové organizácie môžu mať mnoho rôznych foriem, vrátane charitatívnych organizácií, advokačných skupín, náboženských organizácií a vzdelávacích inštitúcií. Verejné politiky sú dôležité pre ziskové aj neziskové organizácie, pretože vytvárajú rámec nariadení, zákonov a smerníc, ktoré ovplyvňujú fungovanie podnikov a interakciu s verejnosťou. Verejné hospodárske politiky sú najmä vládne zásahy alebo akcie zamerané na ovplyvňovanie celkového fungovania a výsledkov ekonomiky. Tieto politiky sú navrhnuté tak, aby riešili problémy súvisiace s hospodárskym rastom, stabilitou, efektívnosťou a spravodlivosťou. Firmy a neziskové organizácie zohrávajú v modernej spoločnosti kľúčovú úlohu a výrazne ovplyvňujú životy mnohých ľudí. Na povrchu sú to veľmi odlišné organizácie. Pokiaľ ide o účel, financovanie, daňový stav a zodpovednosť, zdá sa, že patria do rôznych svetov. Zdieľajú však aj mnohé vlastnosti: vyžadujú efektívne vedenie a kvalifikovaných zamestnancov a potrebujú vytvárať príjmy a efektívne riadiť zdroje.

Základné argumenty tejto kapitoly sú:
(1) verejné hospodárske politiky sú dôležité pre podniky aj neziskové organizácie
(2) ziskové podniky i neziskové organizácie sa môžu navzájom veľa naučiť vďaka užšej a hlbšej interakcii podporovanej verejnou hospodárskou politikou.

Mladí podnikatelia, mladí aktivisti občianskej spoločnosti a tvorcovia verejnej politiky budú mať veľký úžitok, ak budú častejšie komunikovať, vymieňať si názory a postupy systematickejším spôsobom, spolupracovať, rozvíjať synergie a siete a učiť sa jeden od druhého.

Podniky a neziskové organizácie: podobnosti a rozdiely

Obchodné organizácie a neziskové organizácie sa môžu na prvý pohľad zdať odlišné, no majú niekoľko podobností.

1 .Oba typy organizácií vyžadujú efektívne vedenie: Efektívne vedenie je nevyhnutné pre obchodné aj neziskové organizácie k tomu, aby dosiahli svoje ciele. Lídri oboch typov organizácií musia robiť strategické rozhodnutia, riadiť zdroje a motivovať svoj tím, aby pracoval na spoločnom cieli.

2. Oba typy organizácií potrebujú generovať príjmy: Aj keď sa neziskové organizácie nemusia zameriavať na vytváranie ziskov, stále potrebujú generovať príjmy na podporu svojho poslania. Podobne aj podniky potrebujú generovať príjmy, aby udržali svoju činnosť a dosahovali zisk.

3. Oba typy organizácií vyžadujú kvalifikovaných zamestnancov: Obchodné aj neziskové organizácie vyžadujú kvalifikovaných zamestnancov, ktorí môžu prispieť k ich úspechu. Tieto organizácie potrebujú zamestnancov s rôznymi zručnosťami vrátane manažmentu, marketingu, financií a prevádzky.

4. Oba typy organizácií potrebujú efektívne riadiť svoje zdroje: Efektívne riadenie zdrojov je nevyhnutné pre obchodné aj neziskové organizácie. Oba typy organizácií potrebujú spravovať svoje financie, personál a vybavenie, aby maximalizovali svoju efektivitu a dosiahli svoje ciele.

Majú však dôležité rozdiely:

1. **Účel**: Hlavným rozdielom medzi podnikateľskými a neziskovými organizáciami je ich účel. Obchodné organizácie sa zvyčajne zameriavajú na vytváranie zisku, zatiaľ čo neziskové organizácie sa zameriavajú na to, aby slúžili konkrétnemu sociálnemu alebo charitatívnemu účelu.

2. **Financovanie**: Obchodné organizácie sú financované investormi, akcionármi a zákazníkmi, ktorí nakupujú ich produkty alebo služby. Neziskové organizácie sa na druhej strane spoliehajú na dary, granty a finančné zbierky na podporu svojej činnosti.

3. **Právna štruktúra**: Obchodné organizácie sú zvyčajne štruktúrované ako korporácie, spoločnosti s ručením obmedzeným (s.r.o.) alebo partnerstvá. Neziskové organizácie sú zvyčajne štruktúrované ako charita alebo nezisková spoločnosť.

4. **Daňový status**: Podnikateľské organizácie podliehajú dani z príjmov právnických osôb zo svojich ziskov, zatiaľ čo neziskové organizácie sú úplne alebo čiastočne oslobodené od platenia daní zo svojich príjmov, ak spĺňajú určité kritériá.

5. **Zodpovednosť**: Obchodné organizácie sa zodpovedajú svojim akcionárom alebo investorom, zatiaľ čo neziskové organizácie sa zodpovedajú svojim darcom, príjemcom a širšej verejnosti.

Hoci teda existuje niekoľko podobností medzi podnikateľskými a neziskovými organizáciami, výrazne sa líšia vo svojom účele, financovaní, právnej štruktúre, daňovom statuse a zodpovednosti. Pochopenie týchto podobností a rozdielov môže organizáciám pomôcť prijímať strategické rozhodnutia a efektívne pôsobiť vo svojich príslušných oblastiach.

Ekonomický vplyv

Podniky a neziskové organizácie môžu ovplyvňovať ekonomický život svojich odvetví rôznymi spôsobmi:

1.**Poskytovanie tovarov a služieb**: Firmy a neziskové organizácie poskytujú tovary a služby, ktoré spĺňajú potreby zákazníkov a klientov, vytvárajú pracovné miesta a generujú príjmy v celom tomto procese. Ich produkty a služby pomáhajú uspokojovať dopyt v ekonomike, čím prispievajú k celkovému hospodárskemu rastu.

2.**Vytváranie pracovných miest**: Firmy a neziskové organizácie poskytujú pracovné príležitosti, ktoré prispievajú k znižovaniu miery nezamestnanosti a zlepšovaniu životnej úrovne v ekonomike. Pracovné miesta, ktoré vytvárajú, môžu tiež pomôcť znížiť chudobu a nerovnosť poskytovaním stabilných zdrojov príjmu.

3.**Inovácie a výskum**: Mnoho firiem a neziskových organizácií investuje do výskumu a vývoja s cieľom zlepšiť svoje produkty a služby. Tieto investície môžu viesť k vytvoreniu nových technológií, produktov a služieb, ktoré môžu prispieť k ekonomickému rastu a rozvoju v ich sektoroch.

4.**Filantropia a spoločenská zodpovednosť**: Neziskové organizácie sa často zapájajú do filantropických aktivít, ako je darovanie peňazí alebo zdrojov na charitatívne účely alebo zapájanie sa do projektov komunitného rozvoja. Mnohé podniky sa tiež zapájajú do iniciatív sociálnej zodpovednosti podnikov, ktorých cieľom je podpora sociálneho a environmentálneho blahobytu ich komunít. Tieto činnosti môžu mať pozitívny vplyv na hospodársky život daných sektorov tým, že vytvárajú pozitívne sociálne a environmentálne výsledky.

5.**Advokácia a lobing**: Firmy aj neziskové organizácie sa môžu zapojiť do presadzovania a lobovania s cieľom ovplyvniť vládne politiky, ktoré ovplyvňujú ich sektory. Môže to zahŕňať obhajovanie nariadení alebo lobovanie za daňové stimuly alebo iné politiky, ktoré sú prospešné pre ich organizácie a spoločnosť vo všeobecnosti. Tieto snahy môžu mať významný vplyv na ekonomický život ich sektorov tým, že ovplyvnia regulačné prostredie, v ktorom pôsobia.

Vo všeobecnosti zohrávajú podniky a neziskové organizácie rozhodujúcu úlohu pri formovaní ekonomického života svojich sektorov poskytovaním tovarov a služieb, vytváraním pracovných miest, investíciami do výskumu a vývoja, zapájaním sa do filantropie a sociálnej zodpovednosti a presadzovaním politík, ktoré sú prospešné pre spoločnosť.

Odhaduje sa, že v Spojených štátoch je viac ako 1,5 milióna neziskových organizácií, ktoré však predstavujú iba 5,7 % americkej ekonomiky. Sú dôležitejšie pre zamestnanosť. Neziskové organizácie zamestnávajú v USA 12,3 milióna ľudí – približne 10,2 % zamestnanosti v súkromnom sektore. Okrem toho sa približne 63 miliónov Američanov dobrovoľne prihlásilo do neziskových organizácií. Treba však zdôrazniť, že neziskový sektor v Spojených štátoch je oveľa dôležitejší ako vo väčšine iných krajín. Európsky tretí sektor zamestnáva odhadom 28,3 milióna platených a dobrovoľných pracovníkov v 28 krajinách EÚ a Nórsku (Enjolras 2018).

Prečo sú verejné hospodárske politiky dôležité pre podniky aj neziskové organizácie

Verejné politiky sú dôležité pre ziskové aj neziskové organizácie. Vytvárajú rovnaké podmienky pre všetky organizácie stanovením noriem a pravidiel, ktoré platia pre všetkých. Poskytujú jasnosť a istotu o pravidlách a nariadeniach, ktoré musia organizácie dodržiavať. Verejné politiky tiež chránia verejný záujem stanovením noriem pre bezpečnosť, ochranu životného prostredia a ochranu spotrebiteľa.

Podpora inovácií: Okrem toho môžu verejné politiky podporovať inovácie poskytovaním stimulov pre výskum a vývoj, ako aj podporou prijímania nových technológií a postupov. Napokon, verejné politiky podporujú sociálnu zodpovednosť tým, že povzbudzujú organizácie, aby konali spôsobmi, ktoré sú prospešné pre spoločnosť ako celok. To môže zahŕňať podporu udržateľných obchodných praktík, podporu miestnych komunít a prispievanie k sociálnym príčinám.

Štáty dotujú ziskové aj neziskové organizácie z rôznych dôvodov. Po prvé, s cieľom podporiť ekonomický rast. To môže zahŕňať dotácie na výskum a vývoj, daňové stimuly pre nové investície a iné formy finančnej pomoci, ktoré podnecujú podniky a neziskové organizácie k expanzii a tvorbe pracovných miest. Po druhé, na zníženie nerovnosti. Štáty využívajú dotácie na zníženie nerovnosti poskytovaním finančnej podpory organizáciám, ktoré slúžia marginalizovaným alebo znevýhodneným komunitám. Môže ísť o dotácie pre neziskové organizácie, ktoré poskytujú sociálne služby, ako aj dotácie pre podniky, ktoré pôsobia v ekonomicky zaostalých oblastiach. Po tretie, štáty môžu poskytovať dotácie na podporu inovácií podporou výskumu a vývoja v nových technológiách alebo priemyselných odvetviach. To môže byť prínosom pre ziskové aj neziskové organizácie tým, že podporí prijatie nových technológií a postupov, ktoré môžu viesť k zvýšeniu efektívnosti a produktivity. Zabezpečenie verejných statkov: Štát môže poskytovať dotácie na zabezpečenie poskytovania verejných statkov, akými sú školstvo, zdravotníctvo alebo ochrana životného prostredia. Môže ísť o dotovanie ziskových aj neziskových organizácií, ktoré tieto tovary a služby poskytujú.

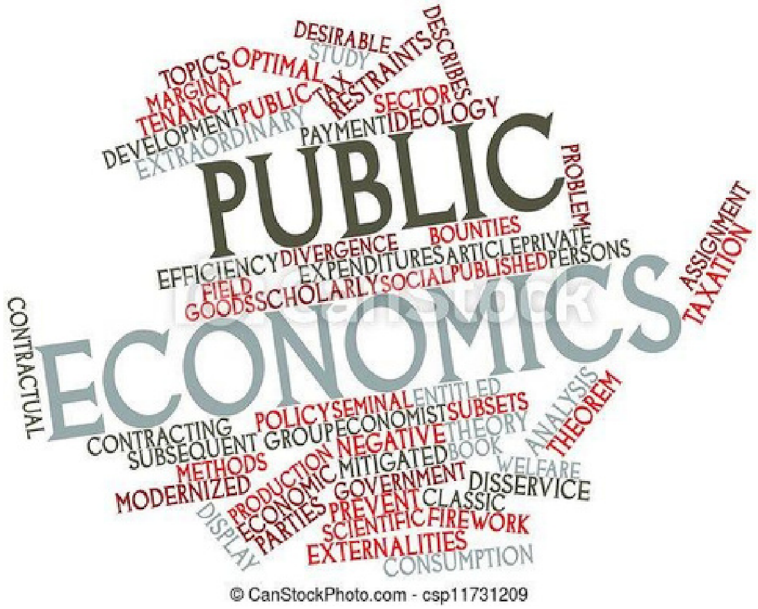

Čo sa môžu neziskové organizácie naučiť od firiem

Neziskové organizácie sa môžu veľa naučiť od firiem, najmä v oblastiach ako marketing, strategické plánovanie a finančný manažment. Tu je niekoľko konkrétnych lekcií, ktoré sa môžu neziskové organizácie naučiť od firiem:

1. **Jasné a dobre definované ciele:** Rovnako ako podniky, aj neziskové organizácie musia mať jasné a dobre definované poslanie, ciele a zámery. Jasné zameranie sa na to, čo sa organizácia snaží dosiahnuť, môže pomôcť pri rozhodovaní a prideľovaní zdrojov.
2. **Efektívne riadenie zdrojov:** Firmy sa často zameriavajú na optimalizáciu svojich zdrojov, aby maximalizovali zisk. Neziskové organizácie môžu použiť rovnaký spôsob myslenia pri získavaní finančných prostriedkov a využívaní zdrojov. Neziskové organizácie by sa mali snažiť maximalizovať vplyv svojich zdrojov a zabezpečiť, aby sa využívali čo najefektívnejším spôsobom.
3. **Efektívny marketing a branding:** Úspešné firmy majú silné brandingové a marketingové stratégie, ktoré im pomáhajú vyniknúť na preplnenom trhu. Neziskové organizácie sa z toho môžu poučiť vývojom silných brandingových a marketingových kampaní, ktoré im pomôžu zvýšiť povedomie o ich veci a spojiť sa s potenciálnymi podporovateľmi.

4.**Rozhodovanie založené na dátach:** Firmy sa pri prijímaní informovaných rozhodnutí často spoliehajú na dáta a neziskové organizácie môžu urobiť to isté. Sledovaním a analýzou dát o ich úsilí o získavanie finančných prostriedkov, výsledkoch programu a iných kľúčových metrikách môžu neziskové organizácie prijímať informovanejšie rozhodnutia o tom, ako prideliť zdroje a kam zamerať svoje úsilie.

5.**Strategické partnerstvá:** Firmy často vytvárajú strategické partnerstvá s inými spoločnosťami, aby im pomohli dosiahnuť ich ciele, a neziskové organizácie môžu urobiť to isté. Partnerstvom s inými neziskovými organizáciami, podnikmi alebo vládnymi agentúrami môžu neziskové organizácie rozšíriť svoj dosah a dosiahnuť väčší vplyv.

Celkovo možno povedať, že neziskové organizácie môžu mať veľký úžitok z učenia sa od podnikov v týchto oblastiach a uplatňovania obchodných princípov na svoje vlastné operácie. Pre neziskové organizácie je však dôležité pamätať na to, že ich ciele a priority sa líšia od cieľov a priorít firiem a vždy by mali uprednostňovať svoje poslanie a potreby svojej komunity pred ziskom.

Čo sa firmy môžu naučiť od neziskoviek

Firmy sa môžu veľa naučiť od neziskových organizácií, najmä v oblastiach ako sociálna zodpovednosť, zapojenie komunity a dlhodobá udržateľnosť. Tu je niekoľko konkrétnych lekcií, ktoré sa firmy môžu naučiť od neziskových organizácií:

1. **Sociálna zodpovednosť:** Neziskové organizácie sa často zameriavajú na presadzovanie sociálnych a environmentálnych príčin a podniky sa z toho môžu poučiť tým, že uprednostnia svoju sociálnu zodpovednosť a etické postupy. Firmy sa môžu snažiť byť ohľaduplnejšie k životnému prostrediu, podporovať sociálne veci a zapájať sa do spravodlivých pracovných postupov.
2. **Zapojenie komunity:** Neziskové organizácie majú často hlboké spojenie s komunitami, ktorým slúžia, a podniky sa z toho môžu poučiť tým, že uprednostnia zapojenie komunity a vrátia to komunitám v oblastiach, kde pôsobia. To môže zahŕňať dobrovoľníctvo, charitatívne darcovstvo a partnerstvá s miestnymi organizáciami.
3. **Dlhodobá udržateľnosť:** Neziskové organizácie často fungujú s dlhodobým výhľadom a pracujú na udržateľných riešeniach, ktoré majú trvalý vplyv. Podniky sa z toho môžu poučiť tým, že vo svojich prevádzkach budú uprednostňovať dlhodobú udržateľnosť vrátane udržateľnosti životného prostredia a finančnej udržateľnosti.

4.**Spolupráca a partnerstvá:** Neziskové organizácie často spolupracujú s inými organizáciami a členmi komunity, aby dosiahli svoje ciele, a podniky sa z toho môžu poučiť hľadaním partnerstiev a spolupráce, ktoré im môžu pomôcť dosiahnuť ich ciele. To môže zahŕňať partnerstvá s inými podnikmi, neziskovými organizáciami a vládnymi agentúrami.

5.**Empatia a ľudské prepojenie:** Neziskové organizácie často úzko spolupracujú s jednotlivcami a komunitami v núdzi a podniky sa z toho môžu poučiť tým, že vo svojich operáciách uprednostnia empatiu a ľudské prepojenie. To môže zahŕňať uprednostňovanie blaha zamestnancov, spokojnosti zákazníkov a komunitného dosahu.

Celkovo môžu podniky veľmi profitovať z učenia sa od neziskových organizácií vo vyššie spomínaných oblastiach a z uplatňovania princípov neziskovosti vo svojich vlastných operáciách. Je však dôležité, aby si podniky zapamätali, že ich ciele a priority sa líšia od cieľov a priorít neziskových organizácií a mali by vždy uprednostňovať svoju ziskovosť a finančnú udržateľnosť a zároveň sa snažiť o pozitívny vplyv na spoločnosť a životné prostredie.

Spájanie ziskových a neziskových cieľov a verejnej hospodárskej politiky

Verejná hospodárska politika môže byť prínosom pre ziskové aj neziskové organizácie súčasne, pretože vytvára prostredie, ktoré podporuje hospodársky rast a podporuje napĺňanie potrieb komunít. Jedným z príkladov takejto politiky sú daňové stimuly pre podniky, ktoré investujú do sociálne zodpovedných praktík, ako je znižovanie emisií uhlíka alebo podpora miestnych charitatívnych organizácií. Ďalším príkladom je vládne financovanie projektov infraštruktúry, ktoré zlepšujú kvalitu života pre každého, ako je verejná doprava alebo dostupné bývanie. Tieto projekty môžu vytvárať pracovné miesta a stimulovať hospodársky rast a zároveň riešiť sociálne a environmentálne otázky. Verejná hospodárska politika môže neziskové organizácie podporovať aj priamo poskytovaním financovania alebo daňových úľav pre organizácie, ktoré slúžia verejnému blahu. To môže zahŕňať charitatívne organizácie, vzdelávacie a zdravotnícke inštitúcie a iné neziskové organizácie, ktoré poskytujú komunite základné služby.

Dobrým príkladom záväzku podnikov k neziskovým cieľom je Globálna dohoda OSN, nezáväzná dohoda, ktorej cieľom je prinútiť podniky a ďalšie organizácie na celom svete prijať udržateľné a sociálne zodpovedné politiky a podávať správy o ich implementácii. Pakt zaväzuje podniky, aby plnili základné povinnosti v štyroch oblastiach: ľudské práva, práca, životné prostredie a boj proti korupcii. Záväzky Globálneho paktu OSN už prijalo viac ako 16 000 zúčastnených spoločností a 3 800 nepodnikateľských subjektov.

Navyše superbohatí ľudia vytvorili veľké filantropické nadácie na podporu charity. Zvyčajnou charitatívnou stratégiou už desaťročia bolo, že superbohatí (od Carnegieho a Forda po Sorosa a Gatesa) dávajú veľkú časť svojho majetku nadácii, ktorá zvyčajne nesie jeho/jej meno a ktorá potom podporuje charitatívne alebo filantropické účely. V 21. storočí však čoraz viac kapitalistov uvažuje o charitatívnych daroch ako o tvrdých investíciách. Príjemcovia sú teraz zoradení podľa toho, ktorí ponúkli najcharitatívnejší výnos. Meria sa vplyv každého dolára a ak projekt nedosiahne očakávanú „sociálnu návratnosť“, financovanie sa zníži.

Pierre Omidyar, zakladateľ firmy Ebay, je dobrým príkladom tejto novej stratégie. Tvrdil, že ak sú splnené určité podmienky, podnikanie môže byť prinajmenšom rovnako mocnou silou dobra ako charita. V roku 2004 tak vytvoril sieť Omidyar, ktorá sa považuje za aktívneho investora, nie za pasívneho darcu, a môže voľne vkladať peniaze do ziskových a neziskových podnikov. Ide o takzvanú „venture filantropiu“ – rozvoj neziskového start-upu rovnakým spôsobom ako nový podnikateľský podnik, s výnimkou toho, že sa neočakáva, že zarobí peniaze. Sieť sa sústredila na snahu vybudovať životaschopné podniky, ktoré predávajú najchudobnejším spotrebiteľom. Ziskovým náprotivkom k rizikovej filantropii je takzvané „vplyvové investovanie“: cieľom je dosiahnuť zisk a zároveň robiť nejaké sociálne alebo environmentálne dobro.

Korporátny svet si navyše začal uvedomovať, že aj neziskové organizácie sa môžu stať majetkom pre firmy. Západné spoločnosti zisťujú, že mimovládne organizácie majú odborné znalosti, kultúrne povedomie a dôveryhodné vzťahy, ktoré sú rozhodujúce pre expanziu na nové trhy. Nedávne partnerstvá medzi spoločnosťami Unilever and Care sú dobrým príkladom.

Na druhej strane existuje veľa mimovládnych organizácií, ktoré prijímajú obchodné stratégie na efektívnejšie dosahovanie svojich cieľov. Tieto organizácie sú v niektorých krajinách známe ako sociálne podniky alebo organizácie riadené vplyvom. Využívajú obchodné modely a princípy na vytváranie sociálnych alebo environmentálnych dopadov, ako aj na vytváranie príjmov na udržanie svojich operácií. Niektoré príklady mimovládnych organizácií, ktoré prijímajú obchodné stratégie, zahŕňajú Ashoka, čo je globálna organizácia, ktorá podporuje sociálnych podnikateľov pri zavádzaní a rozširovaní ich inovatívnych nápadov, a Acumen, čo je nezisková organizácia, ktorá využíva dopadové investovanie na podporu sociálnych podnikov, ktoré sa zameriavajú na riešenie niektorých z najpálčivejších problémov sveta, ako je chudoba a prístup k zdravotnej starostlivosti. Tieto organizácie demonštrujú, že prijatie obchodných stratégií môže pomôcť mimovládnym organizáciám dosiahnuť väčší vplyv, udržateľnosť a rozsah.

Kľúčové poznatky

★ Podniky a neziskové organizácie zohrávajú rozhodujúcu úlohu pri formovaní ekonomického života svojich sektorov poskytovaním tovarov a služieb, vytváraním pracovných miest a investíciami do výskumu a vývoja.

★ Neziskové organizácie sa môžu veľa naučiť od podnikov, najmä v oblastiach, ako je marketing, strategické plánovanie a finančný manažment.

★ Firmy sa môžu veľa naučiť od neziskových organizácií, najmä v oblastiach ako sociálna zodpovednosť, zapojenie komunity a dlhodobá udržateľnosť.

★ Verejné politiky zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní podnikateľského a neziskového prostredia a zabezpečujú, aby organizácie fungovali spôsobom, ktorý prináša úžitok im samotným aj verejnosti.

★ Dotovaním ziskových aj neziskových organizácií sa štáty snažia podporovať pestrú škálu aktivít, ktoré prispievajú k celkovému blahu spoločnosti.

Ďalšie materiály & čítanie

- UN Global Compact (2020), Uniting Business in the Decade of Action, https://unglobalcompact.org/library/5747
- Jung, Tobias, Jenny Harrow, and Diana Leat (2018), 'Mapping philanthropic foundations' characteristics: Towards an international integrative framework of foundation types', Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, Vol. 47 (5), pp. 893-917.
- 'The Omidyar way of giving', The Economist, October 26, 2013.
- 'How a tide of tech money is transforming charity', The Economist, February 9, 2023.
- Beyond charity: three innovative types of business partnerships for nonprofits, The Guardian, February 27, 2014.
- Enjolras, Bernard, et al. "The size and composition of the European third sector." The third sector as a renewable resource for Europe: Concepts, impacts, challenges and opportunities (2018): 49-94.
- Bill Gates: Non-profits vs. for-profit businesses https://www.youtube.com/watch?v=yZG3-DW5V1g

Navrhované aktivity

- Pozrite si videá hry Public Goods Games.

- Navštívte sociálny podnik, ktorý funguje ako biznis, ale má aj sociálne či environmentálne poslanie. To vám umožní pochopiť, ako môžu podniky vytvárať hodnotu pre spoločnosť a zároveň vytvárať zisky. Diskutujte so zamestnancami a dobrovoľníkmi organizácie o tom, ako ich ovplyvňujú verejné hospodárske politiky.

- Vytvorte dve prípadové štúdie o podnikaní a neziskovej organizácii, ktoré úspešne zvládli svoju interakciu s verejnou politikou. Preskúmajte históriu organizácie, aktivity generujúce príjmy a prostredie politiky, aby ste pochopili, ako boli úspešné. Napíšte esej s 1000 slovami a prediskutujte svoje zistenia so svojimi priateľmi.

Kapitola 8: Politická ekonómia a hospodárska politika

Úvod

Ako odvetvie sociálnej vedy politická ekonómia skúma vzťahy medzi jednotlivcami, spoločnosťou, trhmi a štátom. Politickú ekonómiu môžeme chápať ako náuku o tom, ako sa hospodári s verejnou „domácnosťou“ štátu. Štáty vytvárajú pravidlá a vlády ich rôznymi spôsobmi presadzujú. Vlády prijímajú rozhodnutia s cieľom ovplyvniť výrobu, spotrebu a zdieľanie bohatstva v krajine. Vlády rozhodujú o vplyve výroby, spotreby a podielu bohatstva v krajine. Hospodárska politika je vyjadrením cieľov a ideálov, ktoré sa dosahujú prostredníctvom rôznych nástrojov, ktorými vláda riadi proces ekonomického rozvoja. Vlády kontrolujú ekonomické a sociálne premenné a ovplyvňujú procesy prideľovania zdrojov, aby dosiahli požadovanú úroveň ekonomického rozvoja za zachovania sociálnej spravodlivosti a stability. Tvorcovia hospodárskej politiky sa riadia ekonomickými úvahami, ktoré vychádzajú z niektorých ekonomických teórií, ktoré im pomáhajú vytvárať rôzne podmnožiny hospodárskych politík. Hospodárske politiky sú výsledkom ekonomického plánovania. Hospodárske politiky sú prítomné na niekoľkých úrovniach, od miestnej po nadnárodnú, a môžu ovplyvniť medzinárodný obchod a zahraničné vzťahy. Hospodárske politiky sú prepojené aj s inými politikami, ako sú zdravotná, sociálna alebo environmentálna politika.

Politická ekonómia

Politická ekonómia je intelektuálnym projektom a vyjadruje snahu o vytvorenie modelu spoločenského poriadku a zmien. Cieľom politickej ekonómie je pochopiť, ako funguje kapitalizmus a posúdiť jeho vplyv na organizáciu spoločenského a politického života.

V širšom zmysle sa politická ekonómia vzťahuje na štúdium vzťahu medzi trhom a mocenskými aktérmi, akými sú napríklad vlády jednotlivých krajín. Ide o skúmanie toho, ako ekonomické teórie ovplyvňujú rôzne sociálno-ekonomické systémy spolu s tvorbou a implementáciou verejnej politiky.

Politická ekonómia sa delí na dve poddisciplíny: klasickú politickú ekonómiu (klasická ekonómia) a modernú politickú ekonómiu. Klasická politická ekonómia študuje diela filozofov ako Machiavelli, Adam Smith a Karl Marx. Moderná politická ekonómia sa zameriava na prácu moderných filozofov, ekonómov a politológov, akými sú John Maynard Keynes a Friedrich Hayek.

Štúdium politickej ekonómie je ovplyvnené teóriou hier, pretože zahŕňa rôzne skupiny súťažiace o obmedzené zdroje a moc, a posudzuje, ktoré politiky prinesú najpriaznivejšie výsledky. Súvisí to aj so schopnosťou ekonomiky dosahovať želané výsledky.

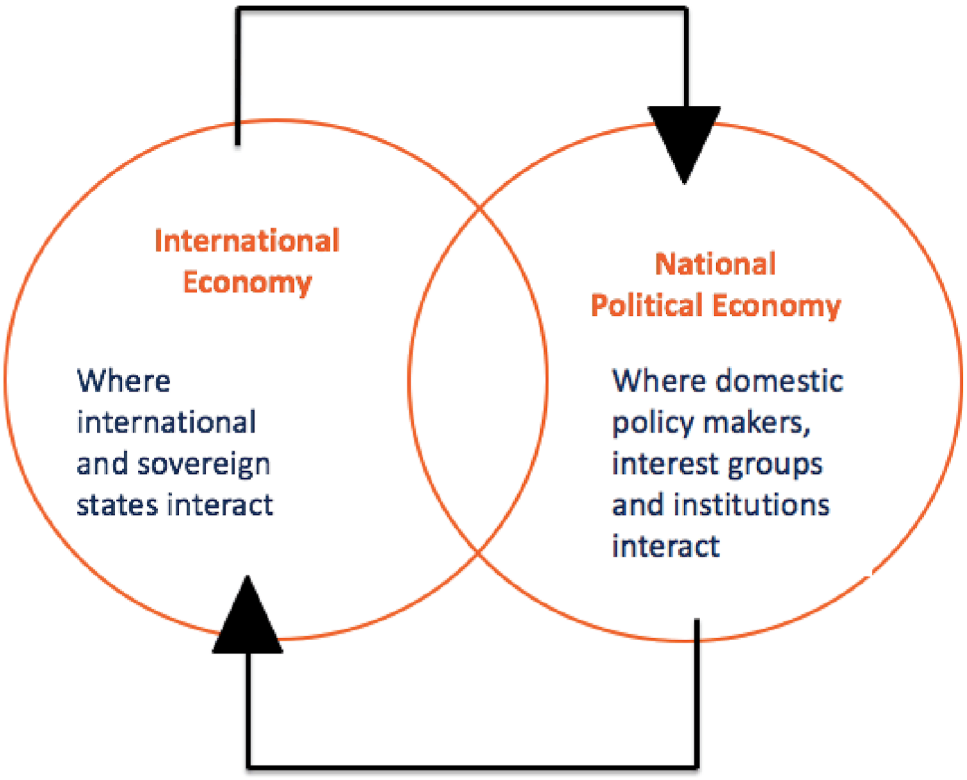

Hospodárska politika

Ako ukazuje schéma vyššie, vo všeobecnosti možno hospodársku politiku chápať ako súbor kontrol, ktoré vláda používa na reguláciu hospodárskej činnosti. Hospodársku politiku možno v podstate rozdeliť do troch oblastí: fiškálna politika (otázky týkajúce sa zdaňovania, vládnych výdavkov a verejného deficitu); menová politika (úrokové sadzby, inflácia a peňažná zásoba), a obchodná politika (clá a obchodné dohody). V jednoduchom vysvetlení predstavuje postup, ktorý má ovplyvniť alebo kontrolovať správanie ekonomiky. Hospodársku politiku zvyčajne vykonáva a riadi vláda. Príklady hospodárskych politík zahŕňajú rozhodnutia o vládnych výdavkoch a zdaňovaní, prerozdeľovaní príjmov od bohatých k chudobným a o ponuke peňazí.

Aké sú 4 zložky hospodárskej politiky?

Štyri kľúčové ekonomické pojmy – nedostatok, ponuka a dopyt, náklady a prínosy a stimuly – nám môžu pomôcť vysvetliť mnohé rozhodnutia, ktoré ľudia robia. Hospodárska politika zahŕňa širokú škálu opatrení, ktoré vlády využívajú na riadenie svojej ekonomiky. Patria sem menová politika (ponuka a dopyt po peniazoch), zdaňovanie, rozpočet, vytváranie pracovných miest atď. Existujú štyri hlavné ciele hospodárskej politiky: stabilné trhy, ekonomická prosperita, rozvoj podnikania a ochrana zamestnanosti.

Hospodárska politika je konečným výsledkom ekonomického plánovania: rozhodnutia, ktoré vlády robia, aby ovplyvnili výrobu, spotrebu a zdieľanie bohatstva. Vedci skúmajú hospodárske politiky od miestnej po medzinárodnú úroveň, vrátane ich vplyvov na medzinárodný obchod a zahraničné vzťahy, ich vzťahu k politikám zameraným na verejné zdravie a životné prostredie a ich vplyvu na hospodársky rast a recesiu.

Pozrite si video - Ako môže hospodárska politika pomôcť svetu zotaviť sa. Dostupné online na: https://www.youtube.com/watch?v=oZt6io7JmW8

Ciele hospodárskej politiky

Ciele hospodárskej politiky pozostávajú z úvah o tom, čo by sa hospodárska politika mala snažiť dosiahnuť, a preto spadajú pod normatívnu ekonómiu. Aj keď neexistuje výrazná zhoda o vhodných cieľoch hospodárskej politiky, zdá sa, že viaceré z nich prijíma široká odborná obec. Medzi tieto všeobecne akceptované ciele patria:

1. **Ekonomický rast:** Ekonomický rast znamená, že príjmy všetkých spotrebiteľov a firiem (po zohľadnení inflácie) sa časom zvyšujú.
2. **Plná zamestnanosť:** Cieľom plnej zamestnanosti je, aby si každý človek (pracovná sila), ktorý chce pracovať, vedel prácu aj nájsť.
3. **Cenová stabilita**: Cieľom cenovej stability je zabrániť zvýšeniu všeobecnej cenovej hladiny známej ako inflácia, ako aj poklesu všeobecnej cenovej hladiny známej ako deflácia.

Hospodárske politiky sú vo svojej podstate vyhlásenia o cieľoch a ideáloch, ktoré sa majú dosiahnuť pomocou rôznych nástrojov, ktoré vláda načrtla na usmernenie procesu ekonomického rozvoja krajiny. Istým spôsobom ich možno nazvať štrukturálnou reakciou na nápravu ekonomických nerovnováh (a nerovností). Vlády tým, že manipulujú s ekonomickými a sociálnymi premennými, ovplyvňujú proces prideľovania zdrojov, aby dosiahli požadovanú úroveň ekonomického rozvoja, ktoré zachováva aj sociálnu spravodlivosť a stabilitu. Hospodárska politika sa v podstate týka jedného alebo všetkých troch základných ekonomických rozhodnutí na makroúrovni, t. j. „čo vyrábať“, „ako vyrábať“ a „pre koho vyrábať“. Vo všeobecnosti sa tvrdí, že tvorcovia hospodárskej politiky sa pri vytváraní rôznych podskupín hospodárskych politík riadia ekonomickými úvahami podporovanými ekonomickými teóriami. V demokratických krajinách sú to práve volení zástupcovia na rôznych úrovniach, ktorí rozhodujú o verejnej politike všeobecne a aj teda o hospodárskej politike. Ide tak v podstate o politické rozhodnutia. Okrem zákonodarcov ovplyvňujú procesy tvorby hospodárskych politík rôzne záujmové skupiny, ako je podnikateľský lobing, odbory, expertné orgány a dobrovoľnícke organizácie. Pochopenie interakcie medzi politikou a ekonomikou nám teda môže pomôcť získať prehľad o kľúčových otázkach „tvorby, implementácie a zlyhania“ hospodárskych politík a programov.

Cieľom tejto časti textu je predstaviť vám proces formulovania hospodárskej politiky, v ktorom okrem interakcie medzi ekonómami a politikmi ovplyvňuje proces formulovania politiky veľký počet inštitúcií/organizácií. Na začiatok sa pozrime na potrebu a dôležitosť hospodárskej politiky a jej rôznych nástrojov.

Tu je zoznam rôznych typov hospodárskych politík:

- Monetárna politika
- Fiškálna politika
- Zásady na strane ponuky
- Mikroekonomické politiky- dane, dotácie, cenová kontrola, trh s bývaním, regulácia monopolov
- Politika trhu práce
- Colná/obchodná politika

Spojenie s praktickými problémami

Tu je niekoľko praktických príkladov, ktoré demonštrujú, prečo je dôležité mať určité znalosti o politickej ekonómii a hospodárskej politike:

Keynes vs. Hayek alebo štátna regulácia ekonomiky a trhu vs. minimálna regulácia ekonomiky a trhu
Príklad: Najvplyvnejšími ekonómami 20. storočia boli John Maynard Keynes a Friedrich A. Hayek. Keynes zastával názor, že na to aby sa dostala ekonomika z recesie, sú potrebné masívne zásahy štátu do ekonomiky. Naopak, Hayek veril, že vláda by počas recesie nemala nič robiť. Ich prístupy realizujúce silné zásahy do ekonomiky (Keynes) alebo minimálne zásahy do ekonomiky (Hayek) si v súčasnosti osvojujú aj predstavitelia politických strán, ktorí môžu zostavovať vládu. Niektorí z nich preferujú štátne zásahy do regulácie ekonomiky; iní to naopak nepovažujú za vhodné a žiadajú, aby sa trh slobodne reguloval. Pri voľbe politikov je preto potrebné zvážiť, ktorý prístup je pre vás prijateľnejší. Vo svete môžeme vidieť rôzne úrovne zásahov do regulácie ekonomiky.

Cieľom fiškálnej politiky je ovplyvňovať ekonomiku tak, aby vytvárala čo najvyšší ekonomický rast s nízkou nezamestnanosťou. Hlavným nástrojom fiškálnej politiky je štátny rozpočet.
Príklad: Príjmy štátneho rozpočtu tvorí najmä výber daní. Kľúčovými príjmami štátneho rozpočtu sú okrem daní aj clá, správne poplatky, úroky z úverov či vkladov. Takto získané peniaze štát využíva na rôzne účely. Jeho hlavným cieľom je míňať peniaze tak, aby zabezpečili ekonomický rast. Štát má možnosť podporiť ekonomiku pomocou vhodných nástrojov alebo ju naopak mierne utlmiť. V demokraciách schvaľuje štátny rozpočet každoročne zákonodarný zbor. V ideálnom prípade by mal byť rozpočet vyrovnaný alebo prebytkový. V takýchto prípadoch sú príjmy vyššie ako výdavky.

Menová politika je proces, ktorého cieľom je regulovať množstvo peňazí v obehu. Používajú ho vlády, centrálne banky alebo iné peňažné inštitúcie.
Príklad: hlavným cieľom menovej politiky je pôsobiť na cenovú stabilitu. Štáty môžu regulovať svoje vnútorné prostredie, keď sa snažia zmeniť finančné riadenie ekonomiky. Politici napríklad riadia obeh peňazí, aby zvýšili zamestnanosť alebo ekonomický rast. Štáty sa vo svojej zahraničnej hospodárskej politike snažia riadiť výmenný kurz, ktorý ovplyvňuje export a import. Reálny príklad sa týka situácie pandémie koronavírusu, kedy americká centrálna banka znížila kľúčovú úrokovú sadzbu až takmer na nulu. To ovplyvnilo úrokovú mieru úverov a spotrebiteľských úverov, čím sa zvýšil rast ekonomiky.

Politika trhu práce súvisí s verejne financovanými zásahmi zameranými na zlepšenie fungovania trhu práce.
Príklad: vlády zohrávajú dôležitú úlohu na trhu práce niekoľkými spôsobmi, a to využívaním rôznych nástrojov, ako je napríklad zavádzanie minimálnych miezd, zavádzanie právnych predpisov na ochranu zamestnanosti, zvyšovanie alebo znižovanie verejných výdavkov a daní alebo zmena špecifických politík trhu práce a programov sociálnej ochrany. Vláda môže napríklad vytvoriť programy, ktoré pomôžu nezamestnaným nájsť si prácu alebo pomôžu tým, ktorí už zamestnaní sú, aby si našli lepšiu prácu. Ak občan príde o prácu alebo je momentálne nezamestnaný, môže sa obrátiť na orgány štátnej správy, aby mu pomohli nájsť si nové zamestnanie.

Dane a DPH: DPH (daň z pridanej hodnoty) je dôležitá nepriama daň a je jedným z hlavných príjmov štátneho rozpočtu. DPH sa účtuje k cene tovaru, ktorý zákazník platí, a vyberá sa a poukazuje sa priamo predávajúcim pri platbe.
Príklad: Vlády majú právomoc stanoviť hodnotu DPH na rôzne druhy tovarov a služieb. Výška DPH závisí od produktu alebo služby. DPH pomáha vláde regulovať množstvo vyzbieraných peňazí, ktoré môže následne prerozdeliť späť spoločnosti. Ak sa rozhodnete cestovať do rôznych krajín sveta, môžete si všimnúť rôzne sadzby DPH. Rozdiely medzi krajinami sú v základnej sadzbe DPH, ale aj pri tovaroch a službách. Základná DPH je napríklad v Bulharsku a na Slovensku 20 %, v Grécku 24 % a v Českej republike 21 %. Vlády uplatňujú zníženú DPH na rôzne tovary a služby, ako sú potraviny, lieky, knihy, hotelové služby, reštaurácie, verejná doprava alebo kultúrne podujatia.

Kľúčové poznatky

★ Politická ekonómia skúma organizáciu spoločenského alebo politického života a študuje vzťahy medzi trhom a vládou.
★ Politická ekonómia odpovedá na otázku, do akej miery vláda zasahuje do ekonomiky a aké sú vzťahy medzi právom, vládou a sociálno-ekonomickým systémom.
★ Politická ekonómia sa zameriava na politiku verejnej ekonomiky a na zapájanie rôznych záujmových skupín a ich vplyv.
★ Zainteresované strany zapojené do tohto procesu sa snažia zabezpečiť maximálne množstvo moci a zdrojov, čo pre nich vytvára najpriaznivejšie výsledky.
★ Na národnej úrovni sú tvorcovia politík v interakcii so zainteresovanými stranami ako inštitúciami a záujmovými skupinami.
★ Na medzinárodnej úrovni suverénne štáty spolupracujú s medzinárodnými organizáciami.
★ Hospodárska politika je tvorená súborom kontrol, ktoré vlády používajú na reguláciu hospodárskej činnosti.
★ Hospodárska politika ovplyvňuje alebo riadi správanie v rámci ekonomiky.
★ Hospodárska politika zahŕňa tri hlavné oblasti: fiškálnu politiku, menovú politiku a obchodnú politiku.
★ Vlády rozhodujú o míňaní peňazí, zdaňovaní, prerozdeľovaní príjmov od bohatých k chudobným, o rozpočte, vytváraní pracovných miest alebo o ponuke peňazí; rozhodnutia vlád môžu ovplyvniť zdieľanie bohatstva, výroby a spotreby.
★ Základnými cieľmi hospodárskej politiky je dosiahnutie stabilných trhov, ekonomickej prosperity, rozvoja podnikania, ochrany zamestnanosti, ekonomického rastu, či cenovej stability.
★ Vlády tým, že manipulujú s ekonomickými a sociálnymi premennými, ovplyvňujú proces alokácie zdrojov.
★ Na makroúrovni sa hospodárska politika zameriava na tri ekonomické otázky: Čo by sme mali vyrábať? Ako vyrábať? A pre koho vyrábať?
★ V demokratických krajinách rozhodujú o hospodárskej politike volení zástupcovia a tieto rozhodnutia môže ovplyvňovať verejná mienka, médiá, stavovské organizácie a odbory, dobrovoľnícke organizácie alebo iné záujmové skupiny.

Ďalšie materiály & čítanie

Odporúčaná bibliografia

- Cohen, B. J. (2014), Advanced Introduction to International Political Economy.
- Emerson, T. L., and English, L. K. (2016). “Classroom Experiments: Teaching Specific Topics or Promoting the Economic Way of Thinking?”, Research in Economic Education, 47(4): 288-299.
- Gilpin, R. (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economic Order, Princeton: Princeton University Press.
- Mass Media, Political Economy of Graham Murdock, in International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition), 2015.
- McNally,D. (2011), Global Slump. Oakland: PM Press. Sayer, A. (2016), Why We Can’t Afford the Rich. Bristol and Chicago: Policy Press.
- Stiglitz, J. E. (2013), The Price of Inequality. New York and London: W.W. Norton and Company.
- Weeks, J. F. (2014), Economics of the 1%. Cambridge: Cambridge University Press.

Ďalšie materiály & čítanie

Linky na webové stránky/videá/podcasty

- Fear the Boom and Bust: Keynes vs. Hayek - The Original Rap Battle: https://www.youtube.com/watch?v=d0nERTFo-Sk
- What is Political Economy?:
- https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/political-economy/
- The IMF Center of the International Monetary Fund, in partnership with the U.S.'s National Council on Economic Education (NCEE). 2005: Thinking Globally: Effective Lessons for Teaching about the Interdependent World Economy are eight classroom-tested lessons on globalization, comparative advantage, economic growth, exchange rates, and other international topics. https://www.imf.org/external/np/exr/center/students/hs/think/lesson5.pdf
- Classroom Experiments & Games:
- https://www.economicsnetwork.ac.uk/themes/games
- Different types of economic policy:
- https://www.economicshelp.org/blog/1011/recession/solving-current-economic-problems/
- Dollar Street: https://www.gapminder.org/dollar-street
- Economic Policy: An Introduction: https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/38007/1/Unit-1.pdf
- Economic Policies and Regulations:
- https://www.lessonplanet.com/lesson-plans/economic-policies-and-regulations
- Play Economics: The Top 5 In-Person Economic Games
- https://mru.org/teacher-resources/active-learning/play-economics-top-5-person-economics-games-updated-202
- Economic Policy: https://www.rand.org/topics/economic-policy.html

Navrhované aktivity

Skutočný svet: pozrime sa na veci reálnymi očami

Hlavným cieľom je skontrétniť veci ukotvením témy v reálnom svete. Štruktúra: Predstavte svojim študentom hospodárstvo okolo nich – ukážte im hlavné ekonomické sektory ich krajiny, hlavné inštitúcie (zainteresované strany) a spôsob rozdelenia bohatstva. Ale tiež im nechajte zažiť ekonomiku z prvej ruky vo svojom každodennom živote tým, že identifikujú, s akými formami ekonomickej organizácie interagujú, a nech preskúmajú svoju vlastnú pozíciu vo svete.

Ponorte sa s nimi do histórie ekonomického myslenia a reálnej ekonomiky. Evolúcia ekonomík v priebehu histórie je fascinujúca a motivujúca scéna plná drámy a akcie. Je tiež veľmi dôležitá pre každého, kto sa snaží pochopiť súčasnú ekonomiku: história môže vašim študentom poskytnúť skvelý prehľad o tom, ako fungujú ekonomické procesy, ako vznikol súčasný status quo a ako by sa mohol zmeniť.

Správne pochopenie minulosti môže tiež pomôcť vašim študentom pozerať sa do budúcnosti jasnejšie. Ekonómovia opakovane tvrdili, že vyriešili ekonomické problémy minulosti, ako sú rasty a pády. Nedávna história nám však ukázala, že je to ďaleko od pravdy. Mnohé z kľúčových problémov našej doby – finančná nestabilita, obchodné vojny a ekonomická nerovnosť – nie sú vôbec nové. Naučte svojich študentov čerpať z minulých situácií a naučte sa spolu, ako sa vyhnúť predchádzajúcim chybám.

Navrhované aktivity

Pluralizmus: Ukážte svojim študentom celý ekonomický ekosystém

Hlavným cieľom je podrobnejšie načrtnúť súčasný systém. Ekonomiky sú ako ekosystémy. Aké typy organizácií obsahuje naša ekonomika; ako spolu interagujú? V nej spolupracujú domácnosti, výrobné a ťažobné nadnárodné spoločnosti, odbory, sieťové organizácie, rodinné firmy, národné štáty a ich rôzne agentúry, malé podniky, družstvá. Opýtajte sa svojich študentov, ktoré z nich vnímajú ako základné kamene, ktoré držia celý systém pohromade.

Návod: Ukážte študentom mechanizmy, ktoré tieto organizácie využívajú na svoje fungovanie a ich prepojenie: trhový obchod, hierarchia, reciprocita a rôzne tradície v jednotlivých krajinách. Načrtnite im tiež, ako tieto systémy fungujú vo väčšom meradle, vrátane ich politických aspektov. Ukážte svojim študentom, že napríklad súčasný kapitalizmus Kanady je veľmi odlišným ekosystémom od čínskeho politicko-ekonomického systému, ktorý sa opäť výrazne líši od povedzme od kubánskeho modelu integrácie trhových mechanizmov a riadenia štátu.

Cenový strop alebo spodná cenová hranica

Zistite, či sa tieto vety opisujú cenový strop alebo minimálnu cenu:

- Mestské VZN bráni prenajímateľom zvyšovať nájomné pre existujúcich nájomníkov o viac ako 2 percentá ročne.
- Vláda schválila novú minimálnu mzdu, ktorá stanovuje, že všetci zamestnávatelia musia svojim zamestnancom platiť najmenej 8 Eur za hodinu.
- Profesionálna športová liga stanovuje pravidlo, ktoré určuje maximálnu cenu vstupenky na zápas.
- Vláda stanovuje minimálnu cenu, ktorú je potrebné zaplatiť za určité poľnohospodárske produkty.

Viac podrobností nájdete na: https://study.com/academy/lesson/price-ceiling-in-economics-definition-effects-examples.html

Navrhované aktivity

Guláš z abecedy:

Pokyny: Študenti dostanú tabuľku so schémou (použíte papier/tabuľu), kde ľavý stĺpec obsahuje definície a pravý stĺpec je prázdny/nevyplnený.
Pod tabuľkou je niekoľko pojmov z politickej ekonómie (kapitalizmus, marxizmus, win-win hra,...atď.). Tabuľka obsahuje iba definície, ktoré sú rozhádzané na niekoľko sekcií a v tabuľke sú poprehadzované.

Úlohy pre študentov:
a) doplňte definíciu- sem napíšte pojem, ktorý je definovaný
b) priraďte k definícii správny termín.
Potom to prediskutujte s triedou. Študenti môžu pracovať samostatne, vo dvojiciach/skupinách a môžu využívať niektoré učebnice, internet.

Pochopenie vplyvu minimálnej mzdy na zamestnanosť po pozretí videa:

Pokyny: Preštudujte si grafy zamestnanosti a ich fungovanie a objavte výhody a nevýhody dopadov zvýšenia minimálnej mzdy:
Video nájdete na: https://study.com/academy/lesson/minimum-wage-and-its-effects-on-employment.html

Po zhliadnutí videa preskúmajte koncepciu hospodárskej politiky.
Naučte sa definíciu hospodárskej politiky a pochopte jej rôzne typy.
A hlavne, objavte rôzne príklady hospodárskej politiky.
https://study.com/academy/lesson/what-is-economic-policy-definition-examples.html#lesson

Navrhované aktivity

Aukcia eura/dolárov/inej meny

Pokyny: Vydražíte 1 euro/dolár/inú menu za viac ako 1 euro/dolár/inú menu. V tomto procese sa študenti naučia niektoré dôležité ekonomické pojmy.
Odkazy: https://www.investopedia.com/terms/d/dollar-auction.asp
Zdroje: Skutočná euro/dolár/minca v inej mene alebo bankovka.
Typ aktivity: Aktivita v triede

Učebné ciele:

- Ukážte dôležitosť stimulov.
- Vysvetlite, čo sú utopené náklady.

Viac pozrite na: https://www.investopedia.com/terms/d/dollar-auction.asp

Kvíz: Čo je to hospodárska politika?

Aktivita obsahuje aj 2 vysvetľujúce videá o hospodárskej politike.
Po pozretí videa č. 1 sa požiadajte svojich študentov: Preskúmajte koncepciu hospodárskej politiky. Naučte sa definíciu hospodárskej politiky a pochopte jej rôzne typy. Objavte rôzne príklady hospodárskej politiky. Potom sa otestujte v kvíze:

https://study.com/academy/lesson/what-is-economic-policy-definition-examples.html#lesson

Po pozretí videa č. 2 sa opýtajte svojich študentov: ako pochopili vplyv minimálnej mzdy na zamestnanosť. Čo zistili po preštudovaní grafov mzdovej zamestnanosti a ako fungujú, a aké výhody a nevýhody efektov zvyšovania minimálnej mzdy zistili.
Viac podrobností na : https://study.com/academy/lesson/minimum-wage-and-its-effects-on-employment.html

Navrhované aktivity

Medzinárodné organizácie- Hra bingo s ich názvami

Popis: Rozdajte kópie kariet a značiek hry „International Institutions – Headline Bingo“. Dajte každému študentovi jednu bingo kartu (pri rozdávaní nezabudnite striedať osem rôznych foriem týchto kariet) a 24 fixiek.

Učebné ciele:

Povedzte študentom, že v prvom kole vyhráva ľubovoľných päť značiek v rade. Pomaly si prečítajte a zopakujte každý nadpis v aktivite. Povedzte svojim študentom, aby pozorne počúvali pri čítaní každého nadpisu a umiestnili značku binga na názov organizácie, o ktorej si myslia, že s najväčšou pravdepodobnosťou súvisí s akciou, ktorá sa vyskytuje v každom nadpise.

Pripomeňte študentom, že ak chcú zahrať bingo, musia správne umiestniť päť značiek v rade. Víťazom ponúkajte malé odmeny; môžete nejaké sladkosti napríklad.

Po zvolaní hlášky „bingo“ nechajte študentov prečítať políčka, ktoré označili. Porovnajte ich s prečítanými titulkami. Uistite sa, že medzery, ktoré študent prekryl, správne zodpovedajú prečítaným nadpisom. Ak nie, pokračujte v hre, kým sa niekto nezvolá správne bingo. Potom rozdajte ceny.

Zahrajte si ďalšie kolá pomocou niekoľkých variácií základného formátu binga, aby ste skontrolovali, ako študenti látke rozumejú. Požiadajte ich napríklad, aby na ich karte značky víťazov tvorili krížik (stredný zvislý riadok, stredný vodorovný rad) alebo aby bolo možné vyhrať iba horný alebo spodný rad. Znova zopakujte hlavné inštitucionálne úlohy, ktoré zohrávajú medzinárodné organizácie, a zdôraznite dôležitosť medzinárodného obchodu.

Kapitola 9: Ponorte sa hlbšie do CETERIS Paribus

Gamifikovaný prieskum ekonomickej teórie

Úvod

CETERIS Paribus je inovatívny herný projekt vyvinutý partnerstvom CETERIS Paribus, ktorý spája ekonomické princípy so zábavnou videohrou. Začlenením podmanivého príbehu a konceptu gamifikácie ponúka CETERIS Paribus hráčom jedinečný a pútavý zážitok. V tejto kapitole budeme diskutovať o pozadí hry, preskúmame význam jej názvu a ponoríme sa do naratívnych prvkov, ktoré túto hru odlišujú.

O projekte:

Projekt CETERIS Paribus má za cieľ vytvoriť pohlcujúce herné prostredie, ktoré povzbudí hráčov, aby sa učili a aplikovali ekonomické koncepty zábavným a interaktívnym spôsobom. Využitím sily gamifikácie projekt premieňa zložité ekonomické teórie na prístupné a zábavné herné mechanizmy. Strategicky umiestnené historické prvky hry vyzývajú hráčov, aby kriticky premýšľali a objavovali svet ekonomiky prostredníctvom príkladov zo skutočného života, prevzatých z histórie, podnecujú ich intelektuálnu zvedavosť a podporujú hlbšie pochopenie základných princípov.

Čo znamená "Ceteris Paribus"?

„Ceteris Paribus“ je latinská fráza, ktorá sa prekladá ako „ pričom ostatné je nezmenené“. V ekonómii sa tento termín používa na opis scenára, v ktorom všetky premenné zostávajú konštantné okrem jednej, ktorá sa skúma alebo sa s ňou manipuluje. Tento obľúbený ekonomický pojem je jedným z mnohých, o ktorých sa hráči učia prostredníctvom hry.

CETERIS PARIBUS

Naratív:

Kai má veľké problémy! Domáca úloha z ekonómie má byť zajtra hotová a na učenie je už neskoro. Našťastie, hneď vedľa býva profesor Pavlos! Pavlos nielenže pomôže Kaiovi dokončiť domácu úlohu načas, ale aj prakticky vysvetlí ekonómiu prostredníctvom rôznych spôsobov, akými ovplyvňuje naše životy.
Nasledujte Kaia cez Pavlosov dom a objavte kúsky života starého profesora v každej miestnosti. Každý diel učí Kaia niečo nové o ekonómii jednoduchým a kontextovým spôsobom. Dokončite všetky miestnosti a dokončite Kaiovu domácu úlohu a aj vy budete ovládať základy ekonómie!

V Ceteris Paribus budete:

- Prechádzať očarujúcim, ručne vytvoreným prostredím postaveným v Unreal Engine;
- Zažijete kombináciu klasických dobrodružstiev typu point-and-click a hier so skrytými predmetmi;
- Objavíte otvorené a tajné miestnosti v Pavlosovom dome, plné spomienok a odkazov na skutočné historické udalosti;
- Dozviete sa viac o ekonómii zábavnou formou, možno po prvýkrát pochopíte pojmy ako „inflácia“ a „kryptomena“;
- Rozhodnete sami, či je Pavlos skutočne upír alebo nie.

Kai netrpezlivo očakáva vašu pomoc!

Analýza miestností v hre:

Miestnosť 1: Kuchyňa

Kuchyňa predstavuje vzrušujúce začiatky Pavlosovej investičnej firmy v Československu v 50. a 60. rokoch minulého storočia. Bolo to obdobie, keď sa jeho spoločnosť skutočne rozbehla a Pavlos si vybudoval vzťahy s ľuďmi z rôznych krajín. Miestnosť je plná predmetov z rôznych krajín, ako je napríklad bankovka v amerických dolároch, Tuzex, glóbus a iné, ktoré ukazujú, ako sa svetové ekonomiky čoraz viac prepájajú.

Hráči sa dozvedia o dôležitých ekonomických pojmoch, ako sú príjmy, rozpočty, deficity a ekonomická globalizácia. Tieto koncepty pomáhajú vysvetliť, ako svet financií a investícií v tomto období fungoval a ako Pavlosova spoločnosť rástla a prosperovala. Je to skvelý spôsob, ako môžu hráči preskúmať vzrušenie z budovania úspešného podnikania v čase globálnych zmien.

Postcard US Dollar Bill Tuzex Globe Elizabeth II Shinkansen Aeroplane

Miestnosť 2: Jedáleň

Jedáleň prenesie návštevníkov do 70. rokov, náročného obdobia pre Pavlosovu spoločnosť. Obraz, ktorý sa nachádza v tejto miestnosti, zachytáva rušnú a chaotickú atmosféru kancelárie v ťažkých časoch. Uprostred neporiadku uvidíte batožinu, pokrčené bankovky a ďalšie predmety svedčiace o drsných časoch tejto éry.

V 70. rokoch čelila ekonomika zložitým situáciám, ako je vysoká inflácia a pomalý rast, čo firmám sťažovalo úspech. Pri skúmaní tejto miestnosti sa hráči dozvedia o zaujímavých ekonomických termínoch, ako je marginalizmus, zákon klesajúceho hraničného úžitku a zákon klesajúcich výnosov. Tieto koncepty pomáhajú vysvetliť, ako podniky v tomto období zápasili.

Hráči tiež objavia koncept omylu utopených nákladov, čo je častá chyba, keď ľudia stále do niečoho investujú len preto, že na to už minuli veľa. Táto myšlienka je dôležitá pre pochopenie ťažkých rozhodnutí, ktoré musel Pavlos a jeho tím urobiť, keď sa rozhodovali, či svoju spoločnosť zachovať alebo zrušiť.

Spoznaním 70. rokov a týchto cenných ekonomických konceptov hráči lepšie pochopia výzvy, ktorým podniky čelili, a ťažké rozhodnutia, ktoré museli urobiť počas tohto vzrušujúceho a nepredvídateľného obdobia.

Miestnosť 3: Tajná študovňa

Tajná študovňa zavedie hráčov späť do 30. rokov minulého storočia, keď Spojené štáty zasiahla Veľká hospodárska kríza. Táto miestnosť ukazuje, aké ťažké časy boli pre mnohých ľudí, s obrázkami schátraných fariem a domovov na vidieku v Amerike.

Hráči budú skúmať dôležité ekonomické myšlienky ako nezamestnanosť, nedostatok a stagnácia. Dozvedia sa, koľko ľudí si počas Veľkej hospodárskej krízy nedokázalo nájsť prácu, takže bolo ťažké prežiť. Nedostatok znamená, že toho nebolo dosť, a stagnácia znamenala, že ekonomika jednoducho nerástla.

Hráči tiež objavia grafy a HDP (hrubý domáci produkt), ktoré nám pomôžu zistiť, aká veľká bola kríza. Grafy ukazujú trendy v ekonomike a HDP meria, koľko krajina produkuje. Spoznaním týchto nástrojov môžu hráči lepšie porozumieť výzvam, ktorým ľudia čelili počas Veľkej hospodárskej krízy a ako spolupracovali na ich prekonaní.

Miestnosť 4: Suterén

Suterén zavedie hráčov do 40. rokov minulého storočia, keď Pavlos slúžil ako americký vojak vo Francúzsku počas druhej svetovej vojny. Tento obraz zobrazuje obchod, v ktorom na policiach zostalo len niekoľko nechcených predmetov.

Hráči budú skúmať zaujímavé ekonomické nápady, ako je ponuka a dopyt, inflácia a mena. Dozvedia sa, ako môže vojna ovplyvniť ekonomiku a sťažiť ľuďom získať veci, ktoré potrebujú. Ponuka a dopyt pomáhajú vysvetliť, prečo bolo ťažké nájsť niektoré položky, zatiaľ čo inflácia znamená, že ceny neustále rástli.

Spoznaním týchto ekonomických konceptov a pochopením života počas vojny môžu hráči lepšie pochopiť výzvy, ktorým ľudia čelili, a ťažké rozhodnutia, ktoré museli urobiť, aby prežili v tomto neľahkom období.

5000 Franc Bill Bag of Coal Price Tag M1 Garand Empty Shelves Cigarettes

Miestnosť 5: Spálňa

Spálňa zavedie hráčov do 90. rokov minulého storočia, keď Pavlos pôsobil ako univerzitný profesor vyučujúci ekonómiu v Európe. Tento obraz zobrazuje kanceláriu s knižnicou, počítačom a stolom.

Hráči budú skúmať vzrušujúce ekonomické nápady, ako je monopol, teória užitočnosti a komparatívna výhoda. Dozvedia sa, ako môžu niektoré spoločnosti ovládať celý trh a prečo to nie je dobré pre spotrebiteľov. Teória užitočnosti pomáha vysvetliť, ako sa ľudia rozhodujú na základe toho, čo ich robí najšťastnejšími, zatiaľ čo komparatívna výhoda ukazuje, ako môžu spoločnosti alebo dokonca krajiny profitovať zo zamerania sa na to, čo vedia najlepšie, a obchodovania s ostatnými.

Miestnosť 6: Knižnica

Knižnica zavedie hráčov do konca 21. storočia, počas hospodárskej krízy a bubliny na trhu nehnuteľností v polovici 21. storočia. Táto izba zobrazuje dom na predaj, kde vonku prebieha predaj z dvora a zbavujú sa predmetov za nízke ceny.

Hráči budú skúmať zaujímavé ekonomické termíny, ako sú kryptomena, udržateľná ekonomika a príjem. Dozvedia sa, ako finančná kríza ovplyvnila životy ľudí a viedla k vývoju nových digitálnych foriem peňazí, ako sú kryptomeny. Koncept trvalo udržateľného hospodárstva ukazuje, ako môžeme vytvoriť lepšiu budúcnosť tým, že sa zameriame na zelené a obehové postupy, znižovanie odpadu a ochranu životného prostredia.

V tomto obraze sa hráči dozvedia aj o dôležitosti príjmu a o tom, ako ovplyvňuje životy ľudí. Uvidia, ako môžu ekonomické krízy ovplyvniť rodiny a komunity a sťažiť ľuďom platiť účty a udržať si svoje domovy. Skúmaním týchto zaujímavých ekonomických konceptov môžu hráči lepšie porozumieť výzvam konca 21. storočia a tomu, ako ľudia spolupracovali, aby ich prekonali a vybudovali stabilnejšiu a udržateľnejšiu budúcnosť.

Miestnosť 7: Vstupná hala

Vstupná hala slúži ako úvod k celej ceste cez rôzne miestnosti a obrazy a pripravuje pôdu pre ekonomické dobrodružstvo, ktoré nás čaká. Tu sa hráči stretnú s výrazom „Ceteris Paribus“, latinskou frázou, ktorá znamená „pričom ostatné je nezmenenéé“. Tento dôležitý koncept sa používa v celej ekonomike na zjednodušenie zložitých situácií a pomáha nám pochopiť, ako môže jeden faktor ovplyvniť druhý.

V tejto miestnosti hráči začnú chápať vzájomné prepojenie ekonomických myšlienok a to, ako tieto koncepty formujú svet okolo nás. Naučia sa, že ekonómia nie je len o číslach a grafoch, ale aj o ľuďoch, rozhodnutiach a dôsledkoch týchto rozhodnutí.

Vstupná hala ponúka príjemný priestor pre hráčov, aby mohli začať svoje vzrušujúce skúmanie ekonomiky, keď sa pripravujú na ponorenie sa do fascinujúcich príbehov a lekcií, ktoré na nich čakajú v ostatných miestnostiach. So zvedavosťou sa vydajú na cestu, ktorá im otvorí myseľ do zložitého a zaujímavého sveta ekonomiky.

Miestnosť 8: Kaiova miestnosť

Hráči začínajú a končia svoju hernú cestu v Kaiovej izbe. Pri prvom stretnutí hráčov majú šancu spoznať, kto je Kai a stotožniť sa s ním ako s postavou, ako aj pochopiť cestu, ktorá ich čaká.

Na ceste späť je Kaiova izba jedinečným a interaktívnym priestorom určeným na zapojenie hráčov a upevnenie ich učenia z ostatných miestností. Hoci v tejto miestnosti nie je žiadny konkrétny obraz, obsahuje interaktívne objekty a knižnicu s QR kódmi, ktoré poskytujú prístup k vzdelávacím materiálom.

Kaiova izba je ideálnym miestom pre hráčov, aby dokončili svoju poslednú domácu úlohu, zlúčili získané vedomosti a aplikovali ich na situácie v reálnom svete. Je to zábavný a pútavý priestor, ktorý posilňuje dôležitosť učenia a pripomína hráčom, že ekonomiku možno nájsť v každom aspekte nášho života.

Gamifikácia a jej vplyv na učenie:

Gamifikácia je aplikácia prvkov a princípov herného dizajnu v neherných kontextoch s cieľom zvýšiť zapojenie používateľov, motiváciu a učenie. V prípade Ceteris Paribus hrá gamifikácia kľúčovú úlohu pri sprístupňovaní ekonomickej teórie a jej zábave pre hráčov.

Jednou z hlavných výhod gamifikácie je jej schopnosť zvýšiť angažovanosť a motiváciu u študentov. Tradičné vzdelávacie metódy majú často problém zachytiť a udržať záujem študentov, najmä pokiaľ ide o abstraktné a zložité témy, ako je ekonómia. Gamifikácia na druhej strane využíva vrodenú príťažlivosť hier na vytvorenie príjemnejšieho a interaktívnejšieho vzdelávacieho zážitku. Výsledkom je, že učiaci sa viac investujú do predmetu, čo následne vedie k zvýšenej motivácii, udržaniu a v konečnom dôsledku k lepšiemu pochopeniu ekonomických pojmov.

Gamifikácia podporuje aktívne učenie a riešenie problémov tým, že povzbudzuje študentov, aby aplikovali ekonomické koncepty v rôznych scenároch. V gamifikovanom prostredí hráči často čelia výzvam, ktoré si vyžadujú strategické myslenie a aplikáciu naučených princípov. Tento praktický prístup umožňuje študentom priamo interagovať s ekonomickými konceptmi a sledovať dôsledky svojich rozhodnutí v reálnom čase. Výsledkom je, že študenti hlbšie pochopia predmet a vycibria svoje schopnosti kritického myslenia, ktoré sú nevyhnutné pre úspech v ekonomickej gramotnosti aj neformálnom vzdelávaní.

Ďalšou výhodou gamifikácie je jej prispôsobivosť a potenciál pre personalizáciu. Gamifikované vzdelávacie prostredie môže byť prispôsobené rôznym štýlom učenia, schopnostiam a záujmom, čím sa zabezpečí, že vzdelávacia skúsenosť bude inkluzívna a relevantná pre každého učiaceho sa. Táto úroveň prispôsobenia umožňuje študentom napredovať vlastným tempom, skúmať témy, ktoré ich zaujímajú, a zapájať sa do spôsobom, ktorý najlepšie vyhovuje ich individuálnym potrebám.
.

V dôsledku toho môže gamifikácia zohrávať kľúčovú úlohu pri podpore ekonomickej gramotnosti a neformálneho vzdelávania tým, že sa stanú prístupnejšími a príťažlivejšími pre rôzne skupiny študentov. Napríklad informácie sa hráčom poskytujú v niekoľkých formách: prostredníctvom spojenia s objektom; prostredníctvom príbehu osobnej skúsenosti; ako aj napísané ako teória na karte Denník v hre. To poskytuje príležitosť na to, aby bola rovnaká informácia prijatá a posilnená rôznymi spôsobmi, čo dáva lepšiu šancu na pochopenie materiálu a zapamätanie si.

Naratívne prvky hry navyše poskytujú ďalšiu vrstvu ponorenia a motivujú hráčov, aby sa aktívne zapájali do obsahu a rozvíjali svoje chápanie materiálu. Ako postupujú hrou, hráči sa prirodzene stávajú zručnejšími v uplatňovaní ekonomických konceptov, čo v konečnom dôsledku vedie k hlbšiemu pochopeniu predmetu.

Záver:

Záverom možno povedať, že gamifikácia je efektívnym prístupom k podpore ekonomickej gramotnosti a neformálneho vzdelávania tým, že komplexné predmety sú pútavejšie, stimuluje aktívne učenie a poskytuje personalizovaný vzdelávací zážitok. Využitím sily hier môžu pedagógovia vytvárať pohlcujúce a interaktívne prostredia, ktoré podporujú hlbšie pochopenie ekonomických princípov, zlepšujú schopnosti kritického myslenia a podporujú celoživotné vzdelávanie. Ako sa svet neustále vyvíja, prijatie gamifikácie ako prostriedku na zvýšenie ekonomickej gramotnosti, okrem iných oblastí vzdelávania a neformálneho vzdelávania celkovo, bude čoraz dôležitejšie pre prípravu študentov na orientáciu v zložitostiach modernej ekonomiky.

CETERIS Paribus je prelomový projekt, ktorý kombinuje ekonomické princípy, gamifikáciu a presvedčivý príbeh, aby vytvoril pohlcujúci a intelektuálne stimulujúci herný zážitok. Využitím sily gamifikácie CETERIS Paribus úspešne premieňa zložité ekonomické teórie na prístupnú a pútavú hru, čím podporuje hlbšie pochopenie týchto konceptov pre hráčov všetkých prostredí.

Ďalšie informácie o Ceteris Paribus a postrehy vývojára nájdete na oficiálnom blogu na https://xencaye.com/ceteris-paribus/ alebo spolu s pridanými materiálmi k aktuálnej príručke, ktorá zahŕňa podcasty s kreatívnym tímom z The Future Now Association (Bulharsko).

CETERIS PARIBUS

TFNOW

EUROPEAN DIALOGUE

MCC celjski mladinski center
prostor svobodnih idej in druženja

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union